

Редакційна колегія:

ВІДНЯНСЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, завідувач відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України;
ГАМАН-ГОЛУТВИНА О.В.,
доктор політичних наук, завідувач кафедри порівняльної політології Московського державного інституту міжнародних відносин (Російська Федерація);
ГУБЕРСЬКИЙ Л.В.,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
ГУМЕНЮК Б.І.,
доктор історичних наук, професор, МЗС України;
ДЕНИСЕНКО А.В.,
кандидат історичних наук, головний редактор наукового щорічника «Україна дипломатична»;
ДАНИЛЕНКО С.І.,
доктор політичних наук, професор, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
ЖАЛОБА І.В.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при МЗС;
КОПІЙКА В.В.,
доктор політичних наук, професор, директор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
КОШПЕЛЬ О.А.,
доктор історичних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
КОСМИНА В.Г.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при МЗС;
КОТИК В.Д.,
доктор політичних наук, МЗС України;
КУДРЯЧЕНКО А.І.,
доктор історичних наук, директор Інституту всесвітньої історії НАН України;
КУЛІНІЧ М.А.,
кандидат історичних наук, ректор Дипломатичної академії України при МЗС;
КУЛЬЧИЦЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, завідувач відділу Інституту історії України НАН України;
ЛУБКІВСЬКИЙ Д.Р.,
Заступник Міністра закордонних справ України;
МАНЖОЛА В.А.,
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
НОБІС А.,
доктор історичних наук, професор, Вроцлавський університет (Республіка Польща);
ПЕРЕПЕЛИЦЯ Г. М.,
доктор політичних наук, професор, директор Інституту зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України;
ПОГОРСЬКА І.І.,
доктор політичних наук, професор, Інститут всесвітньої історії НАН України;
РЕНДЮК Т.Г.,
доктор історичних наук, МЗС України;
ТАУКАЧ О.Г.,
головний редактор журналу;
ТРОЯН С.С.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при МЗС;
ЦІВАТИЙ В.Г.,
кандидат історичних наук, доцент, перший проректор Дипломатичної академії України при МЗС;
ЧЕКАЛЕНКО Л.Д.,
доктор політичних наук, професор Дипломатичної академії України при МЗС;
ШМЕЛЬОВ Б.О.,
доктор історичних наук, керівник Центру політичних досліджень, професор, перший проректор Міжнародної вищої школи (Російська Федерація);
ШЕРГІН С.О.,
доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри регіональних систем та європейської інтеграції Дипломатичної академії України при МЗС;
Рекомендовано до друку Вченою радою Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України, протокол № 7 від 25.06.2014 р. для "З.С." №8 (політичні науки).
НАД НОМЕРОМ ПРАЦОВАЛИ:
Ольга Таукач, Юлія Валєєва, Леся Савчин, Галина Яворська, Олексій Суслін. Відповідальний за випуск Володимир Семенов.
Позиція авторів не завжди збігається з позицією редакції.
Усі права захищені. Передрук матеріалів без посилання на "Зовнішні справи" не дозволяється. Редакція не несе відповідальності за зміст рекламних оголошень.
"Зовнішні справи", науковий журнал
2014, № 8. Виходить щомісяця. Засновники – Міністерство закордонних справ України, Дипломатична академія України при Міністерстві закордонних справ України, Державне підприємство "Журнал Міністерства закордонних справ України "Політика і час".
Адреса редакції: 01018, м. Київ, Михайлівська площа, 1.
Телефон/факс: 38 044 279 39 18
Електронна пошта: o.taukach@mfa.gov.ua, www.uaforeignaffairs.com
Видавець: ДП "Політика і час"
Реєстраційне свідоцтво КВ № 14838-3809 ПР від 29 грудня 2008 р.
Друк: ТОВ "Вістка". Тираж 1000 примірників. Відпускна ціна редакції – 30 гривень. Передплатний індекс: 74402. "Зовнішні справи", 2014.

«Театр на Таганці», який сучасники охрестили «островом свободи у країні несвободи», втратив свого керівника. Як вплине відхід Юрія Любимова, гурту творчої інтелігенції не тільки всього Радянського Союзу, а й світу, на маленькій острівці свободи навколобачення і самосприйняття, що вкоренилися в тому числі завдяки громадянській позиції та філософським уявленням геніального російського художника? До останнього він вважав, що співвітчизники живуть не у ХХІ столітті, а лише в його тамбурі. У який вагон цього надшвидкісного потяга встигла заскочити Україна?

Можливо, відповідь на це запитання допоможе знайти дослідник Дідьє Дезор, який вивчав особливості поведінки експлуататорів і тих, кого вони експлуатують. Оскільки піддослідними вченого виступали пацюки, навіряд чи можна проводити прямі аналогії з людським суспільством.

Отже, дослідник помістив до однієї клітки, єдиний вихід із якої вів у басейн, шість пацюків, які мали переплисти його, аби дістатися до їжі. Доволі швидко з'ясувалося, що піддослідні розподілили між собою ролі – хтось узяв на себе місію експлуататора (дві особини). Хтось – експлуатованого (дві особини) – саме вони і приносили їжу експлуаторам. Хтось вирішив стати незалежним пловцем і працювати виключно на себе (одна особина). Хтось знайшов захисток у личині цапа відбувайла, якому діставалося на горіхи від усіх інших груп, однак і рештки їжі також від усіх.

Цікаво, що в ході експерименту, який передбачав збільшення кількості пацюків-учасників, процентне співвідношення між рольовими групами не змінювалося. Більше того, якщо експлуаторів розміщували в одній клітці, серед них дуже швидко знаходився ті, кого варто експлуатувати, нагородити титулом цапа відбувайла або відпустити в самостійне вільне плавання. Із психофізіологічної точки зору виявлялося, що саме експлуатори є найуразливішою категорією, оскільки страшенно і повсякчасно переживають – чи забезпечать їм експлуатовані їжу та інші вигоди й гаразди.

Свобода волі, як кажуть мудрі, полягає у свободі вибору своєї ролі. Читайтеся!

Наш передплатний індекс 74402

Передплатити "Зовнішні справи" ви можете у наших партнерів:

- ДП „Преса” Тел./факс: +38 (044) 289-07-74;
 - ТОВ „НВП „Ідея”, вул. Артема, 84, м. Донецьк. Тел. +38 (062) 304-20-22;
 - ООО Фірма „Періодика” Тел. + 38(044) 550-94-51, +38 (044) 550-41-33, через термінали самообслуговування мережі "24 nonstop" та в мережі Інтернет на сайті www.epodpiska.com;
- або придбати вроздріб у редакції журналу „Зовнішні справи” за адресою: 01025, м. Київ-25, вул. Велика Житомирська, 2. Тел./факс: +38 (044) 279-39-18. Відпускна ціна видання – 30 гривень.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 14.02.2014 р. №153 „З.С.” включено до Переліку наукових фахових видань, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук за спеціальністю «Політичні науки».

Вимоги до матеріалів – на сайті www.uaforeignaffairs.com

6

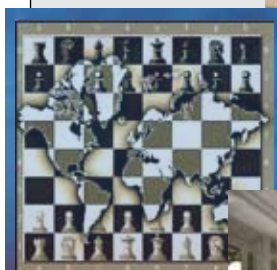
14

18

22

26

30

33

38

44

52

54

58

60

ПОЛІТИКА

5 Президент України Петро Порошенко представив «Стратегію реформ — 2020»

6 Українська делегація — на 69-й сесії Генасамблеї ООН

10 *Юрій Сергєєв*. До чого призводить маніпуляція міжнародним правом

14 Володимир Хандогій: Україна далеко не останній бастион, який Путін хоче взяти

18 *Микола Кулініч, Юлія Ні*. Офіційна допомога розвитку Уряду Японії як інструмент допомоги Україні

38 *Сергій Троян*. Глобальні конфлікти в історії XX століття (до 100-річчя початку Першої і 75-річчя початку Другої світових воєн)

ГЕОПОЛІТИКА

44 *Pavlo Ignatiev*. Hong Kong: Southern window to China

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

50 Щорічник «Зовнішня політика України-2013»

52 *Вячеслав Ціватий*. Політика, дипломатія і фортуна Нікколо Макіавеллі: погляд із XXI століття. Рецензія

ГДП

54 За нашу і вашу свободу!

55 «Військові» сертифікати — бійцям сил АТО

56 Україна миру та єднання

КУЛЬТУРА

58 Культура долає кордони (презентація книги «Декоративне мистецтво України кінця XX століття. 200 імен» у Міністерстві закордонних справ України)

60 *Валерій Лециньський*. «Простір свободи»

62 «Живи піснями, земле, бо це твоє багатство»

Президент України Петро Порошенко представив «Стратегію реформ-2020»

«Мета наших амбітних реформ – досягти європейських стандартів життя і підготуватися до того, щоб у двадцятому році подати заявку на членство в ЄС», – заявив Глава Держави.

За словами президента, «наша революція перемогла із запізненням на кілька століть, і у нас є лише кілька років, щоб подолати це критичне відставання».

Петро Порошенко наголосив, що реформи повинні бути системними, торкатися одразу всіх політичних, економічних і соціальних інституцій. Саме тому «Стратегія-2020» передбачає 60 реформ і спеціальних програм, запускати які треба майже одночасно.

Президент визначив вісім пріоритетних сфер, зміни в яких або вирішують найгостріші проблеми, або створюють інституційні передумови для проведення інших реформ. Цими пріоритетами він назвав **антикорупційну та судову реформи, реформу правоохоронних органів, децентралізацію та реформу державного управління, податкову реформу**. Також серед названих президентом пріоритетів – **дерегуляція та розвиток підприємництва, реформа системи безпеки та оборони, реформа охорони здоров'я**.

«До цього я би додав дві спеціальні нагальні програми – **енергонезалежності та подальшої популяризації України в світі**», – відзначив Петро Порошенко.

Президент назвав головною з реформ судову. «Суть усіх реформ зводиться в принципі до того, щоб замість поганих, нечесних і

нерівних правил гри створити хороші, чесні й справедливі», – сказав він, відзначивши роль судів у цьому процесі.

«Судову реформу можна вважати свого роду «пердереформою», як і зміни в сфері держуправління. Вся державна машина підлаштована під корупційні інтереси», – зазначив президент. Відтак, за його словами, реформам повинно передувати радикальне оновлення чиновницького корпусу.

Глава Держави наголосив: «Собі особисто, мозковому центру реформ в Адміністрації Президента, Кабінету Міністрів ставлю завдання: пакет законопроектів для старту пріоритетних реформ підготувати до відкриття першого засідання новообраної Верховної Ради».

«А від старого Парламенту, до речі, вже 14 жовтня категорично вимагатиму ухвалення закону про Національне антикорупційне

бюро», – зазначив П. Порошенко.

При цьому президент наголосив, що підготовку і проведення реформ необхідно здійснювати в режимі постійного зв'язку з експертами та громадянським суспільством.

«Реформи мають стати плодом спільних зусиль всіх гілок влади, суспільства та бізнесу. Моя ж функція як президента – створити політичні умови, сприятливі для проведення реформ», – заявив Петро Порошенко, зазначивши, що «Стратегія-2020» складається з трьох векторів руху для досягнення нашої мети: сталий розвиток країни; безпека держави, бізнесу та громадян; відповідальність і соціальна справедливість. Головною передумовою цієї роботи має стати новий суспільний договір між громадянським суспільством, владою та бізнесом, де кожна сторона має свою зону відповідальності.

Президент особливо наголосив на тому, що «Стратегія-2020» повинна об'єднати всі політичні сили навколо спільної мети для України. «Політична конкуренція повинна перейти в площину

пошуку оптимальних шляхів упровадження реформ і досягнення спільної мети. Уже немає й не може бути розмов, куди йти. Предмет дискусії – лише як», – сказав Петро Порошенко.

У ході прес-конференції президент відзначив: «... Нам кинuto виклик, з яким не стикалася жодна європейська країна з часів Другої світової війни. Це перша в новітній історії континенту спроба не просто переглянути кордони, а стерти з карти Європи та світу цілу країну, знищити окрему націю. Тисячі українців віддали життя не тільки за свою країну, але і за бажану поколіннями Європу. Ми занадто багато вистраждали в соціалістичному таборі, щоб дозволити комусь опустити залізну завісу на нашому західному кордоні. Тому сьогодні на нашому східному кордоні – форпост боротьби за об'єднану Європу.

... Події в Києві та Брюсселі дали нам переконання, що ми зможемо найближчим часом отримати перспективу членства в Євросоюзі. Ми маємо повне право в ці двері постукати.

...Ми визначили більше двох десятків показників, за якими можна буде судити про результати змін: від макроекономічних і доступних лише фахівцям до простих і зрозумілих, таких як середня тривалість життя і гордість за свою країну. Реалізація стратегії реформ врешті-решт значить наявність роботи, гідну зарплату, пенсію, високу стипендію і успішну власну справу...»

Українська делегація – на 69-й сесії Генасамблеї ООН

Цього року відзначається 70-річчя депортації кримських татар. «Чи не ознаменується 2014 рік початком їхніх нових історичних складностей?» – висловив занепокоєння Міністр закордонних справ України Павло Клімкін, розповідаючи про нинішнє становище кримських татар на Всесвітній конференції ООН з питань корінних народів

Перебуваючи з робочим візитом у Нью-Йорку, Міністр закордонних справ України Павло Клімкін провів розширену прес-конференцію для журналістського корпусу, акредитованого при ООН, під час якої ознайомив представників провідних світових інформагентств і телеканалів з тенденціями розвитку ситуації на Сході України та окреслив основні пріоритети в роботі вітчизняної делегації на 69-й сесії Генасамблеї ООН. Павло Клімкін підкреслив важливість візиту Президента України до Вашингтона для імплементації його «Мирного плану» врегулювання ситуації на Донбасі, наголосивши на тому, що основною передумовою досягнення безпекової стабільності в цьому регіоні було й залишається повне виведення російських військ і найманців.

Говорячи про внесок регіональних і міжнародних організацій у стабілізаційні зусилля задля врегулювання ситуації на Донбасі, глава дипломатичного відомства відзначив важливу роль, яку відіграє Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ) у деескалації цього конфлікту, але існують напрями, які потребують додаткового посилення та розширення.

Міністр також наголосив на тривожній ситуації, що наразі склалася в окупованому Росією Криму, де паралельно з нарощуванням російської військової присутності спостерігається суттєве погіршення дотримання прав кримських татар – це питання набуло особливої актуальності у світлі проведення цими ж днями у штаб-квартирі ООН Всесвітнього форуму корінних народів, у роботі якого також узяв участь Меджліс кримськотатарського народу в особі його голови Рефата Чубарова та представника Президента України з питань кримських татар Мустафи Джемільова.

Павло Клімкін виступив на засіданні круглого столу, присвяченого імплементації прав корінних народів на національному та місцевому рівнях. Особливу увагу він приділив питанню захисту прав людини та наголосив на неприпустимості репресій кримськотатарського народу на території тимчасово окупованої РФ Автономної Республіки Крим і міста Севастополя. Міністр поінформував учасників конференції про заходи, яких вживає Уряд України для захисту прав та інтересів кримських татар як корінного населення Криму в контексті

виконання зобов'язань України відповідно до Декларації з прав корінних народів.

Говорячи про становище кримських татар, чільник головного зовнішньополітичного відомства зауважив, що одним із основних завдань ООН є недопущення тиску на корінні народи та повторення трагедій, подібних до депортації 1944 року.

«На жаль, незахищеність корінних народів, у зв'язку з порушенням їхніх прав, не відійшла у минуле, – заявив глава МЗС України. – З російською окупацією Криму ми повернулися до міжнародної реальності анексії, агресії та відкритих територіальних претензій. А, зазвичай, першими жертвами опиняються меншини. Анексія перетворила сонячний гостинний півострів у місце напруги, агресії та нетерпимості».

Як відзначив П. Клімкін, «багато груп, які лише вчора були частиною багатокультурного та дружнього обличчя Криму, стали небажаними меншинами».

«Однією з таких груп стали кримські татари. Сьогодні кримські татари, етнічні українці та інші меншини на півострові піддаються відкритій, безсоромній дискримінації»,

– сказав міністр.

Павло Клімкін заявив, що «разом із своїми військами Російська Федерація принесла до Криму ідеологію ненависті та ізоляціонізму». За його словами, «людей карають за те, що вони по-різному висловлюються, по-різному виглядають і по-різному мислять».

«Кожного дня ми отримуємо все нові скарги на порушення їхніх політичних, мовних та культурних прав», – сказав міністр.

Він нагадав, що цього року відзначається 70-річчя депортації кримських татар. «Чи не ознаменується 2014 рік початком їхніх нових історичних складностей?» – висловив занепокоєння глава МЗС України, відзначивши, що відповідь на це запитання залежатиме «у тому числі, від реакції міжнародного співтовариства на спроби Росії нав'язати свою безвідповідальну поведінку в якості нової норми».

Нижче публікуємо текст виступу Павла Клімкіна на Всесвітній конференції ООН з питань корінних народів, виголошеного англійською мовою.

ADDRESS

by the Minister for Foreign Affairs of Ukraine
Pavlo KLIMKIN

during the Roundtable 2:
'Implementation of the rights

of indigenous peoples at
the national and local level'
at the first World Conference
on Indigenous Peoples'

(22 September 2014, New
York)

Excellencies,
Ladies and Gentleman,
Dear friends and colleagues,

At the outset let me thank
all those who contributed to
the preparation of today's
Roundtable as well as to
those who organized an outstanding
event – the first World Conference
on Indigenous Peoples.

What brought us here
today is an issue of paramount
importance.

Unfortunately, a period
when indigenous peoples
were defenseless in their
rights is not a thing of the
past.

With the Russian occupation
of Crimea, we are back
to the international reality
of annexations, aggressions
and open territorial claims.

And – as usually – minorities
are the first to suffer.

The annexation turned the
sunny and hospitable peninsula
into a herd of tension,
aggression and intolerance.

Many groups who just
yesterday were a part of
Crimea's multicultural and
friendly face – became the
unwanted minorities.

Crimean Tatars being one
of them. Today, Crimean
Tatars, ethnic Ukrainians
and other minorities on the
Peninsula are objects of an
open, unabashed discrimination.

Along with its troops, the
Russian Federation brought
to Crimea the ideology of
hate and isolationism. People
get punished for speaking
different, looking different
and thinking different.

Every day we receive new
complaints on the violation
of their political, language
and cultural rights.

History has a black sense
of humor. This year marks
the 70th anniversary of the
deportation of Crimean
Tatars. Will the year 2014
mark a beginning of their
new historic predicament?

The answer will depend
on many things – including
on the resilience of international
community to Russia's
attempts to impose its
reckless behavior as a new
normal.

The occupation authorities
recently denied the entrance
to the Peninsula for the most
prominent Crimean Tatars'
politicians, namely – MP of
Ukraine Mustafa Dzhemilev
and leader of the Crimean
Tatar national movement in
Ukraine and worldwide,
chairman of the Mejlis of the
Crimean Tatar People Refat
Chubarov.

I am proud to announce
that these two leaders of
Crimean Tatars (with amaz-

ing personal history of fighting
dictatorships) are participating
in this Conference. Please,
listen to their voice – as it is
a voice of moral authority and
personal courage against all
historic odds.

Ladies and Gentlemen,

Ukraine is striving to create
the legal and institutional
mechanisms to protect the
rights of indigenous and
other peoples living in
Ukraine.

The Parliament of Ukraine
adopted the Resolution concerning
guarantees of the rights of
the Crimean Tatar People
within the Ukrainian State.

The Cabinet of Ministers
established the Council of
inter-ethnic harmony as well
as the post of the Government
Commissioner on ethnic policy.

Mustafa Dzhemilev was
appointed as the representative
of the President of Ukraine
on Crimean Tatars' issues.

In view of blatant infringements
on the rights of indigenous
people by Russia, the Cabinet
of Ministers of Ukraine
adopted a Statement on
support of the UN Declaration
on the Rights of Indigenous
Peoples.

It was circulated as an
official document of the

68th session of the UN General
Assembly under the agenda
item "The Rights of Indigenous
Peoples."

You know about Ukraine's
fight for sovereignty and
independence against the
external aggressor.

Ukraine is paying a huge
price to prevent the occupation
(and oppression!) spreading
to other parts of the country,
of Europe.

Native Ukrainians and
Crimean Tatars stood shoulder
to shoulder together with
other Ukrainian citizens from
the very first days of the
Revolution of Dignity.

When undeclared war in
Donbas was ongoing, the
representatives of the heroic
Crimean Tatar people again,
shoulder to shoulder, with
all Ukraine combated the
same aggressor, who occupied
Crimea earlier.

Crimean Tatar Reshat
Ametov was one of the first
victims of this war.

On March 3rd he went on
a one-man protest in front
of the occupied City Hall of
Simferopol. The same day
he was abducted by unknown
people – in front of dozens
witnesses and cameras. On
March 15th his body was
found by a roadside – tortured,
badly mutilated, with a
bullet in the eye.

This is the new reality of
Crimea.

These are the new rules,
that the aggressor is trying
to force upon Crimean
Tatars, Ukraine and – by
and large – on the whole
international community.

This unspeakable tragedy
and the act of heroism
reminds us, why all nations
of the world (no matter how
distant from Crimea) must
give a thought to this
barbaric force what is moving
not only onto Ukraine, but
also onto all of us.

It is not a moment to be silent and indifferent.

It is a moment to open our eyes at to look at things through the prism of Crimean Tatars – the people brutally torn away from their homes 70 years ago and reliving a historic nightmare right now, amid 21st century.

The United Nations, this respectable international body was founded just one year later after the Deportation – for the very reason of preventing tragedies like this.

Let us remind ourselves that the only way for this organization to live up to this role is to stand firmly by those suffering from aggressions, annexations and the ideology of hate. Today it is Crimean Tatars as a part of Ukraine. If the international community stands by passive – tomorrow it can be any other minority of this world.

I thank you.

Замість післямови

Показово, що Російська Федерація намагалася зірвати виступи представників «Меджлісу» на світовій конференції корінних народів, подавши письмовий протест, у якому виступила проти появи посланців кримськотатарського народу у Нью-Йорку. І лише завдяки зусиллям українських дипломатів Секретаріат ООН відхилив цей демарш російської сторони.

Глава Меджлісу кримськотатарського народу Рефат Чубаров на своїй сторінці у Facebook написав, що «Президент Естонії Тоомас Хендрик Ільвес у своєму виступі особливо подякував Україні за

визнання кримських татар корінним народом у такий непростий для них час».

Нагадаємо – 20 березня цього року Верховна Рада України визнала кримськотатарський народ корінним народом у Криму, Україні з усіма правовими і соціальними наслідками цього статусу, ухваливши постанову «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави». За ухвалення документа віддало голоси 283 народні депутати. У документі йдеться про те, що Україна гарантує захист та реалізацію невід'ємного права на самовизначення кримськотатарського народу у складі суверенної і незалежної Української Держави, визнає Меджліс кримськотатарського народу, виконавчий орган Курултай кримськотатарського народу, та Курултай як вищий представницький орган кримськотатарського народу. У тексті Постанови Верховна Рада України заявила про свою підтримку Декларації Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів.

У своїй нинішній промові з трибуни Всесвітньої конференції Рефат Чубаров засудив дії РФ, спрямовані на недопущення участі Меджлісу та інших організацій корінних народів в обговоренні питань корінних народів, а також запропонував створити у рамках ООН механізм моніторингу дотримання прав кримськотатарського населення як корінного народу Криму.

Приводів для занепокоєння – більш ніж достатньо, і напруга лише підви-

щується. Так, 16 вересня у будівлі Меджлісу в Сімферополі було здійснено багатогодинний обшук із вилученням документів, протоколів деяких засідань, USB-флеш-накопичувачів, касет, ісламської релігійної літератури і комп'ютерів. Також із сейфу Мустафи Джемілева забрали особисті речі, гроші і травматичний пістолет. 17 вересня судові пристави висунули вимогу, згідно з якою організації, у числі яких – Меджліс, благодійна організація «Фонд «Крим», газета «Авдет», – протягом доби повинні звільнити приміщення.

Як відомо, нинішня кримська «влада» унеможлилювала приїзд кримських татар на Всесвітню конференцію. Так, Центр журналістських розслідувань повідомив, що 18 вересня на трасі Сімферополь – Джанкой невідомі скоїли напад на директора Міжнародного фонду досліджень та підтримки корінних народів Криму Надіра Бекірова, який їхав на потяг до Києва, щоб звідти вилетіти до Нью-Йорка. Люди в уніформі та балаклавах повалили його на землю і відібрали паспорт.

Є також факти й щодо росіян, яких цинічно не

випускали з країни. Зокрема, у директора Центру сприяння корінним малочисельним народам Півночі, члена Глобального комітету з підготовки Конференції Родіона Суляндзига під час паспортного контролю в аеропорту «Шереметьєво» відібрали паспорт, а через деякий час повідомили, що там не вистачає сторінки, і завели адміністративну справу про порушення режиму держкордону. Р. Суляндзига припускає, що причиною подібних провокацій міг стати круглий стіл, на якому планувалося обговорення розвитку Арктики та експлуатація її природних ресурсів, де існує конфлікт інтересів між корінними народами та нафтовидобувними компаніями.

Не пустити на конференцію намагалися й голову Саамського парламенту Кольського півострова Валентину Совкіну. На шляху до норвезького Кіркенесу, звідки вона мала намір летіти, у її автомобіля порізали колеса, потім тричі зупиняли на постах ДПС. Причина такої «уваги» – давній конфлікт Совкіної з владою Мурманської області, яка, на її думку, не сприяє збереженню саамів.

Зі слів Р. Суляндзига, з 28 осіб, які увійшли до російської делегації, до Нью-Йорка дістались 23.

Керівник асоціації «Агора» Павло Чиков, коментуючи ці факти, нагадав, як минулого року Міністерство юстиції РФ намагалось ліквідувати Асоціацію корінних малочисельних народів, яку тоді очолював Р.Суляндзига. На його думку, влада не хоче допустити розмов на міжнародному рівні про статус цих народів, тому що після кримської історії усі ці питання актуалізувалися і мимоволі набули політичного забарвлення.

На сьогодні виникла ще одна небезпека – поява двійників у вигляді лже-меджлісу. Нагадаємо, 31 липня три громадські організації – «Кири́м бі́рлігі», «Намус» та «Мі́ллі Фі́рка» заявили про намір співробітничати з кримською владою, подавати кандидатури на заняття посад в органах кримської влади, а також створити громадську раду кримськотатарського народу. Голова однієї з них – «Кири́м бі́рлігі» – Сейту́мер Німету́ллаєв заявив, що у 2015 році організація має намір проводити вибори до Курултаю кримськотатарського народу. Технологія знайома, чи не так?

З приводу цього лідер кримськотатарського народу Мустафа Джемільєв назвав сподівання «Кири́м бі́рлігі» провести свої вибори «стратегією ФСБ створити маріонетковий меджліс». На його думку, усі ці спроби чекає такий же фінал, як і Раду представників кримськотатарського народу при Президентові України за часів

Грача та Януковича.

«Усі, хто не може знайти спільної мови з представницьким органом, намагаються створити щось своє паралельне», — заявив Мустафа Джемільєв.

«Ми говорили, що Курултай у нинішньому складі має проводитися у Києві або у Стамбулі. Я так зрозумів, російська влада категорично проти Києва, але з приводу Стамбула, мабуть, потрібні двосторонні переговори», — відзначив лідер кримськотатарського народу. Також він повідомив, що стосовно екс-голови Генічеської райдержадміністрації, голови ОО «Кири́м бі́рлігі» Сейту́мера Німету́ллаєва буде відкрито кримінальне провадження «за крадіжку». Впевненість Мустафи Джемільєва вселяє надію на позитивний результат.

Насамкінець пригадаємо етнополітичний аспект проблеми Криму, про реальність якого йшлося в одному з попередніх номерів нашого журналу:

«У ситуації анексії Криму залишаються актуальними виклики у сфері етнополітичних відносин. Варто згадати, що на території Криму проживає майже 2 мільйони громадян України різної етнічної приналежності. Етнічне, мовне, релігійне й культурне розмаїття Криму та складна багаторічна історія протистоянь потенційно роблять його регіоном із підвищеними можливостями для виникнення міжетнічних конфліктів. Ситуація ускладнюється появою парамілітарних утворень, які підсилені армійськими підрозділами Російської Федерації, що

створює додатковий тиск на мешканців.

Поліетнічність автономії специфічна, оскільки на три основних етноси – росіян, українців і кримських татар – припадає майже 95% усього населення. Крим – єдиний регіон у складі України, де етнічні росіяни становлять більшість – 60%, українці є меншиною в меншині, а чисельність кримських татар, корінного народу півострова, становить 14% загальної кількості населення. При цьому кримські татари традиційно, ще з часів намагань кримського сепаратизму в середині 90-х років, наголошували на єдності Криму з Україною та підтримували територіальну цілісність країни. Меджліс не визнав дані референдуму в Криму 16 березня, проведені самопроголошеною кримською владою. А сьогодні перед кримськими татарами стоїть складне завдання збереження народу за умов анексії, уникнення конфлікту та негативних сценаріїв розвитку. Ситуація також ускладнюється політичним моментом, адже значна частина кримських політиків, які сьогодні вдалися до сепаратизму та колаборації, зробили політичні кар'єри саме на розігруванні антикримськотатарської карти. Російська влада намагається заручитися лояльністю кримських татар під час окупації. Утім, криза довіри та розуміння, тиск та анексія роблять такі сценарії вкрай вразливими та спекулятивними. Тому ситуація продовжує залишатися нестабільною та складною».

З підсумкового документа пленарного засідання високого рівня 69-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН під назвою «Всесвітня конференція по корінних народах»

... Ми знову заявляємо про свою підтримку Декларації Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів, прийнятої Генеральною Асамблеєю 13 вересня 2007 року, і підтверджуємо прийняті нами у зв'язку із цим зобов'язання сумлінно консультуватися і співробітничати з відповідними корінними народами через їхні представницькі інститути з метою заручитися їхньою вільною, попередньою та усвідомленою згодою, перед тим, як приймати та здійснювати законодавчі або адміністративні міри, які можуть їх зачіпати, згідно із застосовуваними принципами Декларації Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів.

... Ми знову підтверджуємо наше урочисте зобов'язання поважати та заохочувати права корінних народів та сприяти їхньому здійсненню, жодним чином не применшуючи їх, та відстоювати принципи Декларації.

...Ми відзначаємо, що корінні народи мають право визначати пріоритети та розроблювати стратегії з метою здійснення свого права на розвиток. У зв'язку із цим, зобов'язуємося приділяти належну увагу всім правам корінних народів у рамках розробки порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року...

За матеріалами «З.С.» та міжнародних агентств

До чого призводить маніпуляція міжнародним правом

«Нації зіткнулися з тим, що захистити вербально міжнародне право дуже складно, коли опонентом є країна, яка нехтує будь-чим... Усе, що трапилося, – це виклик не тільки Україні, не тільки Європі, а й світові... Це – злочин, який здійснюється відверто і нахабно на очах у всіх», – цими думками поділився з кореспондентом «З.С.» під час зустрічі в Нью-Йорку постійний представник України при ООН Юрій Сергєєв, який дав інтерв'ю спеціально для нашого видання.

«З.С.»: Юрію Анатолійовичу, перш за все, читачам журналу хотілося б почути Вашу думку про нинішню атмосферу в Раді Безпеки ООН у зв'язку з напруженим політичним становищем у світі, агресією Російської Федерації на Донбасі та відвертим маніпулюванням під час засідань?

Юрій Сергєєв: Настрої різні. Усі були заскочені зненацька тим, що відбулося. Фактично, проблема в Раді Безпеки і системі Організації Об'єднаних Націй у цілому полягає в тому, що криза виникла давно. Ми спостерігали в останні десятиріччя за тим, що і Рада Безпеки, і навіть Генеральна Асамблея ООН не могли упередити або зупинити будь-який конфлікт.

Подіям в Україні передувала ситуація в Сирії і реакція на неї в Раді Безпеки – блокуючи одне рішення за іншим, Росія на свій розсуд

використовувала право вето. І ми, опинившись у становищі країни, яка зазнала агресії, потребували захисту органу, покликаного бути гарантом миру і безпеки. На жаль, він виявився не здатним на це.

З іншого боку, Рада Безпеки продемонструвала солідарність з Україною, хоча й була певною мірою безпорадна. Перше засідання відбулося 28 лютого. Саме закінчувалося головування Литви. Ми звернулися до її представників, щоб терміново скликати Раду Безпеки у зв'язку із загостренням ситуації в Криму. Уже на першому засіданні побачили, що маємо серйозну підтримку. Навіть Китай, у свій спосіб, висловився за територіальну цілісність України. А потім відбулася підготовка резолюції Ради Безпеки – Росія її ветує. Усі побачили, що Росія нещира, що Росія підтасовує ситуацію, працює в режимі подвійних стандартів.

Однак проблема, що виникла у зв'язку з цим, полягає не лише у слабкості міжнародного права. Усе ж таки над його сучасною системою працювали в ООН багато десятиріч. Питання в тому, як воно інтерпретується, як ним

користуються.

На жаль, у системі міжнародних відносин і в конкретному міжнародному праві залишається багато двозначностей. Не так легко склався той же Статут ООН. Цей процес супро-

воджувався численними дискусіями, і тому залишилися можливості для різноманітних інтерпретацій. Хоча положення цього документа й обростали певними роз'ясненнями через відповідні резолюції.

Тим не менш, перше, що почала робити Росія ще в кримському питанні і робить це досі – по-своєму інтерпретує те, що у Статуті ООН пункт про право на самовизначення зафіксовано хронологічно раніше, ніж про територіальну цілісність. Статут не говорить напрому, що ці всі положення повинні бути поєднані. Не можна використати одне право на шкоду іншому. Однак Росія та деякі її партнери вважають, що право на самовизначення є головним. Тим самим вони захищають і виправдовують незаконний референдум у Криму та інші подібні заходи.

Усі вказують, що в такому разі йдеться про вибіркове право. Адже коли всередині Росії виникає щось подібне, – та ж сама Чечня, чи Дагестан, чи інші федеральні структури, – людей нищать десятками, сотнями, тисячами, як це було в Чечні. А

якщо подібне відбувається зовні, то, будь ласка: Осетія, Абхазія, Придністров'я... А коли Косово здалося незручним, то РФ його не визнала і раптом заговорила про право Сербії на територіальну цілісність.

Подібна маніпуляція міжнародним правом на догоду своїм інтересам виникала раніше й в українському питанні, згадаймо і Тузлу, і Севастополь. А в Криму це маніпулювання було застосовано демонстративно.

Так само це практикується й щодо іншого положення – права на захист. Цей пункт був вироблений значною мірою для охорони прав громадян у межах однієї країни. І меншою мірою – поза її межами. Тим не менш, Росія ще на початку 90-х у своїй доктрині зовнішньої політики виокремила таке положення, яке мала намір застосовувати як право на захист російськомовного населення.

Тобто все планувалося заздалегідь і стало передумовою, яка пояснює підтримку РФ сепаратизму, її дій у Криму, на Сході України.

Ми від початку звернули увагу членів ООН на цю маніпуляцію. Більше того, довелося на власному прикладі заявити про те, що мене як російськомовного громадянина України не треба захищати. І таких як я – сотні тисяч, а може й мільйони. Адже нічим наше право не зашкоджене і функціонування російської мови навіть більшою мірою, ніж української, було забезпечене ще за радянських часів.

У такому дусі відбувалося кожне з тридцяти формальних і приблизно стільки ж неформальних засідань Ради Безпеки, де фактично нації зіткнулися з безпорадністю: виявляється, захистити вербально міжнародне право дуже складно, коли опонентом є країна, яка нехтує будь-чим, біле називає чорним — і навпаки. У такому режимі ми перебували й перебуваємо досі.

«З.С.»: У зв'язку з цим постає питання про вдосконалення механізму роботи Ради Безпеки щодо подолання таких патових ситуацій...

Юрій Сергєєв: Питання реформування Ради Безпеки та системи роботи Генеральної Асамблеї ООН у цілому — не нове. Понад 40 років тому було запропоновано шукати шляхи вдосконалення механізмів обох органів. На жаль, попри зусилля різних груп країн-членів ООН значного поступу немає.

Минулоріч з'явився невеличкий сигнал від французької делегації. Президент Франції на Генеральній Асамблеї у перші дні дебатов запропонував не використовувати право вето в разі, якщо існують явні прояви насильства, злочинів проти людства тощо. Він виступив із відповідною заявою як представник країни, яка має

це право. Деякі західні країни його почули, і ця тема почала обговорюватися. Однак це складне питання, адже потребує згоди, перш за все, країн-носіїв цього права. Тому реформа Ради Безпеки без вирішення питань права вето не просуватиметься.

Тож, чи утвориться певна комбінація країн, чи включимо ми нових членів, чи не включимо — усе одно право вето є вирішальним. Ми вимушені були жорстко звернути увагу Росії під час одного з засідань на її довільне маніпулювання правом вето, акцентувавши нашу позицію на тому, що за тим правом, яке РФ отримала як спадкоємець Радянського Союзу, стоїть, у тому числі, й Україна. Адже Радянський Союз отримав право вето на крові та перемозі Другої світової війни. Тому Росії не варто маніпулювати цим правом для нових воєн і кровопролиття.

Є питання, яке дискутується, зокрема є групи країн, які вважають несправедливим те, що Генеральна Асамблея обирає членів Ради Безпеки, однак сама не має впливу на цей орган. Таким чином, триває дискусія про те, щоб повернути Генасамблеї право першозначості, подібно

до того, як у парламентських країнах має значимість Парламент відносно виконавчих органів.

На жаль, поки що поступу в цьому немає, адже у Статуті настільки жорстко закріплені права постійних членів Ради Безпеки, що й вигнати їх не можна. Зокрема записано, що країна може бути позбавлена членства в Раді Безпеки у зв'язку з постійним порушенням її Статуту. Але цей механізм може бути заблокований тим самим правом вето.

«З.С.»: Замкнене коло...

Юрій Сергєєв: Так, замкнене коло! І зараз, коли очевидно, що Російська Федерація є стороною конфлікту, стороною агресії як прямої, так і не прямої (підтримка зброєю, фінансами, людськими ресурсами) — вона відмежовується від того, що є стороною конфлікту. Таким чином, не дає можливості нам застосувати ст. 27 Статуту ООН, за якою буде позбавлена можливості застосовувати право вето при розгляді українського питання.

Таким чином, маємо надзвичайно серйозний виклик системі Організації Об'єднаних Націй. Усі розуміють, що сирійська криза та

українська криза — це є та червона лінія, за якою стоїть уже доля ООН. Її може очікувати те, що трапилося з Лігою Націй, коли держави зрозуміють, що ця система не може гарантувати ні військової, ні економічної, ні фінансової безпеки; не може упередити будь-які виклики. Може так трапитися, що ми отримаємо нову структуру. Якщо світ зараз не зрозуміє нинішні виклики, не зрозуміє до кінця, що відбувається навколо Сирії, навколо України, можуть статися великі зміни. Усе, що трапилося — це виклик не тільки Україні, не тільки Європі, а й усьому світові.

«З.С.»: Досить жорстку позицію майже всіх країн-членів Ради Безпеки щодо ситуації в Україні часом називають перемогою української дипломатії на певному етапі. В одній із заяв Петра Порошенка йшлося про потужний запит на політико-дипломатичне врегулювання конфлікту. У зв'язку з цим, яких подальших кроків слід очікувати від Ради Безпеки, позиції української делегації?

Юрій Сергєєв: По-різному, скажімо, можна сприймати ухвалення Генеральною Асамблеєю резолюції про територіальну цілісність України. Для мене перемогою є стовідсоткове вирішення питання. Коли ворог відійде з нашої території, коли наші землі будуть повернуті — тоді це перемога.

Існують ситуативні речі, значення яких я не применшую, але й не перебільшую. Резолюція дійсно дала певний механізм блокування дій Росії у Криму. Вся система Організації Об'єднаних Націй виступила в контексті невизнання крим-

ської влади над повітряним простором півострова. Тобто жодна авіалінія світу, якщо не хоче мати санкцій Міжнародної авіаційної організації, не має права без дозволу української авіаційної влади здійснювати польоти ані над територією Криму, ані до самого Криму. Міжнародна морська організація зробила ті ж самі кроки. Тобто Крим не може відвідати будь-який корабель без дозволу української влади.

Подібним чином діють і Міжнародний поштовий союз, і Міжнародна туристична організація. Крим – є українською територією. Над нею здійснюється юрисдикція України. І тому всі дії повинні бути погоджені з Україною. Це юридично. Фактично там задіяно юридичні процедури окупацій-

ною владою. І в таких умовах контролювати ситуацію – надзвичайно складно.

Тим не менш, політико-дипломатична робота покликана блокувати будь-які подальші спроби анексії Криму. Ми виступили з категоричним протестом щодо виборів, які влаштовуються до місцевого парламенту. Ми категорично протестуємо проти будь-яких замахів на права людей, які зберігають громадянство України. Значною мірою порушено права кримськотатарського населення та етнічних українців. Це те, що ми тримаємо під постійним контролем, адже там є наші громадяни.

Попри будь-які заяви з Москви про те, що світ повинен забути про Крим як українську територію, ми

попередили в Раді Безпеки російську делегацію, що ситуація навколо півострова буде постійною темою у стінах Організації Об'єднаних Націй, допоки його не полишить окупаційна влада.

Що стосується інших політичних заходів, Росія побачила, що вона ізольована як у Раді Безпеки, так і більшістю країн-членів ООН. Тільки 11 держав її підтримують. Фактично політична ізоляція призвела до санкцій проти РФ, навіть такі маленькі країни, як Чорногорія та Албанія, в односторонньому порядку застосували їх. Якщо Росія не зупиниться, політична ізоляція може спонукати до більш жорстких дій.

Однак у цьому виявляється не тільки захист і не тільки наступ. Це, знову ж таки,

– і звернення до російського суспільства: одумайтесь, що ви робите! Адже не зупинивши це суспільство, світ наражається на можливість виникнення агресії будь-де.

Тому політико-дипломатичний діалог з нашої ініціативи ведемо не тільки ми, а й ті, хто себе вважає друзями Росії чи її партнерами. Ведуть цей діалог і ті, хто вважає себе опонентом Росії – оскільки це торкається також їхніх інтересів. Тож політико-дипломатичний діалог має досить широке покриття. Ми заохочуємо до цього діалогу всіх. І ми побачили, як із середини квітня активність почали проявляти Німеччина, Італія, Іспанія, тобто ті країни, які традиційно відносилися до партнерів Росії в економічній сфері. Вони також поба-

Куточки українського Нью-Йорка

чили загрозу своїм інтересам.

Головне в цій кризі — захистити життя людей. І це Президент України особливо підкреслював. Тому ми готові були йти на будь-які формати, щоб припинився вогонь. Це сьогодні — пріоритет. Тому й була Женева, яка давала можливість Росії зберегти обличчя, зробивши кроки назад. Вона цього не зробила. Був Берлін, який давав можливість Росії знову відступити і зберегти обличчя. Врешті-решт — Мінськ, де Київ пішов на такий діалог. Є порушення перемир'я, але, тим не менш, влада готова продовжити незастосування вогню тільки для того, щоб зберегти життя і знайти дипломатичне, політичне рішення через діалог.

Дуже складно знайти шляхи для того, щоб Росія припинила застосовувати свою політику. Тому тиск, який на РФ здійснювався останнім часом, і певна зміна в позиції, можливо, буде мати якусь довгострокову тенденцію. Тоді, можливо, матимемо шанс вгамувати ситуацію на сході та перейти у формат налагодження нового життя. Не повернути життя назад, оскільки люди там знаходилися у надзвичайно складних умовах навіть за часів незалежності. Це — складний депресивний регіон... А саме налагодити для людей нове життя.

«З.С.»: Для початку треба втримати мир...

Юрій Сергєєв: Це — головне!

«З.С.»: І чи не ця необхідність змусила Вас заявити про підготовку Росією широкомасштабної окупації Сходу України (заява В. Сергєєва на пресконференції у Нью-Йорку 4 вересня — прим. «З.С.»)? Якою була реакція на цю заяву?

Юрій Сергєєв: Вона була болісною для Росії. Відчувалося також розуміння багатьох колег. Але справа в тому, що ми вимушені на щоденній основі говорити про будь-які найменші загрози стабільності. Ми постійно інформуємо Раду Безпеки, Секретаріат ООН про найменші порушення. Зараз — перемир'я, а до того — інформували про всі атаки, які мали місце, всі поставки зброї, про все, що відбувалося.

Якщо ви помітили, продовжилася тенденція, яка вже була і в Криму, і в Придністров'ї, і особливо в Абхазії та Осетії, коли роздавали громадянство Росії. Тобто РФ штучно створює ситуацію, за якої роздають паспорти, забезпечуючи цим собі право захищати своїх громадян. А до того «захищали» права російськомовних, хоча таким же чином могли в Нью-Йоркський Бруклін прийти, бо там більшість говорить російською мовою.

Коли ми побачили цю тенденцію на Донбасі, особливо в містечку Торез, звичайно, звернули на це увагу. Це — реальна небезпека, відбувається або «осетинізація», або «придністровізація» Сходу України. Ми попросили втручання і ООН, і окремих колег, щоб зупинити злочин, який здійснюється відверто і нахабно на очах у всіх.

«З.С.»: Щодо Ваших брифінгів, інтерв'ю тощо — відчувається щільний графік роботи. Хотілося б дізнатися, що, перш за все, цікавить іноземних кореспондентів? І чи достатньо, на Ваш погляд, поінформована світова громадськість про події в Україні?

Юрій Сергєєв: Здебільшого ми працюємо з пресою, яка акредитована в ООН.

Фактично — це вся світова преса. Тобто маємо можливість одразу вийти, скажімо, на японські ЗМІ, бразильські чи європейські. Звичайно, після всього, що трапилося в Україні, ми опинилися в центрі уваги. Проблема в тому, що світову громадськість, перш за все, цікавили оперативні коментарі на будь-яку новину, що надходила з України. Субстантивних інтерв'ю було не так багато. Фактично, тільки пишуча преса могла взяти такий матеріал — приміром, журнал «Штерн» або якісь провідні видання на кшталт «Allgemeine Zeitung», «Lemonde», «The Guardian».

Із лютого цього року ми ведемо статистику, наприклад, я дав понад 300 інтерв'ю. За день траплялося до 30. Іноземців цікавить щоденний розвиток ситуації, оперативна оцінка. Зараз важливий моніторинг перемир'я — наскільки це тривала можливість, наскільки щиро поводитьсь Москва. Європейська преса більше приділяє увагу тенденціям розвитку ситуації в регіоні, бо виклик для них більш відчутний, ніж для віддалених країн. Серйозні аналітичні видання розмірковують — як світ виходитиме з кризи? Адже це є криза всієї міжнародної системи безпеки. І, звичайно, цікавить наш поступ, наші реформи. Особливо після підписання Угоди про асоціацію.

Щодо громадськості, то я дуже багато зустрічався з представниками політичних кіл і зрозумів, що американське суспільство добре поінформоване. Уявіть собі, що навіть консервери в будинках розпитують детально про все, знають детально все. На вулиці, оскільки я часто виступаю по американському телебаченню, упізнають

прості люди і цікавляться ситуацією «з перших вуст».

Тож у світі знають новинну ситуацію. Чи уявляють собі глибинні речі — із цим складніше. Але загалом люди бачать, що головна проблема — Росія.

«З.С.»: Перемир'я називають доволі хитким. Дідьє Буркхальтер, Президент Швейцарії, що нині головує в ОБСЄ, висловився за те, щоб сторони конфлікту досягли реального політичного прориву. На Вашу думку, у чому цей політичний прорив, перш за все, повинен полягати?

Юрій Сергєєв: В очевидності того, що є стала тенденція до покращання. На мою думку, проривом ситуація вважатиметься тільки тоді, коли Росія почне реально виводити з України війська, техніку, коли Росія припинить підтримку сепаратизму в цьому регіоні і коли ми зможемо перейти до діалогу з населенням цього регіону. Коли ми побачимо і відчуємо ці зрушення, які наберуть тенденції сталості, тоді буде прорив. У нас існують елементи, які можуть привести до нього. Позитивом уже є те, що відбувається хоч якийсь діалог, бо, як мовиться, навіть поганий мир — кращий, ніж війна. Однак сьогодні не можна сказати, що маємо якісь успіхи. Тому я згодний із президентом, що не варто створювати ілюзії, але треба мати надію.

Не забуваймо також, що у нас залишатиметься негативний геополітичний фон — Крим, який ніхто не забуде і ніхто його так просто не віддасть. І все одно відчуватиметься напруження у відносинах, допоки не будуть вирішені всі ці проблеми.

*Інтерв'ю записав
Володимир Семенов*

Володимир Хандогій: Україна далеко не останній бастіон, який Путін хоче взяти

Чому в Європейському Союзі часом бракує єдності, коли йдеться про економічні санкції проти Росії та військово-технічну допомогу Україні? Чи виправдав сподівання українського політику саміт НАТО, який відбувся на початку вересня 2014 р. в Уельсі? Якою є ймовірність того, що підсумком військової агресії РФ проти України стане повернення світу в часи «холодної війни»? Із цими та іншими запитаннями журнал «Зовнішні справи» звернувся до Надзвичайного і Повноважного Посла України Володимира Хандогія, чий досвід роботи на дипломатичній службі сягнув майже 40 років.

Після анексії Криму Російською Федерацією досвідченому дипломатові не складно було передбачити наступний розвиток подій, хоча, напевно, продемонстрований Кремлем рівень цинізму, бруталності і жорстокості було не просто уявити. Сьогодні Володимир Дмитрович переконаний – Україна далеко не останній бастіон, який Путін хоче взяти. І сподівається, що його застереження почують колеги з країн Європейського Союзу і не тільки.

Володимир Хандогій: Зокрема це стосується передусім балтійських країн, де мешкає чимало російськомовних громадян, а також наших сусідів на західному кордоні. Варто відзначити, що на високих міжнародних зібраннях усі європейські країни в один голос різко висловлюють засудження російської агресії та анексії Криму. Коли ж йдеться про конкретні кроки щодо введення економічних санкцій Європейським Союзом, зміцнення військово-технічного потенціалу України за допомогою країн-членів НАТО, то лунають голоси, які можуть зруйнувати консенсус. Ми повинні констатувати, що, на жаль, немає такої єдності, яку нам хотілося б бачити в Європейському Союзі.

«З.С.»: Чи не дивує Вас, що оті голоси, які можуть завдати шкоди консенсусу, лунають від країн, які свого часу зазнали військового втручання Радянського Союзу

у своїй внутрішній справі?

Володимир Хандогій: Звичайно, і громадяни, і державні діячі, і самі держави повинні пам'ятати радянські танки на вулицях своїх столиць. Не думаю, що вони мають коротку пам'ять. Однак сьогодні, мені здається, головним стає чинник економічний.

Надто багато залежить в економіці цих держав від Росії. Я не хочу зараз перераховувати країни, які за песимістичного розвитку подій можуть стати об'єктом подальших кроків Російської Федерації. Але всі мають добре усвідомлювати й пам'ятати свою історію. Однак економіка так чи інакше примушує їх бути більш стриманими, ніж, скажімо, держави старої Європи. Хоча й там ми не всюди бачимо послідовну позицію. Скажімо, Франція пройшла важкий період дебатів,

доки заявила про свою прагматичну позицію стосовно призупинення передачі Росії гвинтоносця типу «Містраль». Сподіваюся, що французькому керівництву стане політичної волі не реалізовувати цей контракт. Повертаючись до історії, згадаємо популярну наприкінці 30-х років минулого століття «політику умиротворення агресора», яку проводили деякі впливові європейські держави. Сьогодні ми розуміємо, якщо агресора гладити по голівці і не «дратувати» його зміцненням своєї обороноздатності, то все одно це його не зупинить.

«З.С.»: Песимісти вже давно порівнюють нинішню ситуацію з періодом, який настав 75-років тому – розв'язування Гітлером Другої світової війни. І зараз, хочемо ми того чи ні, приходять думки про небезпеку третьої світової, можливо, й останньої війни в історії людства.

Володимир Хандогій: Якщо хтось думає, що це неможливо, то помиляється. Тоді, 75 років тому, напевно, теж ніхто й гадки не мав, скільки коштуватимуть світові амбіції Адольфа Гітлера.

«З.С.»: Чи мають подібні наші думки, які жене-мо від себе, щоб не накла-кати біду, якимось реаль-ним підґрунтям? Чи варто про-водити історичні паралелі?

Володимир Хандогій: Безумовно, можна і треба проводити історичні паралелі. Нам для того й потрібна історія, щоб вчитися на помилках своїх попередників, уміти передбачати, що може статися і як уникнути катастрофи. Будь-які паралелі не завжди бувають коректними, але попри те я вважаю, що ми повинні зберігати у своїй свідомості історичні факти. Тим більше, що саме російська еліта, керівництво Російської Федерації дуже ретельно вивчають історію тих часів, особливо вигідні для себе параграфи. Якщо прослідкувати кроки російської влади, політику останніх місяців стосовно України, не складно помітити її схожість із політикою, яку проводила гітлерівська Німеччина, що й спровокувало початок Другої світової війни. Згадаємо анексію Німеччиною Судетської області Чехословаччини, Аншлюс Австрії, Мюнхенську змову, яка «освятила» ці злочини. Політика умиротворення агресора, яку сповідували держави тодішньої Європи, зрештою призвела до невимовних страждань усіх європейських країн. Тому історичні паралелі конче

необхідні. Звичайно, сьогодні є певні відмінності від ситуації, що сформувалася у світі наприкінці 30-х років минулого століття. Нині ми говоримо про гібридну війну з Росією, про якусь дивну, неоголошену війну. Формально у нас немає війни, хоча, на мій погляд, справа не в назві — у суті. Те, що відбувається, на моє переконання, є війною. Хоч назвіть це як завгодно.

«З.С.»: Як змінилося ставлення Великої Британії до збройного конфлікту, фактично до воєнних дій за більш ніж півроку, що минули від початку військової фази конфлікту?

Володимир Хандогій: Велика Британія завжди була серед перших країн, які не лише висловлювали свою політичну підтримку Україні, а й надавали практичну допомогу і в ситуації із анексією Криму, і в подальшому військовому протистоянні на сході України. Саме Велика Британія відразу зайняла досить рішучу і послідовну позицію засудження Росії та закликала до введення економічних санкцій. Те, що сьогодні застосовує Європейський Союз щодо російського агресора, власне і є реалізацією концепції Британії щодо поетап-

ного ужорсточення санкцій. Британці керувалися тим, що застосування максимально можливих економічних санкцій проти Росії від початку унеможливлювало б подальший діалог. Їхня позиція полягала в тому, що кожні наступні економічні обмеження щодо РФ повинні ухвалюватися в разі її чергових дій із дестабілізації ситуації в Україні. Це мало б дати Росії можливість отямитися й зважити на думку світової спільноти. На жаль, цього не сталося і позиція Великої Британії еволюціонувала в бік введення жорстких санкцій, які торкаються основ російської економіки. На сьогодні Британія разом зі Сполученими Штатами є одним із основних прихильників України, найпотужніших наших спонсорів у Європейському Союзі. Тобто позиція британців, на мій погляд, завжди була і залишатиметься проукраїнською.

«З.С.»: Наскільки, на Ваш погляд, є ефективними економічні санкції, які вводять і Європейський Союз, і Сполучені Штати Америки? Чи не є вони такою собі червоною ганчіркою для того бика чи ведмеда?

Володимир Хандогій: Знаєте, у нас інструмента-

рій досить обмежених. У процесі протистояння агресорові існує кілька варіантів. По-перше, це захист військовими методами від агресора. Друге, це введення економічних санкцій з метою примусити агресора відмовитися від своїх агресивних дій. Третє — інтернаціоналізація конфлікту, втручання інших держав і переростання врешті-решт локального регіонального конфлікту в міжнародний. У разі зі збройним конфліктом між Україною і РФ треба зважити на те, що ми маємо справу не просто з якоюсь локальною державою, а з державою ядерною, світовою військовою потугою. Тому, якщо брати до уваги ці три інструменти, то безумовно, економічні санкції — це необхідний інструмент, який ми повинні використовувати повною мірою. Наскільки ефективні вони — це, звичайно, питання дуже складне, відповісти на нього однозначно, мені здається, неможливо. І врешті-решт треба почекати й подивитися протягом кількох років, який ефект вони принесли. Мені здається, санкції доволі ефективні, адже, окрім економічного, мають і морально-психологічний характер. Інша справа, що адресні санкції, застосовані проти окремих осіб із оточення Путіна, безумовно, дратують цих людей, але, як на мене, не мають того впливу, на який ми сподіваємося й розраховуємо. Напевно, секторальні санкції особливо щодо фінансових оборудок, які Росія проводить по всій Європі, були б більш ефективними і своєчасними. Однак, напевно, вони здатні примусити Путіна відмовитися від

своїх агресивних планів. Потрібна комбінація всіх наявних можливостей, включно з поглибленням військово-технічного співробітництва з країнами НАТО. Адже Росія – це велика держава, потужна економічно, у неї великий запас міцності, хоча ця міць може зрештою дати тріщину і з'ясується, що цей «кокос» стоїть на глиняних ногах, тобто на нафтових вишках. Тому сьогодні на часі посилити роботу з тими державами, які видобувають нафту, для того щоб вийти на спільні зусилля, які в кінці-кінців матимуть наслідком обмеження російського впливу на нафтовий ринок.

«З.С.»: Чи готова українська дипломатія до роботи в нових умовах, що вимагають нових якостей? Ніхто ж не очікував війни?

Володимир Хандогій: Є така відома фраза: «Коли говорять гармати, дипломати мовчать». У нас сьогодні досить специфічна ситуація: і гармати говорять, і дипломати зустрічаються. Я думаю, що наша українська дипломатія перебудовується на марші, пристосовується до нових умов. Потенціал у нас великий, за 23 роки ми створили дієву систему дипломатичної служби, виховали покоління кваліфікованих дипломатів, які можуть ефективно захищати державні інтереси. Тільки треба визначитися – які саме. Дипломатія – це система, яка втілює в життя політичні рішення. Ці завдання формулює політичне керівництво держави. Я думаю, що ми досить ефективно працювали в нинішніх складних

умовах і змогли утримати переговорний процес паралельно з продовженням військових дій, які називаємо антитерористичною операцією. Тобто і дипломати говорять і, на жаль, продовжують говорити гармати. Однак мені видається, що головна роль нашої дипломатії проявиться тоді, коли агресора буде зупинено і настане мир. Тоді на основі домовленостей про мир, які будуть на той момент, як ніколи стануть необхідними професійні зусилля, досвід наших дипломатів із відновлення статусу-кво на Сході України, повернення анексованого Криму, зміцнення міжнародно-правових гарантій безпеки, територіальної цілісності, непорушності кордонів. Переконали, що дипломатична служба виконає поставлені завдання, як це було й раніше в ході непростого процесу становлення незалежної Української держави.

«З.С.»: Роль особистості в історії, зокрема, пана Путіна. Ми звикли, що цар – як правило, добрий, а оточення у нього погане. У чому причина російської агресивності – у тому, що Путін от така специфічна особис-

тість, чи все ж таки це рішення російської еліти і не треба демонізувати конкретну особу?

Володимир Хандогій: Це доволі складне запитання. Я б сказав, що війна з Україною не є рішенням російської еліти. Це дійсно рішення однієї людини та найближчого її оточення. Інша справа, що в Росії відсутнє справжнє громадянське суспільство з тими балансами і противагами, які необхідні для обмеження таких агресивних амбіцій своїх керівників. Але у мене немає сумніву в тому, що це рішення виходить не знизу, це не те, що хотів би бачити народ.

«З.С.»: Хоча низи підтримують таку політику – рейтинг Путіна різко виріс.

Володимир Хандогій: Знаєте, стосовно підтримки це дещо інше запитання. Як кажуть, від любові до ненависті один крок. Сьогодні підтримують, завтра буде оголошено інший курс – також будуть підтримувати. Але все одно – рішення про анексію Криму, дестабілізацію України, прагнення загнати всіх до колишнього Радянського Союзу, це рішення, яке визріло не зсередини. Це політика

верхів. Комуś вона подобається, хтось мовчить, оскільки просто не хоче привертати до себе увагу й мовчки її підтримує. Однак ми бачимо спорадичні, щоправда, протестні настрої в російському суспільстві. Мені здається, вони будуть ширитися.

«З.С.»: Як ви оцінюєте результати саміту НАТО в Уельсі та прагнення України, згодом звичайно, приєднатися до Альянсу?

Володимир Хандогій: Загалом я оцінюю позитивно. Безумовно, це був знаковий саміт у наших відносинах. По-перше, на ньому прозвучала одна-стайна політична підтримка України, констатація того, що НАТО залишається на боці України, а також прийнято рішення про поглиблення співпраці в різних сферах. Було оголошено про створення чотирьох трастових фондів. Це реальні фінансові ресурси. Що стосується нашого майбутнього – майбутніх відносин із НАТО – хотів би сказати, що у 2008 р. ми були за крок до того, щоб отримати так званий ПДЧ (План дій щодо членства), який став би нашим дороговказом на майбутнє. На жаль, цього не сталося. Сьогодні питання про членство України в НАТО поки що не стоїть. Треба відділити питання формального членства і нашу мету, напрям нашого руху. На мою думку, після цього саміту ми стали на крок ближчими до того, щоб розвернути курс України від невиправданого рішення про позаблоковий статус на отримання реальної перспективи членства в Альянсі. Скільки це потребує часу – важко сказати, тим більше, що сьогодні,

ви бачите, ступінь громадської підтримки різко змінився. У 2008 р. один із аргументів з боку деяких держав-членів НАТО на користь того, що Україні зарано говорити не тільки про членство в НАТО, а й навіть про перспективу членства, полягав у тому, що не було вирішальної підтримки цього поступу серед громадян нашої країни. Сьогодні внаслідок російської агресії підтримка курсу на вступ до НАТО змінилася дуже драматично і, мені здається, що питання підтримки населенням, нашим народом уже практично вирішено. Хоча знову-таки не варто впадати в зайвий оптимізм. Рівень підтримки коливається залежно від зовнішніх і внутрішніх обставин. Я особисто за те, щоб ми обрали шлях забезпечення нашої безпеки колективними зусиллями. Це вимога сьогодення. Самостійно, як ми вже переконалися, не тільки Україна, а й не знаю, яка б із держав світу сьогодні могла забезпечити свою безпеку тільки власними зусиллями.

«З.С.»: На сьогодні розраховувати на військову допомогу Альянсу ми не можемо. Самостійно

ми не здатні протистояти агресії Росії. Виходячи з цих констант, яким Ви бачите фінал?

Володимир Хандогій: Звичайно, ми не очікуємо, що війська держав-членів НАТО увійдуть в Україну і будуть боронити нашу територію. Ми говоримо про військово-технічну співпрацю й постачання зброї. Це реальна перспектива, і, як на мене, вона буде реалізована. У цих умовах навряд чи потрібно детально цю тему обговорювати. Мені здається, що деякі наші політики трохи поспішили, розпочавши дискутувати навколо цієї теми і ділити шкуру невбитого ведмеда. Це питання, яке не варто публічно висвітлювати. Коли Україна отримує конкретну допомогу, тоді її реально можна буде оцінити. На мою думку, НАТО нам буде надавати військово-технічну допомогу. Причому не Альянс, як організація, оскільки він не займається постачанням зброї. Але окремі держави-члени НАТО це будуть робити і вже роблять. І тому разом із цією підтримкою, але власними зусиллями, я бачу один-єдиний можливий для України вихід із ситуації. Це – наша перемога. На нашу перемогу

працюватимуть і спільні дипломатичні зусилля, і економічні санкції, і політична підтримка світового співтовариства.

«З.С.»: Будь-яка війна рано чи пізно закінчується миром. Питання тільки – коли і на яких умовах. Якщо говорити у світовому масштабі, яким буде світ після закінчення цієї неоголошеної війни? Ми повертаємося, за Вашим прогнозом, у період «холодної війни» нового покоління? Як зміняться міжнародні відносини після агресії Російської Федерації?

Володимир Хандогій: Цей процес треба поділити на певні етапи. Сьогодні триває гарячий етап продовження протистояння. Я вважаю, що він ще не закінчився. Тому після його завершення буде визначено всіма сторонами конфлікту, на яких умовах буде досягнутий мир. Єдине, що можна прогнозувати вже сьогодні, це те, що в середньостроковій перспективі, навіть у далекій перспективі, Росія втратила довіру не тільки України, а й усього світового співтовариства. Тому від того, як вона будуватиме свою зовнішню політику, реальне ставлення до своїх сусідів, залежатиме питання повернення до періоду «холодної війни». Однак, маю надію, що у Російській Федерації вистачить розуму, аби переглянути свої засади, свою поведінку на міжнародній арені та повернутися до співпраці зі світовим співтовариством, зокрема, Європою. Розраховую на те, що уроки цього конфлікту, цієї гібридної неоголошеної війни будуть засвоєні Росією. Не маю

сумніву в нашій перемозі, яку ми здобудемо в тому числі за допомогою міжнародного співтовариства. Україна вийде з цього конфлікту політично і військово зміцнілою, національно дорослою, з високим міжнародним рейтингом. Врешті-решт ми зробимо і вже робимо реальні кроки з інтеграції до Європейського Союзу. Сподіваюся, що це також підштовхне ЄС до продовження наших переговорів, які дадуть змогу отримати перспективу членства України в ЄС і нарешті стати членом Європейського Союзу. Кожна медаль має свій зворотний бік. Війна з Російською Федерацією повинна допомогти Україні визначитися зі своїм європейським і євроатлантичним майбутнім. Не хотів би прогнозувати переростання цієї активної фази конфлікту в «холодну війну». Сподіваюся на мудрість провідних держав світу, яка повинна сприяти усвідомленню суспільством того, що сьогодні не можна розвивати міжнародні відносини методами диктату, підпорядкування своїй волі розвиток інших держав. Я хотів би повернення до ситуації, яка склалася після розпаду Радянського Союзу, що дало змогу всім колишнім республікам – новим самостійним державам – розвиватися на основі спільних цінностей. Мені здається, до ми мусимо повернутися до спільних цінностей. Не існує наддержав, не існує держав-диктаторів, не існує держав-тиранів. Є вільні і самодостатні народи. І Україна – провісник цього.

*Інтерв'ю записала
Ольга Таукач*

Офіційна допомога розвитку Уряду Японії як інструмент допомоги Україні

УДК 321.94

Микола КУЛІНІЧ,
ректор Дипломатичної
академії України при МЗС,
Надзвичайний і Повноважний
Посол України

Юлія НІ,
радник Департаменту країн
Азіатсько-Тихоокеанського
регіону МЗС України

Після розпаду СРСР Україна стала на шлях розвитку ринкової економіки. Потребуючи фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки для розбудови соціально-економічної інфраструктури та проведення необхідних реформ, наша країна отримує значну кредитну та технічну допомогу від численних міжнародних організацій і країн-партнерів. Важливу роль у цьому процесі відіграє Японія, яка є одним із найбільших світових донорів і лідерів з надання офіційної допомоги розвитку (ОДР) країнам, що розвиваються.

За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), основними характеристиками ОДР є спрямованість на сприяння економічному розвитку та зростанню добробуту країн, що розвиваються, а також її пільговий характер, зокрема, гранто-

вий елемент повинен становити не менше 25% (при розрахунку за фіксованою ставкою дисконтування 10%) [1].

У жовтні 2014 р. виповнюється 60 років, як ОДР стала невід'ємною складовою японської зовнішньої політики, завдяки якій країна сприяє забезпеченню миру і стабільності в регіоні та світі в цілому, підвищенню рівня життя та зниженню рівня бідності як у сусідніх державах, так і в інших частинах планети, зменшує потенційні загрози виникнення міжнародних конфліктів, проявів тероризму, організованої злочинності тощо.

Протягом цього періоду Японія надала допомогу 169 країнам та 21 регіону як напряму, так і через внески до численних міжнародних організацій, включаючи Світовий банк, Азіатський банк розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку, ООН

Summary
The article analyzes the ODA activities of Japan, as one of the world's largest donor, which provides "official development assistance". The authors list the main criteria, principles and conditions for the provision of such financial assistance to developing countries. Special attention is paid to the Japanese-Ukrainian cooperation in the framework of ODA program, which began in 1997, and during the Russian aggression in 2014 acquired a new dimension.
Keywords: Japan, financial aid, grants, Japanese, international organizations, preferential loans early

тощо [2]. Щорічний обсяг японської ОДР становить приблизно 10 млрд доларів. У 2013 р. цей показник сягнув 11,8 млрд дол., що зробило Японію четвертою найбільшою країною-донором у світі. Окрім цього, у 16 державах вона була найбільшим донором, а у 28 – другим найбільшим донором [3].

Традиційно основними реципієнтами японської ОДР (близько 60-70% загальної суми допомоги) є країни Азії. Водночас, у Європі Японія також активно допомагає колишнім республікам СРСР і Балканським країнам. Так, у Білій книзі японської ОДР (на кшталт річного звіту) за 2013 р., Україна та Молдова були визначені як дипломатично й геополітично важливі країни, розміщені між Росією та ЄС, і стабільність у них є запорукою стабільності в усій Європі [4]. У Європейському регіоні японська ОДР спрямована в першу чергу на підтримку економічних реформ, відновлення соціально-економічної інфраструктури та проекти з охорони навколишнього середовища.

Посідаючи третє місце у світі після США та Китаю

за обсягами ВВП, маючи потужну економіку і високорозвинену банківсько-фінансову систему, Японія при наданні ОДР, одночасно зі сприянням економічному розвитку країн-реципієнтів, ефективно забезпечує міжнародну підтримку своїх позицій і досягнення власних пріоритетів на міжнародній арені.

Історія

Після Другої світової війни Японії поступово перетворилася з отримувача міжнародної допомоги до найбільшого світового донора.

Історія японської ОДР бере початок із 6 жовтня 1954 р., коли країна приєдналася до Плану Коломбо, організації, створеної в 1950 р. з метою сприяння економічному та технічному розвитку країн Південної та Південно-Східної Азії. У Японії цей день відзначається як День міжнародного співробітництва.

У 1950-х роках ОДР використовувалась як інструмент виплати повоєнних репарацій країнам, які постраждали від японської військової агресії. У 1954 р. ця держава уклала

першу угоду про виплату репарацій із Бірмою (М'янмою). Пізніше такі угоди було підписано з Філіппінами (1956 р.), Індонезією (1958 р.) і Південним В'єтнамом (1959 р.). У 1960-х роках замість репарацій Японія стала надавати економічну та технічну допомогу Сінгапуру, Малайзії, Південній Кореї, Лаосу, Камбоджі, Таїланду та іншим країнам. У 1976 р. всі репарації Азіатським країнам було виплачено [5].

Таким чином, із середини 1950-х років виплата репарацій і надання економічної допомоги країнам Азії стало важливою складовою зовнішньої політики Японії, яка перш за все була спрямована на відновлення дружніх відносин із країнами цього регіону. Окрім цього, участь японських компаній у державних проектах в азіатських країнах дала їм можливість там закріпитися і просувати свої економічні інтереси.

У другій половині 1960-х років японська економіка увійшла у фазу динамічного зростання, і відповідно розширилась економічна допомога за кордон. У 1964 р. Японія приєдналася до ОЕСР, що започаткувало серйозні

зобов'язання щодо надання допомоги країнам, які розвиваються.

У часи якісного збільшення допомоги (1964-1990 рр.) можна виділити два періоди значного зростання обсягів ОДР. Перший – друга половина 1970-х років – початок 1980-х років, коли завдяки закінченню виплат усіх повоєнних репарацій японський уряд отримав змогу сконцентруватися на збільшенні міжнародної допомоги. Зокрема, у цей період було диверсифіковано види допомоги – до проектів з розвитку економічної інфраструктури додалися проекти із забезпечення основних потреб людей та розвитку людських ресурсів. Другий період припадає на 1985-1990 рр., коли через різку ревальвацію японської ієни відносно долара США з 240 яп. ієн до 160 яп. ієн. зросла номінальна вартість ОДР у доларах США. Так, у 1989 р. вперше обсяги японської допомоги перевищили американські і Японія стала світовим лідером із надання ОДР країнам, що розвиваються. Вона утримувала цю позицію до 2001 року.

На початку 1990-х років відбулися суттєві зміни на міжнародній політичній

арені. Розпад СРСР та утворення нових незалежних держав підвищили необхідність розвивати інститути із захисту прав людини та демократії в цих державах. Японія, як найбільший міжнародний донор, не могла ігнорувати цю нову міжнародну тенденцію і переглянула основні принципи та політику надання ОДР.

У 1991 р. японський уряд оголосив про чотири основні критерії надання ОДР країнам, що розвиваються:

- тенденції військових витрат у країнах-реципієнтах;
- тенденції їхнього розвитку та виробництва зброї масового знищення та ракетної зброї;
- експорт та імпорт озброєння;
- зусилля країни, спрямовані на сприяння демократизації та розвитку ринкової економіки, а також ситуація із захисту основних прав і свобод людини.

У 1992 р. було схвалено і у 2003 р. доповнено Хартію ОДР, яка визначає основні принципи надання допомоги:

- поєднання зусиль щодо сприяння розвитку із заходами зі збереження довкілля;
- уникнення використання коштів ОДР для військових потреб або в ситуаціях, що можуть спричинити загострення міжнародних конфліктів;
- залежність прийняття рішень про надання ОДР від моніторингу тенденцій військових витрат, виробництва та експорту зброї масового знищення, ракетної техніки, експорту та імпорту озброєнь і військової техніки в країнах-реципієнтах з метою забез-

печення пріоритетності використання коштів ОДР для економічного та соціального розвитку країн, що розвиваються;

- зусилля країн-реципієнтів з демократизації та розвитку ринкової економіки, захист прав і свобод людини [6].

Дотримання державами-реципієнтами зазначених вище принципів обумовлює прийняття рішення японським урядом щодо надання допомоги. Яскравим прикладом цього є зменшення обсягів ОДР Китаю з 2005 р. через його бурхливе економічне зростання та значні військові витрати, що, за оцінкою японської сторони, спричинило зменшення потреби КНР у кредитах за низькими ставками, які Японія надавала цій країні в рамках ОДР.

Види Офіційної допомоги розвитку

ОДР може надаватися як на двосторонній основі (близько 65%), так і через міжнародні організації.

Головним адміністратором і розпорядником двосторонніх проектів ОДР є Японське агентство міжнародного співробітництва (ДЖАЙКА), засноване в 1974 році. У 2008 р. ДЖАЙКА була об'єднана з відділом міжнародних економічних зв'язків Японського банку міжнародного співробітництва та стала найбільшим у світі агентством із двосторонньої допомоги розвитку.

ОДР надається у трьох формах:

- 1) технічна допомога, яка передбачає проведення тренінгів у Японії для спеціалістів країн, що розвиваються, відправлення японських експер-

тів, надання необхідного обладнання та проведення навчання з метою розвитку людських ресурсів і покращення адміністративної системи в таких країнах;

2) грантова допомога на незворотній основі надається головним чином у таких сферах, як розвиток освіти, системи охорони здоров'я, культури та науки, проведення адміністративних та економічних реформ. Зокрема, у найменш розвинених країнах така допомога використовується для будівництва лікарень, мостів, соціально-економічної інфраструктури, реалізації освітніх програм, боротьби зі СНІДом тощо. У країнах, що розвиваються, така допомога спрямовується на закупівлю обладнання, налагодження системи медичного обслуговування тощо;

3) міжурядові пільгові довгострокові позики (в ієновій деномінації), які надаються головним чином на реалізацію інфраструктурних проектів у країні-реципієнті та потребують значних витрат, наприклад, будівництво мостів, доріг, аеропортів, електростанцій тощо. Умови надання позик залежать від рівня розвитку країни-реципієнта (показника ВВП на душу населення). Ставка кредиту може коливатися від 0,01% для найменш розвинених країн до приблизно 1,7% і вище для країн, що розвиваються і мають середній рівень доходу. Пільговий кредит, як правило, надається строком на 30-40 років, із яких перші 10 років – пільгові.

У 2002 р. з метою збільшення частки японських компаній у реалізації інфраструктурних проектів у країнах-реципієнтах японської ОДР Урядом Японії було запроваджено пільгове кредитування «на спеціальних умовах для стратегічного партнерства» (Special Terms for Economic Partnership, STEP). Основними вимогами такої позики є участь японської компанії, як головного підрядника, а також не менше 30% японського обладнання та матеріалів, які будуть використані в проекті. При цьому, умови надання кредитів STEP є дуже вигідними – 0,1% річних і термін виплати 40 років [7].

Серед країн колишнього СРСР найбільшими реципієнтами японської ОДР є країни Середньої Азії та Кавказу. Завдяки японським пільговим кредитам у Казахстані був реконструйований міжнародний аеропорт в Астані, модернізовано системи водопостачання та каналізаційних мереж цього міста, побудовано міст через річку Іртиш, м. Семипалатинськ тощо; в Узбекистані побудовано частину нової залізниці «Ташгузар – Байсун – Кумкурган», а в Азербайджані – нові електростанції.

Окрім цього, сусідня Туреччина активно використовує інструментарій ОДР для покращення інфраструктури. Так, завдяки пільговому кредиту японського уряду у Босфорській протоці у 2013 р. було побудовано тунель, який поєднує Європу та Азію. Загальна вартість проекту становить понад 4 млрд дол., із яких близько 1 млрд дол. – ОДР Японії.

Реалізація проекту введення в експлуатацію терміналу D здійснена при допомозі Уряду Японії

Співпраця між Україною та Японією в рамках ОДР

Основною метою японської ОДР в Україні є налагодження взаємовигідних економічних відносин з урахуванням пріоритетів розвитку української економіки, зокрема налагодження економічної інфраструктури, підвищення енергоефективності, розвиток аграрного сектору, покращення інвестиційного клімату та рівня життя людей [8].

На сьогодні пілотним українсько-японським проектом у рамках ОДР є будівництво терміналу D у міжнародному аеропорті «Бориспіль», який був зданий в експлуатацію напередодні проведення чемпіонату Європи з футболу «ЄВРО-2012». Угоду про залучення пільгового ієнового кредиту було підписано 29 березня 2005 року. Відповідно до умов цієї угоди Уряд Японії надав Уряду України кредит у сумі 19 млрд ієн (орієнтовно 170 млн дол.) під 1,5% річних на 30 років, із яких перші 10 років – пільгові.

Україна та Японія почали співпрацювати за програмою ОДР з 1997 року.

Основними формами допомоги є грантова допомога для розвитку культурних ініціатив в Україні, грантова допомога загального типу, допомога для впровадження малих проектів, допомога для подолання наслідків природних катастроф; залучення японських експертів-радіників, підготовка українських спеціалістів у Японії в рамках навчальних програм і семінарів, співпраця проектного і непроєктного типу тощо.

Пріоритетами японської ОПР на грантовій основі в Україні є розвиток культури та мистецтва, освіта, охорона навколишнього природного середовища, охорона здоров'я, а також підтримка економічних реформ.

Загальний обсяг технічної допомоги та грантів у рамках програми ОДР становить понад 150 млн. доларів. Отримання допомоги регулюється Угодою про технічне співробітництво та грантову допомогу між урядами Японії та України від 2004 року.

Основним напрямом грантової допомоги загального типу є сфера охорони здоров'я. З 2000 р. завдяки японським грантам низка

українських дитячих лікарень була переоснащена сучасним медичним обладнанням. Перший грант загального типу отримала Українська спеціалізована дитяча лікарня «Охматдит» у 2000 р. на загальну суму до 729 млн японських ієн – близько 6,2 млн доларів. У 2007-2009 рр. дитячі лікарні Кіровоградської, Луганської, Харківської, Донецької та Дніпропетровської областей отримали допомогу для закупівлі медичного обладнання на понад 8 млн доларів.

У поточному році японська сторона виділила грант на суму 3,5 млн дол. для Національного наукового центру радіаційної медицини, Національного університету біоресурсів і природокористування України, а також для 5 обласних лікарень (Житомир, Луцьк, Київ, Рівне, Чернігів).

Завдяки японським грантам Львівський державний академічний театр опери та балету ім. С. Крушельницької та Донецький театр опери і балету ім. А. Солов'яненка отримали освітлювальне обладнання, Київський національний університет ім. Т. Шевченка – аудіо- і відеообладнання та лінгфонний кабінет, Київський інститут музики імені Р.М. Глієра, Київська середня спеціальна музична школа-інтернат ім. М. Лисенка та Національна філармонія – музичні інструменти тощо.

Понад десять років ДЖАЙКА регулярно організовує навчальні курси та семінари в Японії, у яких за цей час взяли участь понад 250 українських спеціалістів у таких сферах, як ринкова економіка, сприяння розвитку під-

приємництва, розвиток зовнішньої торгівлі, охорона здоров'я, експортний контроль, планування регіонального розвитку, політика економічного розвитку, розвиток туризму, розвиток інвестицій і підприємництва, конкурентне право і політика, захист прав інтелектуальної власності, охорона довкілля, сільськогосподарське виробництво, державне управління, енергетична безпека, розвиток транспортної інфраструктури тощо.

Частина японської ОДР надходить в Україну через кредити та проектні гранти міжнародних організацій, таких як МВФ, Світовий банк, ЄБРР тощо.

Слід зазначити, що й на сьогодні, коли Україна найбільше у своїй історії потребує допомоги іноземних партнерів, Японія активно підтримує нашу державу через програму ОДР як через міжнародні організації, так і на двосторонній основі.

У березні 2014 р. Урядом Японії прийнято рішення про виділення другого пільгового кредиту в рамках ОДР для реалізації проекту з реконструкції станції аерації в Бортничах на суму 1,1 млрд дол., що дасть змогу уникнути можливої техногенної катастрофи в Києві через критичний стан станції та високу потенційність прориву дамби з муловими відходами.

Важливим внеском Японії в покращення економічної ситуації в Україні став кредит у рамках ОДР на 100 млн дол. у рамках системного проекту Світового банку для фінансування держбюджету та підтримки реформ Уряду України. Відповідну кре-

дитну угоду було підписано 17 липня 2014 року в рамках візиту Міністра закордонних справ Японії Фуміо Кісиди в Україну. Ця позика надається на вигідних умовах з відсотковою ставкою 0,95% на 20 років, із яких 6 років – пільгові.

З початку російської агресії на території України Японія також надає допомогу нашій країні через міжнародні організації. Так, 25 квітня 2014 р. Японією було оголошено про виділення 800 тис. євро для підтримки демократизації в Україні через ОБСЄ та Раду Європи; 6 червня 2014 р. – близько 270 тис. дол. на гуманітарні цілі через Міжнародну організацію товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця на забезпечення тимчасового помешкання біженцям та через Дитячий фонд ООН з метою забезпечення водопостачанням та гігієнічними засобами; 5 вересня 2014 р. у зв'язку з погіршенням гуманітарної ситуації на сході України – ще 300 тис. дол. через Червоний Хрест та Агентство ООН у справах біженців на потреби тимчасово переміщених осіб.

На сьогодні Україна

потребує значної допомоги для відновлення інфраструктури східних регіонів, зменшення залежності від енергоносіїв із Російської Федерації та впровадження економічних реформ. У цьому зв'язку, програма ОДР Уряду Японії могла б стати ефективним інструментом для сприяння в реалізації таких соціально-економічних проектів у нашій державі.

Список використаних джерел:

1. <http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistance/definitionandcoverage.htm#Definition>
2. <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2013/pdfs/0101.pdf>
3. OECD Development Co-operation Peer Reviews Japan 2014, cm. 25, <http://www.oecd.org/dac/peer-reviews/japan.htm>
4. http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2013/pdfs/020203_8.pdf cm 141
5. <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/summary/1994/1.html>
6. <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/reform/review0303.html>
7. http://www.jica.go.jp/english/our_work/types_of_assistance/oda_loans/standard/index.html
8. http://www.ua.emb-japan.go.jp/jpn/bi_ua/oda/humansec/enjyo_2013_ru.pdf

АННОТАЦІЯ

В статті проаналізована діяльність Японії як одного з крупнейших мировых доноров, который предоставляет «официальную помощь развитию». Автор перечисляет основные критерии, принципы и условия предоставления такой финансовой помощи развивающимся странам. Отдельное внимание уделено японско-украинскому сотрудничеству в рамках этой программы, которое началось в 1997 г., а во время российской агрессии 2014 г. приобрело новое измерение.

Ключевые слова: Япония, финансовая помощь, японские гранты, международные организации, льготные досрочные займы.

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано діяльність Японії як одного з найбільших світових донорів із надання «офіційної допомоги розвитку». Автор наводить основні критерії, принципи й умови надання такої фінансової допомоги країнам, що розвиваються. Окрему увагу приділено японсько-українському співробітництву в рамках цієї програми, що розпочалося в 1997 р., а під час російської агресії 2014 р. набуло нового виміру.

Ключові слова: Японія, фінансова допомога, японські гранти, міжнародні організації, пільгові дострокові позики.

Павло Клімкін: «Ми маємо бути великою європейською державою з глобальними амбіціями»

1 вересня 2014 р. у великій актовій залі Дипломатичної академії при МЗС України Міністр закордонних справ Павло Клімкін поспілкувався з майбутніми дипломатами з нагоди початку нового навчального року. Очільник зовнішньополітичного відомства звернувся з вітальним словом до слухачів першого курсу, професорсько-викладацького складу та почесних гостей, серед яких були Генеральний секретар Організації за демократію і економічний розвиток – ГУАМ Валерій Чечелашвілі, ветерани дипломатичної служби, Надзвичайні і Повноважні Посли України Ігор Турянський, Юрій Кочубей, Юрій Богаєвський, Олександр Купчишин, Микола Маймескул та академік НАН України Олег Білорус, а також старший інспектор Київської православної богословської академії УПЦ КП дякон Сергій Колот.

Відкриваючи урочистості та перераховуючи почес-

них гостей, ректор Дипломатичної академії Микола Кулініч звернувся до слухачів: «Вважайте, що я вже розпочав вступ до історії української дипломатії».

— Цей набір – особливий, – зазначив М. Кулініч. – Ви – перший набір після Майдану, після Революції Гідності. І я маю велику надію, що нинішній набір стане тим авангардом української дипломатії, який поведе країну і в європейське майбутнє, і стане тим бойовим загonom українських дипломатів, які здійснять цю мрію.

Друга особливість – сумна. Це перший набір в умовах військових дій на сході нашої країни проти російської агресії. Я маю велику надію, що це буде останній набір у таких умовах. Але ви є дипломатичний призов в умовах цієї страшної агресії. Приєднуйтеся до нашого дипломатичного фронту і пам'ятайте – на вас покладатиметься велика відповідальність. У той час, коли ваші побратими, ровесни-

ки знаходяться в АТО, ви повинні вже зараз замислюватися над тим, що можете зробити для світлого і найголовніше – мирного майбутнього.

Третя особливість, можливо, найголовніша для нас усіх, – це найбільший набір, який ми зробили за всю історію Дипломатичної академії. Сьогодні отримує посвідчення 71 новий слухач. Ми обирали кращих із найкращих. Це – для нас велика честь. І для вас має бути велике зобов'язання – виправдати покладені на вас надії.

Ректор зазначив, що нинішні слухачі представляють не лише широку географію країни, а й мережу міністерств і відомств, які надіслали їх на навчання – 18. Серед них – Міністерство закордонних справ України, Рада національної безпеки і оборони України, Адміністрація Президента України, державні обласні організації – Житомирська, Дніпропетровська, Хмельницька. Є іноземні слухачі з Перу,

Казахстану та Грузії.

— Цього року ми впроваджуємо нову навчальну програму, – поінформував ректор. – А для нової магістерської програми спільно з нашими партнерами з НАТО вперше залучаємо до навчального процесу викладачів із Лондона, Вашингтона. Будуть прослухані нові предмети, українські необхідні зараз нашій дипломатії. Це й публічна дипломатія, і аналіз інформаційно-аналітичного забезпечення зовнішньої політики, і стратегічне лідерство. Будьте наполегливими, оволодіваючи цими знаннями. Скільки у нас цікавих задумів, і скільки сподівань у цей гарний день!

З вітальним словом до слухачів першого курсу, професорсько-викладацького складу та почесних гостей Дипломатичної академії України звернувся Міністр закордонних справ України Павло Клімкін, який у своїй промові акцен-

тував увагу на значенні академії, як головного відомчого навчального закладу МЗС України в підготовці професійних кадрів для вітчизняної дипломатичної служби, які зможуть гідно та професійно протистояти викликам сьогодення, наполегливо обстоювати національні інтереси України та захищати суверенітет держави. Серед важливих складових у підготовці майбутніх дипломатів, окрім стандартних дисциплін, семінарів і тренінгів, передбачених магістерською програмою академії, міністр виділив вивчення іноземних мов, публічної дипломатії, ораторського мистецтва, психології та комунікації. Зокрема, П. Клімкін сказав:

— Шановні друзі! Хоча можу сказати й – шановні колеги! У мене завжди була проблема з максимально чітким визначенням того, хто ми такі. Що таке дипломатія, в принципі, кожен розуміє по-своєму. Хто такі дипломати – це також запитання, яке кожен розуміє по-своєму. У сучасному світі Інтернету більшість користується одним із найнадійніших шляхів – зверненням до Вікіпедії.

За Вікіпедією «Дипломатія – засіб здійснення зовнішньої політики держави, що являє собою сукупність невоєнних практичних заходів, прийомів і методів, застосовуваних з урахуванням конкретних умов і характеру розв'язуваних завдань; офіційна діяльність глав держав і урядів, міністрів закордонних справ, відомств іноземних справ, дипломатичних представництв за кордоном, делегацій на міжнародних конференціях зі

здійснення цілей і завдань зовнішньої політики держави, захисту прав та інтересів держави, її установ і громадян за кордоном.

З поняттям «дипломатія» пов'язують мистецтво ведення переговорів для запобігання чи врегулювання конфліктів, пошуків компромісів і взаємоприйнятних рішень, розширення та поглиблення міжнародного співробітництва».

— Дипломатія дуже швидко змінюється. Ще 20 років тому багато моїх друзів у Німеччині, Великій Британії, США навчалися абсолютно за іншими програмами. У них був інший перелік предметів, інші ідеї. Ще 30 років тому в деяких країнах базова освіта вважалася обов'язковою передумовою вступу на дипломатичну службу. Зараз багато хто вважає, що критерії мають бути іншими. Для чого тоді взагалі потрібне дипломатичне навчання? Для чого потрібна Дипломатична академія?

На думку міністра, профільна дипломатична освіта необхідна для того, щоб збагатити майбутніх дипломатів сучасними інструментами ведення дискусій і переговорів, досягнення домовленостей у нових для України умовах протистояння агресії сусідньої держави.

— І я хочу сказати, що дуже радий бачити вас усіх сьогодні. Я не те щоб пишаюся, це патетично, але дійсно щасливий вашій рішучості опанувати дипломатичне мистецтво. Україні потрібні люди, які розуміються на тому, яким чином вести переговори, яким чином приймати рішення, які, здавалося б, майже неможливо знайти.

Що є баланс? Що є розуміння світу, у якому ми сьогодні живемо. Яким чином ми будемо самоусвідомлюватися і сприйматися іншими суб'єктами міжнародних відносин за місяць, за рік, за десятиріччя?

Ми розбудовуємо дипломатичну службу багато років. Сьогодні в цьому залі є, у тому числі, й її найкращі та найдосвідченіші представники. А якщо ви приєднаєтесь до цієї когорти через два роки, дипломатична служба матиме вже значною мірою інший вигляд, навіть – абсолютно інший, аніж зараз. Нам для розв'язання нових завдань потрібні не просто радикальні реформи. Нам необхідно налагодити дипломатичну службу, яка може ефективно діяти в сучасному світі, яка потрібна Україні, де будуть працювати люди, які протягом хвилини зорієнтуються в найскладніших ситуаціях і зможуть швидко та дуже чітко визначити свої дії, дії своїх команд, сформулювати тактичні та стратегічні плани, реалізувати їх, а потім пояснити суспільству, пояснити мас-медіа, чому вони діяли саме так і чому цей шлях був найкращим. Це вимагає багато в чому інших навичок, інших ідей, інших знань. Ви повинні швидко опанувати спілкування в соціальних мережах, уміння триматися перед камерами і протягом десяти секунд сформулювати те, що хочете донести до аудиторії, подати свій коментар іноземними мовами.

Мене часто запитують, навіщо вивчати іноземні мови, якщо можна скористатися допомогою тлумача, який зробить якісний

переклад у реальному часі, і таким чином можна спілкуватися тисячами мов? Моя відповідь дуже проста. Без мовного простору, без розуміння менталітету, без прямого спілкування ані зараз, ані в майбутньому не вдасться встановити те, що є основою дипломатії. Звичайно, обсяг знань є важливим. Ви прочитаєте багато мудрих книжок, поспілкуєтесь із сотнями людей, у яких можна і потрібно навчатися. Опануйте основи психології, основи публічної дипломатії, основи того, що становить простір сучасного світу і вчіть іноземні мови.

П'ять років тому і три роки тому, навіть минулоріч важко було передбачити події, які розгортаються нині у нас і навколо нас. Деякі речі ми не можемо передбачити. Але ми повинні завжди бути готовими до того, що змінюваність сучасного світу та наші дії мають йти пліч-о-пліч. Нам потрібно розуміти, що світ змінюється швидше, ніж багато кому з нас хочеться.

Павло Клімкін нагадав присутнім стару, але дуже повчальну історію про досвідченого викладача університету, який на випускному іспиті роздав студентам ті ж самі завдання, що й на вступному. Один із випускників, певно, найхоробріший, підняв руку і сказав: «Але ж, пане професоре, це ті ж самі запитання, які Ви задавали нам два роки тому». «Нічого, – відповів педагог, – справа в тім, що запитання ті ж самі, але відповіді змінилися».

— Саме відповіді на сьогоднішні запитання зміняться за два роки, коли ви закінчите Дипломатичну академію і виберете свій

шлях. Знання і навички, які ви отримаєте тут, будуть потрібні не тільки на дипломатичній службі. Вони стануть вам у нагоді, аби розуміти сучасний світ і допомогти швидко в ньому орієнтуватися. І швидко вирішувати завдання на користь України і заради України.

Я не буду говорити багато про те, що ми зараз робимо. Про виклики, які стоять перед кожним із нас, а не тільки перед країною. І саме зараз кожен повинен зробити дещо більше, ніж видається реальним, можливо, ставити перед собою занадто амбітні завдання. У цьому наше завдання сьогодні. Ми неодмінно переможемо, оскільки на нашому боці стоїть весь цивілізований світ, який розуміє, що єдиною основою в певному часі є цінності і правила. Цінності, які притаманні цивілізованому світу. Цінності, які притаманні гуманітарному праву. Цінності, які, врешті-решт, притаманні моралі. А також правила, які встановлюються міжнародним правом і шляхом відносин довіри між країнами, між міжнародними організаціями, між бізнесом, між академічними колами і головне – між людьми. Якщо ці відносини на додаток до міжнародного права порушуються, ми повинні знайти шляхи і механізми, які дадуть можливість повернутися до ситуації, де світ знову буде почуватися в безпеці. Зараз саме такий час.

Я багато розмовляю з міністрами закордонних справ Європейського Союзу, Великої сімки,

високими представниками інших організацій. У мене таке враження, що нас розуміють. У мене таке враження, що так було й раніше. Тепер у мене з'явилося відчуття, що цивілізований світ солідарний із нами, що він готовий до дії. Можливо, його дії інколи виглядають не дуже рішучими, можливо, не завжди послідовними, можливо, деякі рішення приймаються не так, як нам хотілося б. Але реальна підтримка, реальне заангажування і реальна солідарність однозначно є. І це, у тому числі, є результатом роботи української дипломатії. Ось над цим ви й будете працювати в подальшому.

Закликаю, не тільки опанувати те, що вам будуть давати викладачі. Приходьте в МЗС України, намагайтеся проявити себе, знайти ділянки, які вам до вподоби, які відповідають вашим знанням і вашим навичкам. І якщо ви знайдете своє місце, ми підемо далі разом. І я дуже на це сподіваюся. Ми зна-

йдемо для кожного, хто дійсно захоче і зможе працювати, можливість реалізувати себе на дипломатичній ниві, оскільки ви потрібні нам. У нас є особливе почуття корпоративної солідарності й особливе почуття притаманності тому, яким чином ми обстоюємо національні інтереси України.

Я бажаю вам успіху незалежно від того, у яких сферах та інституціях дипломатичної діяльності ви знайдете себе через два роки. Головне – опанувати інструментарій, який ви уміло зможете застосувати на благо України, на захист України в ім'я того, щоб Україна розвивалася і зміцнювалася (і це завжди буде нашою спільною метою) як єдина демократична європейська держава.

До історичного дня підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС я сказав одному зі своїх дуже старих, але скептично налаштованих друзів, що він не розуміє Україну, не розуміє її людей, що він побачить угоду набагато швидше, ніж уявляє. Зараз ми маємо угоду, найближчим часом її ратифікуємо і з 1 листопада почнемо її імплементацію.

Запитайте своїх друзів і колег у Європейському Союзі – скільки серед них у це реально вірили. І саме тому я переконаний, що мине не 30, не 40 років, як іноді говорять європейські політики, а дуже короткий час, і ми отримаємо своє гідне місце у європейській спільноті. А якщо висловити одним реченням – я вважаю, що ми повинні бути великою європей-

ською державою з глобальними амбіціями. Це моя особиста амбіція, і я сподіваюсь, що це буде особиста амбіція кожного з вас.

За участі Міністра закордонних справ України Павла Клімкіна, заступника Міністра закордонних справ України Данила Лубківського та ректора академії Миколи Кулініча пройшло вручення посвідчень слухачам першого курсу академії.

У рамках заходу слухачів першого курсу Дипломатичної академії України привітали з початком навчального року Генеральний секретар Організації за демократію і економічний розвиток – ГУАМ Валерій Чечелашвілі, Надзвичайні і Повноважні Посли України Ігор Турянський та Юрій Кочубей.

Від слухачів першого курсу Дипломатичної академії України з вітальним словом до присутніх звернулася Людмила Курмаз.

У своєму заключному слові ректор академії Микола Кулініч побажав слухачам першого курсу успіхів, натхнення та наполегливості в навчанні.

«З.С.» звернувся до проєкторів Дипломатичної академії України Наталії Титаренко та Вячеслава Ціватого із проханням прокоментувати готовність цього престижного навчального закладу до нових викликів, здатності педагогічного колективу надати слухачам дієву дипломатичну зброю, яка на полях багатосторонніх і двосторонніх переговорів допомагала б схилити співрозмовників на український бік.

Наталія Татаренко, проректор з наукової роботи і міжнародних зв'язків ДАУ:

- Політологія стверджує, що війни не вирішують проблем, але породжують нові, серйозніші та складніші; економічна теорія констатує: війна — це логічне продовження економічної експансії та інструмент економічного поділу світу. Наслідки війни — ускладнення системи загроз і викликів, зміна характеру міжнародної економічної та політичної взаємодії, що ставить країни перед необхідністю вирішення зовсім інших, якісно нових завдань.

Економічна дипломатія покликана протидіяти війнам, експансії та переділу світу, забезпечуючи умови розвитку співпраці, використовуючи різноманітні механізми мирного вирішення проблем. Вона повинна працювати на перспективу, упереджуючи війни через зміцнення економічного партнерства.

Перед академією поставлено завдання — створити сучасну школу економічної дипломатії, випускники якої зможуть аналізувати та виявляти специфічні тенденції світового економічного розвитку, прогнозувати та моделювати перспективи і наслідки економічних трансформацій, володіти прийомами протидії економічній загрозі.

Саме тому основою сучасної професійної підготовки дипломата, задіяного в зовнішньоекономічній сфері, є вивчення засад формування національних економічних стратегій розвитку, стратегічного планування й управління, методів і прийомів захисту національної економіки від зовнішніх загроз і викликів,

опанування основ державницьких підходів до розбудови зовнішньоекономічної діяльності, а також набуття навичок оцінювання перспектив міжнародної співпраці з позиції національних економічних інтересів та визначення на цій основі цілей і завдань зовнішньої та внутрішньої економічної політики України.

Вячеслав Ціватий, перший проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи, кандидат історичних наук, доцент кафедри дипломатичної та консульської служби, заслужений працівник освіти України:

- Змінюються світові тенденції, а відповідно змінюється і ми, і наші навчальні програми. Ми намагаємось оперативного реагувати на виклики та загрози часу, адже дипломатія — це живий організм, це сукупність методів, знань, набір дипломатичного інструментарію, який постійно вимагає якісного оновлення.

За дев'ятнадцять років своєї плідної праці ми сформували якісно нову програму у сфері зовнішніх зносин, увівши поряд із фундаментальними дисциплінами абсолютно прагматичні предмети, які враховують нинішні потреби держави в конкретних фахівцях регіонального або функціонального профілю.

Із 2014-2015 навчального року у своїй навчальній діяльності ми зробили акцент на посиленні професійної підготовки фахівців у сфері зовнішніх зносин і дипломатів. Особливу увагу буде приділено формуванню вміння і навичок з публічної та культурної дипломатії, психологічних особливостей спілкування.

Традиційно важливими є такі навчальні дисципліни як «Компаративна історія, теорія і практика дипломатії», «Дипломатія іноземних держав», «Психологічний тренінг дипломата», «Політична комунікація і публічна дипломатія», «Риторика та ораторська майстерність дипломата», «Техніка ведення переговорів» тощо.

У нових реаліях сьогодення випускник академії повинен вільно почуватися в професійному просторі, а також бути адаптованим до реальних умов соціуму — бути психологічно загартованим, комунікативним, володіти кількома іноземними мовами, уміти професійно вести переговори, майстерно публічно виступати, робити ефективні презентації й водночас уміти захистити себе. Тому ми навчаємо слухачів, (зокрема й на тих дисциплінах, які викладаю я), за такими напрямками — модель поведінки дипломата в кризових ситуаціях; модель поведінки дипломата в країні перебування та іншому соціокультурному середовищі; модель поведінки дипломата в умовах надзвичайної небезпеки (терористичний акт, захоплення заручників, пожежа та ін.); модель поведінки дипломата на переговорах (у звичайних і кризових умовах) тощо. Плануємо ввести тренінгові заняття з екстремального водіння автомобілів у кризових ситуаціях; надання медичної та психологічної допомоги в екстремальних умовах; засвоєння початкових навичок психологічного дебрифінгу, фізичної витривалості та стресостійкості; формування вміння протистояти зовнішнім психологіч-

ним впливам та інформаційним атакам тощо. У контексті зазначеного опрацьовується питання стосовно можливості придбання професійного тренінгового обладнання для спеціальної підготовки дипломатів і випускників академії.

У цілому ж реалізація основних завдань і пріоритетів академії на 2014-2015 навчальний рік покликана сприяти зростанню ролі освіти та науки у сфері зовнішніх зносин як важливого чинника модернізації країни, збільшенню внеску академії в забезпечення ефективного політичного та соціально-економічного розвитку України.

Наша академія славиться талановитими випускниками, відомими вченими і професорсько-викладацьким складом. У закладі постійно народжуються цікаві ідеї, реалізуються амбітні задуми. Перед нами й нині стоїть багато нових і креативних завдань. Адже імідж дипломата — це імідж держави, а імідж держави — це імідж дипломата!

Вірю, що новий навчальний рік запам'ятається нам усім новими проектами, новими навчальними дисциплінами і тренінговими програмами, новими здобутками та досягненнями, розширенням у навчальній сфері кола зарубіжних партнерів і однодумців.

Переконалися, що наша мобільність, креативність і наполегливість стануть запорукою визначних успіхів і гарантування високих стандартів професійної освіти у сфері зовнішніх зносин у цей непростий і важливий для України час.

Інф. журналу «Зовнішні справи»

Поліцентричність сучасного світоустрою: мегатренд ХХІ століття (ІНСТИТУЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ)

УДК 94:327

Вячеслав Циватий,
перший проректор
Дипломатичної академії
України при МЗС, кандидат
історичних наук, доцент
кафедри дипломатичної та
консульської служби,
заслужений працівник освіти
України

Олексій Громико,
директор Інституту Європи
РАН, доктор політичних наук,
професор, директор Центру
британських досліджень

Політичні процеси, що відбуваються сьогодні на європейському просторі, можна назвати однією з центральних фабул сучасної світової політики. Це – один із її найбільш динамічних, драматичних і гострих сюжетів із безліччю ліній і різнонаправлених векторів, складним переплетінням різнорідних сил і факторів, нестійкістю і суперечністю тенденцій та інституційного розвитку, глобальним управлінням і інтеграційними процесами.

Тема глобального управління та регулювання нерозривно пов'язана з питанням про місце кожної держави в механізмах такого регулювання. Не так уже й багато країн на Землі, які в принципі ставлять перед собою завдання брати участь у цих процесах, і тим більше – їх формувати. Для більшості з них верхньою планкою є значуща регіональна роль, для деяких у

зоні досяжності – роль регіональних лідерів. І лише ліченим із тих, хто в цьому досяг успіху, випадає можливість претендувати на входження до категорії держав із трансрегіональними інтересами, які до всього цього ще й підкріплюються їхніми адекватними ресурсами [1].

На вершині цієї піраміди світового впливу стоять держави. Серед них до середини минулого століття виокремлювалися ті, хто мав найбільш великі імперські потуги (особливо Британська і Російська імперії). Їм на зміну вперше в історії та, цілком можливо, що й востаннє, прийшли наддержави – СРСР і США. Їхня відмінність від інших ваговиків полягала в тому, що за наявності бажання й волі вони були наділені здатністю конструктивно проектувати свої інтереси майже в будь-якій точці земної кулі, і

Summary

At the article is analyzed the tendencies of the modern world development, the modern world order and its new models. Polycentric is on today by megatrends of the XXI century and it describes the development of the system of international relations, in response to new threats and challenges of the globalized world. Keywords: foreign policy, diplomacy, world order, nopolarity, polycentric, megatrends, global challenges, institutionalization.

обмежувачем на той час виступало лише їхнє власне протистояння.

Після краху біполярної системи на початку ХХІ ст. людство опинилося в більш знайомій для себе ситуації існування різнобічних центрів впливу. У вжиток увійшло поняття «багатополарність» («поліцентричність»). Слід зазначити, що аналогів багатополарності (поліцентричності) в минулому не було. У акторів-попередників у ХІХ – на початку ХХ ст. були лише різноманітні «концерти держав».

Світ кінця ХХ – початку ХХІ ст. – це безполосний світ, у якому існує декілька центрів сили, а відповідно – й декілька центрів прийняття рішень. Це не просто короточасний стан. Це одна з базових констант і тенденцій сучасного світу. Щоправда, єдиної думки відносно кількості та якості цих центрів не існує. Однак більшість експертів зараховують до них США, Росію, Європейський Союз (Західну Європу), Китай, країни ПСА, Індію, Бразилію. Інколи до них додають Південно-Африканську Республіку та Мексику. Проте сила цих центрів неоднакова в різних сферах: займаючи передові позиції в одній (скажімо, в економіці), вони поступаються в іншій (наприклад, у війсьній). Так що здебіль-

шого це, якщо так можна сказати, диверсифікаційні центри. До числа таких на сьогодні відносяться й США, оскільки відбулася криза інституту глобального лідерства. Поява футуристичних надій, які спалахнули з приходом у Білий дім Барака Обами, на те, що він зуміє повернути Сполученим Штатам лідируючу роль у глобальному управлінні, поки не справдилися. Звичайно, у низці сфер США зберігають глобальну першість. Це стосується їх військової та науково-технічної потужності, економіки, масової культури, людського капіталу. Однак на сьогодні цього недостатньо для забезпечення глобального лідерства.

Ні Європейський Союз у цілому, ні країни, що до нього входять, включаючи ФРН і Францію, ні країни БРІКС не мають можливостей за об'єктивними показниками претендувати на роль глобального лідера. Закономірним наслідком стала поява таких інститутів, як «сімка», потім «вісімка», а потім «двадцятка». Можливо, це лише проміжна фаза пошуку нової форми, а саме – колективної, адхократичної форми глобального лідерства.

Концепція «багатополарності» («поліцентричності») багато в чому була

інтегральною, оскільки поєднувала визнання важливості в системі міжнародних відносин і традиційних, і нових суб'єктів, у ній було місце і національним державам, і наднаціональним об'єднанням, інституціям і структурам, і міждержавним формуванням, і недержавним гравцям (акторам). Головним, що забезпечувало цей підхід, був швидкозмінний баланс сил та інтересів акторів, постійне їх переформатування, розставляння та передислокацію.

Особливо швидко ідея багатосторонності стала оволодівати людьми після того, як свою неспроможність виявило прагнення до закріплення однополярного світу. Інституції та світовий простір, за своєї багатосторонності, продовжували залишатися деякою ієрархією, проте являли собою вже не дві піраміди впливу, як у багатополярну епоху, а певну багатоярусну структуру, де є в наявності – перші серед рівних, рівні, другорядні й маргінальні центри впливу. У цьому сенсі світ став неполярним. Процеси викристалізування контурів багатополярного світу прискорилися разом із проявами світової кризи. У 2011 р. вона вже вступила у свою третю фазу – політичну, яка наклалася на дві попередні – фінансову й економічну.

У нову багатополярну структуру виявилися вмонтованими й повоєнні інститути глобального та регіонального управління, такі як ООН, МВФ, НАТО та ін., і нові – ЄС, який набув сучасних обрисів із 1992 р., «Велика вісімка», «Велика двадцятка», СНД, ШОС тощо.

З точки зору Росії, її позиції на початку ХХІ сто-

ліття були достатньо міцними. Звичайно, геополітична катастрофа відбулася, але Росія, одна із двох супердержав, зуміла уникнути зісковзування в категорію другорядних суб'єктів міжнародних відносин. Їй вдалося зберегти свій вплив як у більшості повоєнних структур, перш за все, у Раді Безпеки ООН, так і сприяти створенню нових – СНД, ОДКБ, ШОС, ЄврАзЕС БРІКС та ін.

БРІК, а тепер БРІКС, зайняв особливе місце в цьому ряду. Він відображає стратегію, відповідно до якої Москва не збирається вбудовуватися ні в Захід, ні в Схід, а затверджує себе в якості автономного міжрегіонального центру впливу з елементами глобальної держави, звичайно, наскільки це підкріплено її реальними ресурсами, а не лише деклараціями.

Росія – в основному європейська держава за своєю культурою та історією, однак за ментальністю й психологією – трансконтинентальна, якщо не глобальна. Маючи протяжні кордони і на заході, і на півдні, і на сході, вона геополітично не може, навіть якби захотіла цього, замикати свою зовнішню політику і дипломатію, включаючи економічну, лише на одному напрямі.

Це зовсім не означає, що Москва не повинна мати своїх пріоритетів при вибудовуванні відносин із різними «частинами світу». Ключові пріоритети давно (принаймні, понад десять років) відомі: пострадянський простір, потім Європейський Союз та інша частина Європи, США, Китай, країни БРІКС тощо. Оскільки зовнішня політика, дипломатія та націо-

нальні інтереси будь-якої держави багатовимірні, то їх багатифакторність у кожній конкретній ситуації диктує свою ієрархію пріоритетів. Наприклад, з точки зору підтримки світової стратегічної стабільності ніхто в якості провідного партнера Москви не має донині можливості конкурувати із США. Але все ж є регіони, які за насиченістю інтересів для тієї чи іншої держави, а тому, і за пріоритетністю – перевершують останні.

На сьогодні й на осягну перспективу таким регіоном для Росії в політичному, економічному, фінансовому, культурному і дипломатичному вимірі залишається Велика Європа [2].

Якими б не були зовнішньополітичні пріоритети і завдання Росії сьогодні й завтра, одне з ключових місць серед них стабільно посідатимуть відносини з Європейським Союзом.

Можливо, динаміка світового розвитку могла б набагато швидше привести до зміни пріоритетів у зовнішній політиці Росії, хоча важко судити апіорі, наскільки її гіпотетичне перетворення в євразійську державу з переорієнтацією на регіон АТР стало б більш виграним, ніж нинішні геополітичні уподобання Москви в бік Заходу. Однак, попри гучні заяви, слід визнати, що реально Росія останніми роками ще більше стала європейською, ніж азійською чи, тим більш, – євразійською державою.

Європа залишається на сьогодні головним світовим майданчиком, на якому більшість держав-лідерів почуваються політично впевненими та зберігають відносно лідируючі позиції в тих чи інших сферах. Ціл-

ком виправдано, що саме з Європою повинні бути пов'язані стратегії геополітичного виживання та лідерства у ХХІ ст. як для Вашингтона, Москви, так і для більшості держав, охоплених поняттям «поліцентричне лідерство» в глобалізованому світовому просторі.

Саме тут у Європі, урахуовуючи безліч своїх міжнародних зобов'язань в інших регіонах планети, цим державам необхідно концентрувати свої зусилля на створенні стабільного та єдиного простору політики, дипломатії, культури, економіки і безпеки без розподільчих ліній [3].

Інституції Європейського Союзу скеровують зусилля на поглиблення співпраці з Україною в різних сферах. Існує взаємозв'язок розширення та розвитку інститутів і функцій, має місце стимулююче значення вступу нових кандидатів до ЄС у рамках загального прискорення європейської інтеграції. Нові виклики розширення та загрози сучасного світу змушують акторів світової політики шукати ефективні варіанти загального поглиблення інтеграційних процесів. Європейський Союз стає дедалі складнішою системою, яка потребує нових інституційних і політико-правових змін, але з урахуванням інтересів країн-членів, країн-кандидатів і самого ЄС як цілості. Відповідно, нова система отримує й нові супротиви з боку інших центрів впливу, центрів сили.

Інституціоналізація та розширення Європейського Союзу є стратегічною концепцією, ціль якої полягає в тому, щоб сприяти довгостроковому миру й

стабільності в Європі. ЄС дуже зацікавлений у стабільності та злагоді серед його найближчих сусідів, з урахуванням і тих, які перебувають у списку очікування на вступ до Євро-союзу, що розширюється на Схід. Таке розширення призначене переступити через поділ, що тривав століттями в Європі на рівні цивілізації та релігії, що був причиною значної кількості політичних і збройних конфліктів у минулому. Бачення Європи у ХХІ ст., що наблизилася впритул до кордонів колишнього Радянського Союзу, полягає в тому, що це багатокультурне співтовариство суміжних держав із різними релігійними, етнічними й культурними характеристиками. Історична динаміка інституційних процесів європейського будівництва логічно завершилася на одному з етапів становленням оригінальної інституційної моделі, центром впливу в сучасному світоустрої – Європейським Союзом [4].

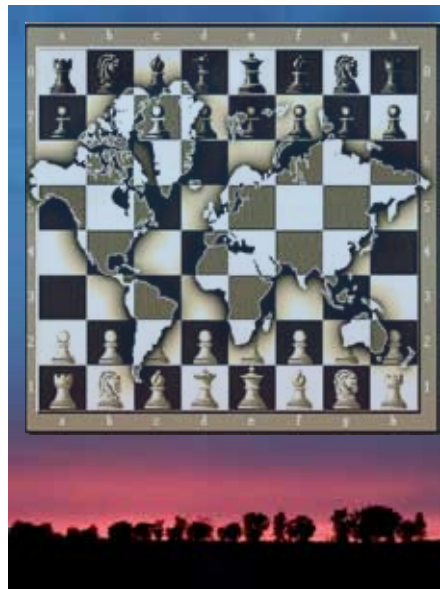
Перелік проблем, які на сьогодні мають держави поліцентричного світу ХХІ ст., свідчать про складність зовнішньополітичних проблем, їх взаємозв'язок зі стратегіями держав на світовій арені, включаючи взаємодію з Росією, США, Європейським Союзом, а також іншими державами глобалізованого світу, у тому числі – із Україною, яка увійшла до центру світового геополітичного простору, нової геополітичної конструкції, що вибудовується в Європі.

Тут варто ще раз акцентувати увагу на тому, що європейська спрямованість Росії з низки ключових питань її розвитку не повинна перетворюватися в

монопольну і, тим більш, ексклюзивну. У сфері безпеки, політики, дипломатії, економіки, багатовекторна зовнішня політика, політика «по всіх азимутах», політика стратегічної глибини повинна всіляко вітатися й підтримуватися. Це повною мірою стосується і проекту БРІКС, що має величезний потенціал.

Окрім БРІКС існують й інші не менш амбітні проекти з координації дій різних центрів сили у світі: це і КЕС (Китай, Європейський Союз, США), і КАР (Китай, Америка, Росія), і АРЕ (Америка, Росія, Європейський Союз), і «Велика четвірка» (США, ЄС, Китай і Японія), і звичайно ж, Чаймерика (Китай і США). Варто зауважити, що якісь із них є суто умовляннями, інші мають реальні підстави. Однак, на відміну від БРІКС, ці інституційні конструкції менш перспективні.

Що стосується позицій Росії в трикутнику Росія – Б(Р)ІКС – Європейський Союз, який на відміну від усіх інших не включає США, то унікальність її положення в тому, що однією ногою вона стоїть на порозі Європейського Союзу як його стратегічний партнер (навіть за врахування нинішнього стану відносин та певною мірою при частковій декларативності цього принципу), а іншою – у БРІКС як стратегічний партнер кожної з країн-учасниць, що закріплено в їх зовнішньополітичних документах. Звичайно, що у кожного з членів БРІКС є свої, двосторонні відносини і з Європейським Союзом, і з США,

але це відносини одного регіону з іншим або навіть однієї цивілізації з іншою. У силу своєї географічної та цивілізаційної специфіки в Росії таких бар'єрів менше, принаймні вони нижчі, можливо, за винятком діагоналі США – Бразилія. Ці ж порівняльні (компаративні) переваги Росії поширюються й на її відносини у «Великій вісімці» та «Великій двадцятці».

У таких інституційно-новаторських форматах, як БРІКС чи конфігурації-трикутників Росія – Б(Р)ІКС – ЄС, Росія знаходить не на словах, а на ділі можливість відігравати також роль країни-зв'язки, країни-моста між іншими найбільшими світовими гравцями.

Поліцентричний світ, що стверджується на наших очах, являє собою унікальний продукт безпрецедентної стадії глобалізації, якої досягнуто нині. Принципова відмінність поліцентричності від «концертів держав» минулого полягає в тому, що, по-перше, світ перестає бути не лише європоцентричним, а й євроатлантичним. Уперше

в історії практично на всіх континентах з'явилися чи з'являються держави з трансрегіональними амбіціями. По-друге, ступінь впливу на хід регіональних і світових справ залежить уже не стільки від примусу, скільки від привабливості тієї чи іншої моделі розвитку, а також від різноманітності інструментарію «м'якої сили». По-третє, у другій половині ХХ ст. виник феномен сучасного міжнародного права, фундатором якого є

Статут ООН. До цього часу він відіграє роль головного мірила легітимності дій держав на світовій арені, своєрідною гамівною сорочкою, яка реально стримує наміри тих, хто хотів би діяти, попри рамки загальноприйнятих норм, правил та інституцій.

Лякати багатополярність під приводом того, що це нібито відродження балансу сил ХІХ ст. – безпідставно, при цьому безумовно враховуючи вищевказані чинники. Утім, якби це навіть було й так, запобігти об'єктивним процесам світового розвитку неможливо. Необхідно прагнути скорегувати їх, спрямувати в максимально позитивне русло, але не робити вигляд, що їх можна просто ігнорувати. Посилатися на те, що поліцентричний світ набагато складніший для управління й менш передбачуваний, ніж світ двополосний чи, тим паче – однополосний, також не сприяє вирішенню проблеми. Діє закон розвитку людської світо-системи – ускладнення механізмів управління та регулювання на всіх рівнях

[5]. Так було завжди – вочевидь, що буде й надалі.

Закон «зльоту і падіння великих держав» діяв усі попередні століття; діє він і зараз. Жодній державі, яка була лідером у міжнародних справах у попередні історичні періоди, не вдалося утриматися на тому ж рівні впливу. Здебільшого колишні гегемони свої позиції або помітно здали, або й зовсім перейшли в більш легку «вагову категорію». Рано чи пізно їм кидали виклик нові центри сили, відбувалося чергове переформатування регіонального, трансрегіонального та глобального впливів.

Такі перегрупування сил ніколи не відбувалися одночасно й різко. І зараз міжнародна система відносин ще однією ногою стоїть у ХХ ст., уособленням чого є спроби держав євроатлантичного простору та їхніх різних об'єднань не допустити своєї маргіналізації в умовах розвитку поліцентричності. Наразі ще залишається в науковому та експертному середовищі визначення США як наддержави, але історія невблаганно рухається в новому напрямі. Інші науковці й експерти передбачають появу нової наддержави в особі Китаю. Однак унікальність поліцентричності полягає й у тому, що на відміну від епох імперій, концертів держав чи наддержав, низька ймовірність появи нових гегемонів замість старих, навіть на регіональному рівні, не говорячи вже про рівень трансрегіональний чи глобальний. «Силові поля» політичного, дипломатичного, економічного та іншого впливу розподілено в сучасному світі як ніколи рівномірно, і цей процес

лише набирає обертів. Ці поля, як туго натягнута сітка, перешкоджають надмірному посиленню того чи іншого претендента на особливий статус.

Як у цю картину світу вписуються Росія й Україна? Вони встигли у відповідному просторово-часовому вимірі побувати у своїй історії і в складі найбільшої імперії, і в складі наддержави. І в тій, і в іншій якості вони багато в чому визначали механізми регіонального та глобального регулювання. Після розпаду СРСР Росія й Україна як незалежні держави пішли своїм самоідентифікаційним шляхом.

Росія вперше за декілька століть виявилася серед суто регіональних, навіть можна сказати субрегіональних гравців, причому не першого ешелону. Однак, як засвідчила історія, стосовно Росії ця втрата впливу не була обумовлена залізною логікою «зльотів і падінь». Час довів, що позиції Росії у світових справах потенційно набагато сильніші, що частково й було реалізовано на практиці на початку минулого десятиріччя. Нині Росія являє собою трансрегіональну державу з елементами глобального впливу.

Успішність внутрішнього розвитку вже давно, тим більш у ХХІ ст., у якому світ тісно переплетений, визначається зовнішніми факторами не менше, ніж внутрішніми. Без активної зовнішньої політики та дипломатії неможливо вирішувати більшість внутрішніх нагальних завдань.

Для досягнення успіху Росія зацікавлена в подальшому використанні як механізмів регулювання,

створених у другій половині минулого століття, так і в розвиткові нових – постбіполярних. Більше того, для підвищення шансів закріпити за собою статус центру впливу у ХХІ ст. їй доведеться лише нарощувати зовнішньополітичну та дипломатичну активність.

Отже, поліцентричність світового сучасного устрою є на сьогодні мегатрендом ХХІ ст., який визначає пріоритети глобального управління як на європейському, так і на світовому просторах.

Формування нових і переформатування старих механізмів регіонального та глобального регулювання триватимуть ще не один рік. Це саме той проміжок часу, коли в ці процеси можна вмонтуватися і здійснювати на них вплив для своєї вигоди й сталого розвитку. Якби не фонтануюча активність зовнішньої політики Радянського Союзу, то ООН склалася б за своєю моделлю зовсім іншою. Чому Велика Британія так і не стала частиною мотора європейської інтеграції? Тому що у свій час упустила шанс ввійти до числа країн-засновниць ЄЕС. Чому Бразилія вже зримо перетворюється в лідера Латинської Америки? Тому що в потрібний

час активно проводила зовнішню політику з протистояння проектам панамериканської інтеграції на чолі із США. Так і в майбутньому – одні країни використовують шанси для посилення своїх позицій, інші їх втрачать. Залишається сподіватися на те, що й Україна займе достойне місце серед лідерів європейського і світових інтеграційних процесів.

Список використаних джерел:

1. Див.: Циватий В.Г. Глобалізація та європейська регіональна політика: історичні імперативи і сучасність / В.Г. Циватий // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К., 2012. – Випуск 18. – С. 20-26.
2. Большая Европа в глобальном мире: новые вызовы – новые решения / под. ред. Ал.А. Громыко (сост., авт.). – Доклады Института Европы № 292. – М.: Институт Европы РАН: Нестор-история, 2013. – 144с.
3. Див.: Родрик Д. Парадокс цивилизации: демократия и будущее мировой экономики / Дэни Родрик. – М., 2014. – 576 с.
4. Див. дем.: Chase-Dunn. The Future of Global Conflict. – London: Sage Publications, 1998; Judt T. Its Own Worst Enemy // New York Review of Books. – 2002. – August 15. – P. 12-13.
5. Див.: Globalization of World Politics / John Baylis, Patricia Owens, Steve Smith. – Oxford University Press, 2014. – 648p.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы тенденции современного мирового развития, современное мировое устройство и его новые модели. Именно полицентричность и есть на сегодня мегатрендом ХХІ в. и характеризует развитие системы международных отношений, как ответ на новые вызовы и угрозы глобализованного мира.

Ключевые слова: внешняя политика, дипломатия, миропорядок, полицентричность, мегатренды, глобализация, институционализация.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу тенденцій сучасного світового розвитку, сучасного світоустрою та його нових моделей. Саме поліцентричність є на сьогодні мегатрендом ХХІ ст. та характеризує розвиток системи міжнародних відносин, як відповідь на нові виклики та загрози глобалізованого світу.

Ключові слова: зовнішня політика, дипломатія, світопорядок, поліцентричність, мегатренди, глобалізація, інституціоналізація.

Some Aspects of the Linguistic Training of Diplomats

Nadiya PLESKACHOVA,
Director of Higher Courses of
Foreign Languages, Diplomatic
Academy of Ukraine, Ministry
of Foreign Affairs of Ukraine

The characteristic feature of the modern world is a dynamic development of diplomatic relations. Since the fall of the Berlin wall splitting the world into two hostile camps, there have passed almost 25 years shaping the comprehension of common responsibility for strengthening both peace and security.

Since the adoption of the Declaration on State Sovereignty of Ukraine on July 16th, 1990 by the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR, a new historical stage in the development of Ukrainian diplomacy started, where, as stated in the Declaration, Ukraine "stands as an equal member of the international communication, actively promotes universal peace and international security, is directly involved in the European process and European structures" [1].

Nowadays Ukraine as a member of over 90 international organizations shares

with other states the responsibility for economical use of energy resources, the environmental protection, the situation stabilization in the conflict region as well as for the development of good neighborly relations and constructive cooperation.

The tasks that the diplomats of modern times are currently facing demand from them not only professional background and skills but broad outlook, profound knowledge of international law, history of the mother country and international relations, political sciences, international economics and economic theories, philosophy, knowledge of the countries, principles of ethics, aesthetics, psychology, sociology, geography, but the profound knowledge of foreign languages as well.

There are several higher educational establishments in Ukraine that train diplomats, provide deep knowledge of foreign languages, Diplomatic academy at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine being one of these (further referred to as DAU) and plays a key role in providing after the certificate education and training personnel for the Ukrainian diplomatic service. Higher Courses of Foreign Languages and the chair of foreign languages are the integral components of the Diplomatic academy of Ukraine at the MFA with their task to organize and

Анотація

У статті обґрунтовано необхідність поглибленого вивчення дипломатами іноземних мов, а також важливість удосконалення вже існуючих мовних навичок у зв'язку з динамічним розвитком дипломатичних відносин і виходом незалежної України на міжнародну арену як повноправного учасника міжнародного спілкування. Автор зазначає, що двом структурним підрозділам Дипломатичної академії України – Кафедрі іноземних мов і Вищим курсам іноземних мов – належить ключова роль в організації та забезпеченні ефективного, професійно-орієнтованого навчання дипломатів та удосконаленні їхніх знань з іноземних мов. Визначено вимоги, яким повинен відповідати рівень мовних знань дипломата після проходження навчання, а також основні лексичні групи, що ускладнюють вивчення іноземних мов у розрізі дипломатичної термінології, а тому потребують особливої уваги: термінологічна, запозичена лексика та синоніми.

Ключові слова: дипломат, іноземні мови, дипломатична термінологія, термінологічна система, запозичена лексика, синонімічні відносини.

"The greatest and most precious property of each nation is its language, the natural recess of human spirit, its rich treasury in which the nation saves its old days, and hopes, its mind, and experience, and feelings"

Panas Myrny

"Language is the road map of a culture. It tells you where its people come from and where they are going."

Rita Mae Brown

provide effective, professionally oriented education and perfect knowledge of foreign languages.

The lecturers of the DAU foreign languages chair embrace a wide range of ways and methods of training to develop the communicative speaking competence of the Diplomatic academy students while shaping their ability and practical skills of translating socio-political, economic, legal and diplomatic documents.

Taking into account that the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine is staffed by the employees with higher education and knowledge of mostly two or three foreign languages, the Higher Courses of Foreign Languages are tasked to enlarge the previously

gained knowledge and cultivate new more complex skills having in view the needs of diplomats in their practical work.

After completing the course of studying at the Higher Courses of Foreign Languages diplomats are required:

- 1) to be able to understand oral speech (conversations, speeches, audio and video recordings, TV programmes, etc;
- 2) to communicate fluently on professional, social, political, environmental, economic, cultural and country-specific issues as well as on everyday topics;
- 3) to deliver messages, statements, reports, lectures on social and

political topics to a foreign audience and to answer their questions;

4) to make a two-way translation of official conversations and a sequential translation of speeches (presentations) and addresses;

5) to carry out official correspondence in a foreign language as well as to prepare theses for discussions, speeches, lectures, reports, etc.;

6) to translate diplomatic, social and political texts from a foreign language into Ukrainian and from Ukrainian into a foreign language at sight;

7) to make written translations of texts of various complexity levels on political, diplomatic, economic, juridical and country-study subjects including texts from periodicals, official diplomatic documents, speeches and addresses from a foreign language into Ukrainian and from Ukrainian into a foreign language;

8) to be able to make written summaries of texts, video recordings and addresses on social, political, diplomatic and country-specific themes.

Acquiring and enhancing skills of written and oral translation means not only having comprehensive knowledge of grammar

constructions of a native as well as a foreign language, but also the ability to consider systemic differences and similarities (conformities) of a native language and foreign languages.

Special attention is paid to constant expansion of knowledge regarding expressive and stylistic, national and territorial as well as social differentiation of a foreign language, because a diplomat should not only be able to express his/her position / view (and often to defend it) using logical and reasonable arguments but, depending on tactics and strategy of conversation,

to be capable of properly expressing his/her attitude to the issue under discussion, to change the subject or, if necessary, to convince the interlocutor.

Proficiency in dialogical and monological speech as a means of communication is an integral part of a diplomat's service which means that a diplomat should be able to use not only everyday vocabulary in his/her speech but also terminology, which is the most dynamic element of the lexical and semantic language system that includes both terms and terminological word combinations.

It's worth remembering that terms and terminological word combinations carry the main informational (cognitive) meaning of a professional text and are used for logically precise definition of special notions and qualities which distinguish them from other terms.

Terminology of diplomatic documents to a great extent defines the stylistic

peculiarity of such documents and is a component of the official and business style.

Besides, diplomatic terminology is not only a collection of terminological items but it has inner hierarchical structure.

In light of this it would be relevant to concentrate on certain aspects of diplomatic terminology. It would contribute not only to comprehending oral or written information in a foreign language but to ensuring adequate understanding and quality translation of this information into native language.

Terminology vocabulary is characterized with such common linguistic features as **a tendency towards language economy, systematization and unification of terminology systems** on the lexical and semantic, morphological and phonetic levels, leading to a semantic adequacy of terminology system.

Particular attention should be paid to an ongoing process of unification

that means exclusion from the range of terminology vocabulary doublets as well as words not accurately reflecting a particular concept, and provoking in the end an inaccurate translation, and even distortion of the original text.

The constant increase in the number of loanwords from other languages is caused by intralinguistic as well as extralinguistic factors. In this case, borrowings from different languages are characterized by varying degrees of assimilation.

Diplomacy has a long history, the source of which goes back to the days of Ancient Rome and Ancient Greece, and Byzantium as the metropolis of the Eastern Roman Empire, generally considered the cradle of diplomacy with two basic elements of diplomacy created at that time: state ceremony and tactics of negotiations. Given that, formation of diplomatic terminology also went through a long period, with the basic terms in many languages being borrowings from Greek and Latin.

Romantic and Germanic languages are for example, characterized by the largest group of their foreign words as borrowings being

composed by the ones from English and French since linguistic base of Romanic and Germanic languages promotes either full or partial assimilation of lexical borrowing, given the identity of the sound patterns and derivating forms of these languages as well as their common etymological roots.

Over the latest centuries a significant role in spreading English and French languages' borrowings being widespread was played by extralinguistic factors such as active diplomacy of France and Britain (later, of the U.S.A.).

The **synonymous relations** are considered to be the most complicated and multiple- aspect/multidimensional which are closely connected to the dynamics of the term. The study of the synonymous relationship in the diplomatic terminology is linked not only to the necessity of establishing regularities in the development of the vocabulary of a separate language that reflects the existing relations between objects and notions of the objective reality, but the ability to define the need of the existence of this or that synonym and its place in the hierarchical struc-

ture of terminology and especially in a relevant context.

And only the analysis of the whole range of all language aspects and the necessity of using or not using a synonym can be the basis for further development and improvement of diplomatic terminology.

The terminology system of diplomacy contains a great number of items that are in permanent interaction and can belong to several equal terminology structures simultaneously and function within them; texts of the agreements are dominated by special vocabulary which includes the following terms:

- 1) diplomacy and international law;
- 2) social and political discipline;
- 3) science of law/ jurisprudence;

4) economy and international economic relations;

5) military and military and technical spheres.

In a linguistic aspect the work with treaties and other documents requires a diplomat to command not only a rich vocabulary and profound knowledge of the law vocabulary (both native and foreign), but the skills to use relevant lexicographical literature, to adequately and correctly compare conceptual and categorial items of different fields of knowledge.

References:

Про державний суверенітет України. Декларація Верховної Ради УРСР № 55-XII від 16 липня 1990 р. [The Law of Ukraine «On the State Sovereignty of Ukraine», 16 July 1990], <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/55-12>>

АННОТАЦІЯ

В статті обоснована необхідність углубленого вивчення дипломатами іностраних мов, а також важливість удосконалення уже існуючих мовних навичок в зв'язі з динамічним розвитком дипломатичних відносин і виходом незалежної України на міжнародну арену в якості повноправного учасника міжнародного спілкування. Автор відзначає, що двома структурними підрозділами Дипломатичної академії України – Кафедрою іностраних мов та Вищими курсами іностраних мов – належить ключова роль в організації та забезпеченні ефективного, професійно-орієнтованого навчання дипломатів та удосконаленні їх знань іностраних мов. Визначені вимоги, яким повинен відповідати рівень мовних знань дипломата після проходження навчання, а також основні лексическі групи, що ускладнюють вивчення іностраних мов в разі дипломатическої термінології, а також потребують особливого уваги: термінологіческі, запозичені лексика і синоніми.

Ключові слова: дипломат, іностраних мови, дипломатическі термінологія, термінологіческі система, запозичені лексика, синоніміческі відносини.

SUMMARY

The article substantiates the need for in-depth study of foreign languages by diplomats, as well as the improvement of existing language skills in the context of the dynamic development of diplomatic relations and the appearance of an independent Ukraine in the international arena as an equal member of international communication. The author mentions that two structural units of the Diplomatic Academy of Ukraine – Department of Foreign Languages and Higher Courses of Foreign Languages – play a key role in organizing and providing effective, professionally oriented education of diplomats and perfect their knowledge of foreign languages. The requirements to be met by the level of diplomat's language proficiency after training are defined. The basic lexical groups, making the study of foreign languages in the context of diplomatic terminology more complicated, and thus requiring special attention, are singled out: terminology, loanwords and synonyms.

Keywords: diplomat, foreign languages, diplomatic terminology, terminological system, loanwords, synonymous relations.

Грузія 2008 – Україна 2014: запаралелення російських стратегем

УДК 321: 94

Дезінтеграція та розпад Радянського Союзу і прагнення Російської Федерації як спадкоємиці СРСР повернути собі статус повноцінного наддержавного міжнародного актора визначило особливості генези та еволюції інтеграційних процесів на пострадянському просторі в контексті становлення нової – постбіполярної – системи міжнародних відносин. Зазначимо, що концептуально пострадянський простір розглядається офіційною Москвою як «природна зона міждержавної інтеграції Росії». Принагідно зауважимо, що ще 1997 р. російські політологи К. Затулін і А. Мігранян запропонували здійснювати керування пострадянським простором шляхом маніпулювання конфліктами на його території. Не дивно, що згідно з національними інтересами Росії утверджується теза про невідповідність російським економічним інтересам європейської моделі економічної інтеграції.

Такі обставини й підходи зумовлюють найваж-

ливіший принциповий наслідок. Суть його полягає в активному розробленні концепції формування навколо Росії альтернативного – євразійського – центру впливу. Пріоритетність для Росії геополітичної складової, як визначального чинника стимулювання, прискорення і скеровування у відповідному руслі інтеграційних процесів на переважній частині пострадянського простору, веде до намагання Москви розглядати його як зону своїх «легітимних» життєво важливих інтересів. Доказів цього останнім часом не бракувало, а особливо наочно відповідні положення були продемонстровані політикою Кремля в контексті реакції на Європейську Революцію, Революцію Гідності та повалення правлячого режиму В. Януковича в Україні (події 21 листопада 2013 – 21 лютого 2014 рр.). Російська Федерація фактично розв'язала проти України неоголошену війну, здійснивши у формі

Summary

Disintegration and collapse of the Soviet Union and the desire of the Russian Federation as the successor to the Soviet Union to regain the status of a full-fledged international actor supranational features identified genesis and evolution of the integration processes in the post-soviet area context of the formation of a new – post-bipolar – the system of international relations. Priority for Russia's geopolitical component and active implementation of the concept of forming an alternative – Eurasian – center of influence leads to consideration of Moscow's post-soviet area as their "legitimate" vital interests. The August 2008 conflict in the Caucasus and "hybrid" war against Ukraine in 2014 were milestones in the fight against Russia for the post-soviet area and created a serious destruction of the entire system of international relations. Keywords: Georgia, Ukraine, hybrid war, postsovetskoe space, the European Union, NATO

анексії окупацію Криму, провокуючи і всіляко підтримуючи військові дії незаконних збройних формувань сепаратистів на Донбасі (Луганська і Донецька області).

Це надзвичайно актуалізувало проблему ролі локальних і регіональних конфліктів і їх подолання в сучасному світі. Одним із таких нещодавніх конфліктів, уроки якого надзвичайно актуалізовані подіями сьогодення в Україні та довкола неї, є п'ятиденна російсько-грузинська війна 8 – 13 серпня 2008 року.

З точки зору характеристики геополітичної ситуації у рамках «постміжнародних відносин нового глобального безпорядку» й операцій-

ного пояснення нових підходів до ведення військових дій її можна класифікувати як «конфлікт низької інтенсивності». У сучасній геополітиці таке протистояння визначається як «військове зіткнення нижче порогу стратегічної війни, без підключення основних військових сил конфліктуючих сторін» [1]. Значення та наслідки російсько-грузинського збройного конфлікту вийшли далеко за межі локальної військової операції. Вони з усією очевидністю проявилися на регіональному та глобальному рівнях і мали суттєве значення, але, на жаль, без належної оцінки та відповідних уроків для України, її політичних сил і громадськості. Водночас

фактична безкарність Росії за події серпня 2008 року з-поміж інших стала вагомим чинником її політичних і військових дій щодо України як ще однієї ключової сфери в геополітичному пасьянсі Кремля 2014 року.

Глобальний, регіональний і український виміри російсько-грузинського конфлікту

Ретроспективний аналіз причин, характеру та наслідків російсько-грузинської війни 2008 р. з екстраполяцією на дипломатичні та воєнні дії Росії проти України у 2014 р. дає змогу зробити певні узагальнення в площинах глобального, регіонального, українського, а також загального безпекового та міжнародно-правового вимірів цих міжнародних конфліктів.

На нашу думку, приблизно в середині першого десятиріччя XXI ст. Росія завершила своєрідну «геополітичну паузу» і перейшла до відновлення надпотужних міжнародних позицій. Ще одним свідченням цього став виступ В. Путіна на конференції з безпеки в Мюнхені (2007 р.) і тиск на НАТО з метою недопущення прийняття на Бухарестському саміті (2008 р.) Планів дій України та Грузії по членству в Альянсі. Узагалі в ході саміту НАТО в Бухаресті РФ по суті перекреслила принципи Основного Акта «Росія – НАТО», підписаного в 1997 р., згідно з яким РФ визнавала право будь-якої країни Європи самостійно забезпечувати свою безпеку, тобто вступати чи не вступати до тих чи інших оборонних союзів, а НАТО

натомість гарантувало, що на території нових його членів не розміщуватиметься ядерна зброя.

Тому не дивно, що ситуації довкола Грузії 2008 р. та України 2014 р. стали новим свідченням своєрідного тлумачення Росією норм міжнародного права та своїх зобов'язань як у межах європейського безпекового виміру, так і глобального світового співтовариства.

Реальністю XXI ст. стала ситуація, коли напруження старих і нових конфліктів перевищує політичні й інституційні можливості міжнародного співтовариства чи окремих держав з їхнього вирішення. У цьому сенсі війна на Кавказі розцінюється як серйозний виклик міжнародному співтовариству. Професор С. Ларрабі стверджує, що події на Кавказі показали явну обмеженість Заходу в плані механізмів впливу на регіон, де Росія має потужний стратегічний інтерес та перевагу у військовій силі [2]. Ще яскравіше це проявилось в нинішній ситуації довкола України та відверто агресивних і протиправних у міжнародно-правовому аспекті кроках Крем-

ля, у тому числі з використанням проросійської п'ятої колони і «подвійних стандартів» у тлумаченні норм міжнародного права у своїх інтересах і з власною вигодою.

Ще один важливий чинник, що зумовив агресивну експансіоністську поведінку Росії спочатку щодо Грузії, а потім і України – історична обумовленість конфліктів в умовах розпаду і після розпаду імперій. Відносини з РФ засвідчили, що Росія ніколи не погодиться на те, щоб на пострадянському просторі, на колишньому імперському просторі формувалися інші держави з іншими політичними моделями та іншими геополітичними орієнтаціями. Увесь сенс так званого цивілізованого розпаду Радянського Союзу полягав у тому, що всі країни одержують умовну державність, умовний суверенітет і не обиратимуть інші системи безпеки, інші геополітичні орієнтації, окрім російських. Ось на це погодилася тоді і російська еліта, і пострадянські еліти національних республік, які потім утворили нові незалежні держави.

Події 2003 р. в Грузії і 2004 р. в Україні спричи-

нили розірвання цього пост-Біловезького консенсусу. Нові країни почали формувати нові державні системи, розпочавши новий етап свого державного будівництва, конвертації пост-Біловезької державності в націю, і в державність, яка орієнтується на європейські принципи та має геополітичні орієнтації, пов'язані з євроатлантичною системою колективної безпеки. Грузія та Україна опинилися перед вибором: або створити асиметричні федерації, або перейти до дійсно консолідовано-національного буття. Тобто створити сильні нації або заморозити ту ситуацію, яку вони отримали внаслідок Біловезької угоди, розпаду Радянського Союзу і конфліктів у стані стагнації на початку 1990-х років. Грузія хоче перейти від стану малої імперії, якою вона є через відсутність консолідованої інтегрованої нації, і нарешті стати територіально цілісною, інтегрованою державою. Інакше вона так і залишиться в замороженому малоімперському стані. Це використовує Росія, яка розуміє, що формування нових, сильних націй на постімперському просторі розмиває його, формує нові регіональні конфігурації, і, головне, що РФ ризикує втратити пояс напівдержав (сірих зон, буферних зон), які вона завжди розглядала як пояс безпеки [3].

Прогнозованість конфліктів на постімперському просторі підкреслив і політичний аналітик В. Горбач: «Коли радянська імперія відходила з колишніх республік, вона робила «закладки», – такі

конфлікти для того, щоб геополітично впливати на них, щоб мати можливість тримати на цих територіях війська у вигляді миротворчих сил, щоб мати «больові точки» у новостворених країнах, на які можна тиснути, і вони вже рефлекторно реагуватимуть таким чином, як потрібно тому, хто тисне» [3].

На наш погляд, і ми тут солідарні з точкою зору політтехнолога В. Бали [4], події серпня 2008 р. засвідчили, що Росія так і не змогла позбавитися «комплексу імперії». Щось подібне ми вже переживали, коли Кремль заявив претензії на свій ексклюзивний особливий вплив на країни «близького зарубіжжя», до яких було включено всі країни колишнього СРСР, у тому числі Україну. Не дивно, що цей «імперський комплекс» вийшов на чільне місце у 2014 р. як своєрідна агресивна рефлексія на події в і довкола України – Європейська Революція, Революція Гідності, крах правлячого промосковського режиму В. Януковича, підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, – які загрожували остаточно вирвати Київ з-під впливу Москви.

Тим самим, як у глобальному вимірі, так і з точки зору сучасних російських владних центрів, проблема територіальності та кордонів набула серйозного геополітичного значення. На початку другого терміну президентства В. Путіна (2004 р.) пріоритетними визнавалися ті напрями східної політики Росії, які були пов'язані з країнами, територіально близькими

до Росії або такими, що мали з нею спільні інтереси. Водночас, усі вони в єдиному ланцюгу становлять зону життєвих інтересів Росії. Російські політики та політологи намагаються сформулювати «концепцію розширеного тлумачення поняття «кордон»: російський кордон від Курил до Закавказзя і Криму видається їм не лише демаркаційною лінією, а й потенційною зоною російського впливу, здатною «подолати» офіційні рубежі» [5].

У цій складній багатохідній конкурентній грі Російської Федерації проти інших потужних міжнародних акторів – насамперед, США і ЄС – надзвичайно великої ваги набуває боротьба за енергоносії та, відповідно, за енерготранспортні коридори. Тобто, це велике питання конкуренції за транзитні магістралі енергоносіїв і транспортні коридори, у якій на Україну та Кавказ робляться дуже серйозні ставки. Прагненням РФ є не тільки постачати власні енергоносії переважним чином до Європи та контролювати шляхи цього постачання (а значить – отримувати прибутки від транзиту), а й перебрати на себе

роль єдиного посередника в постачанні газу та нафти з країн Каспію й Центральної Азії. Помилково вважати, що конфліктність у відносинах між Росією та Заходом постає у зв'язку з конфліктом між сепаратистами і центральною владою на грузинській чи українській території та збройним втручанням Росії. Вона почала нагнітатися обома сторонами на тлі газових криз і політизації Кремлем енергетичного чинника у відносинах, насамперед, із Києвом. Тому найближчим часом Східна Європа/Україна і Кавказ із його російсько-грузинським сегментом залишатимуться регіонами підвищеної конфліктогенності.

Разом з тим, як підтверджують російсько-грузинська 2008 р. та російсько-українська 2014 р. війни, Захід не готовий до прямого збройного конфлікту з Росією, зокрема, як з причини тісної співпраці з нею деяких провідних держав (насамперед Франції та ФРН), так і з психологічної точки зору. Однак пропозиція Москви відтворити багатополюсність також є деструктивною, оскільки базується на заздалегідь конфліктних ідеях антиамерика-

нізму, руйнування стратегічних відносин між США і Євросоюзом, внесення розколу в НАТО, забезпечення російського політичного домінування та контролю на пострадянському просторі. Насправді для російського керівництва вирішальними виглядають механізми поширення своїх впливів на пострадянському просторі чи забезпечення якомога потужнішого контролю у Східній Європі разом зі стримуванням процесів подальшого розширення сфери західного впливу на Європейському континенті.

Проте історичний досвід показує, що жодна з попередніх міжнародних систем, базованих на спробах одностороннього домінування однієї наддержави чи, навпаки, багатополюсного світу, не гарантувала ні стабільності, ні сталого миру. Тим часом у світовій політичній науці помітним є наростання песимізму стосовно можливості бодай якоїсь консолідації міжнародної системи. Російсько-грузинський і російсько-український конфлікти не лише не додали оптимізму, а й призвели до зростання скептичних настроїв стосовно перспектив стабільності та безпеки сучасного і майбутнього світопорядку.

Грузія 2008 – Україна 2014: уроки для України

Збройний конфлікт на Південному Кавказі 2008 р. та агресивна й анексіоністська політика РФ щодо України 2014 р. з очевидністю показали, що Росія, відчуваючи останнім часом зростання своєї потужності, перш за

все енергетичної та військової, прагне суттєво посилити власні позиції в координатах динамічної системи міжнародних відносин початку XXI століття. Це спричинило активізацію Росії на всіх напрямках і насамперед у сфері відновлення свого впливу на пострадянському просторі. Шляхи і методи реалізації такої політики, зокрема, силою зброї та визнання суверенітету Абхазії та Південної Осетії, анексії та включення Криму до складу Росії, підтримки незаконних сепаратистських угруповань на Сході України – фактично на основі стратегії «повзучої легітимації тероризму», можуть завести Москву в глухий кут, стати Пірровою перемогою в її стратегічному плані.

На думку політика і дипломата Ю. Щербака, у кінцевому підсумку відбулася матеріалізація та реалізація доктрини Путіна, політично-юридичною підставою чого є Косово. Саме Косово стало тим прецедентом, який використовується сьогодні для того, щоб на євразійському просторі утвердити нову модель ліквідації низки міжнародних домовленостей. Перемогою Realpolitik, коли йдеться про брутальне порушення домовленостей і державного суверенітету та руйнування всіх угод [3].

Російсько-грузинський збройний конфлікт і анексіоністсько-загарбницька політика РФ щодо України повинні стати серйозним уроком для Української держави та суспільства. Необхідно

- кардинально переглянути питання захисту

власного існування: життя громадян України, суверенітету і територіальної цілісності держави з розрахунку на власні сили, у тому числі ефективну економіку, дієву професійно підготовлену армію, дипломатичне та інформаційне забезпечення тощо;

- приділити увагу структурам і особам, дії яких можуть прямо загрожувати саботажом, шпигунством і диверсіями, а також тим інституціям (місцевим та іноземним), хто вже зараз фінансує сепаратистську та іншу антидержавну діяльність в Україні;

- унеможливити отримання державних і виборних посад реальними і потенційними колаборантами;

- вирішити проблему подвійного громадянства в Україні, що актуально не лише в Криму, а й у Чернівецькій, Закарпатській, інших областях.

- згуртувати політичні еліти за прикладом Грузії навколо загальнонаціональних інтересів.

Якщо ми надалі прагнемо не лише виправити недолугість у позиціонуванні держави на міжнародній арені, а й посилити позитивну складову нашого іміджу, то маємо насамперед усвідомити, що внутрішньополітичний чинник завжди відіграватиме важливу, а іноді й визначальну роль під час ухвалення зовнішньополітичних рішень. Апелювання

ського геополітичного простору. Тому, особлива вразливість України була не стільки в тому, на кого з міжнародних акторів (Російську Федерацію, Європейський Союз чи США) вона робила ставку, а, насамперед, у тактичній і стратегічній невизначеності нашої офіційної позиції та лінії поведінки в суперечливих конфліктогенних ситуаціях у ключових геополітичних зонах. Європейський вибір як наслідок революційних потрясінь 2013-2014 рр. не лише ліквідує

загрозливу проблему «внутрішнього дисбалансу», а й кардинально зміцнює міжнародні позиції України.

Український політолог Микола Михальченко вважає, що докорінний зовнішньополітичний вибір у новій ситуації переструктуризації пострадянського світу тісно пов'язаний зі світоглядною переорієнтацією більшості українського суспільства на новий тип мислення – цивілізаційний (замість ідеологічного, який домінував у період «холодної війни»).

Цивілізаційний спосіб мислення працює не в площині «класовий ворог – світова війна», а в площині конкуренції ідей, технологій, способів життя, взаємодопомоги, тобто щодо цивілізаційних цінностей життя: яка країна, об'єднання країн забезпечують вищий рівень життя і соціального захисту. І тут доведеться

до міжнародної спільноти заслуговує на повагу лише в разі власної спроможності захищатися. Такий комплексний підхід повинен працювати на переконання наших зарубіжних партнерів у тому, що конкретні завдання їхньої країни можуть бути ефективніше вирішені саме в співробітництві з Україною.

Тільки активна зовнішня політика на основі врахування національних пріоритетів і реальних можливостей Української держави в поєднанні зі зваженою консолідованою й ефективною внутрішньою політикою і прогнозованим прагматичним проєвропейським курсом може забезпечити позитивний імідж і гідне місце Україні на міжнародній арені. Росія прагнула і надалі прагнучим зберегти контроль над ключовою зоною євразій-

ламати старі стереотипи мислення: хто ворог, а хто цивілізований партнер; які норми взаємовідносин націй у глобалізованому суспільстві; чи потрібна нова «холодна війна» і відродження імперій, новий тип і стиль взаємовідносин великих, середніх і малих країн тощо. На перспективу для України важливо було не тільки зробити свій вибір, підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, а й відстояти його шляхом успішної інтеграції до європейської системи економічних, політичних, громадянських цінностей.

Таким чином, регіональні та субрегіональні конфлікти, у тому числі «конфлікти низької та середньої інтенсивності» перетворилися в одну з рис міжнародних відносин після завершення «холодної війни», стали показовим чинником сучасного нового глобального порядку.

Характер зростання потенціалу Росії та нарощування нею військової могутності відбувається в тому числі з метою демонстрації сили та прагнення упокорення «свободолюбних» народів. «Кольорові революції» в Грузії й Україні Росія розцінила як своєрідний виклик. Вона діє з великодержавної позиції усунення «іншого», пошуку ворога, протистояння «ворожому» оточенню. Серпневий 2008 р. конфлікт на Кавказі та «гібридна» війна проти України у 2014 р. стали віхами в боротьбі РФ за пострадянський простір. При цьому Москва грубо знехтувала чинними нормами міжнародного права. Зокрема, у

разі з Україною це стосується недотримання положень Будапештського меморандуму 1994 р. про гарантії ядерних держав, у тому числі Росії, територіальної цілісності та суверенітету України, а також Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією від 31 травня 1997 року.

Мета РФ – за допомогою успіхів у локальних конфліктах підтвердити не лише можливість вирішувати тактичні завдання, а й зробити заявку на глобальне лідерство на основі «особливої моделі» відносин із навколишнім світом. Москва шляхом визнання незалежності Південної Осетії й Абхазії, анексії та включення до свого складу Криму вирішила дати свою відповідь на «прецедент Косово». Росія хоче в довгостроковій перспективі гарантувати свій вплив завдяки створенню «зони привілейованих інтересів» по периметру власних кордонів і домогтися визнання свого права на втручання у внутрішні справи суверенних держав і силові дії в цій зоні. Фактично така поведінка РФ – це виклик для ЄС і США, очікувальна стратегія яких чи позиція м'якої сили можуть бути неефективними в протистоянні з Росією. Відтак, існує необхідність дієвих кроків з боку Заходу, а також необхідність переглянути структурне та функціональне навантаження міжнародних організацій і міжнародно-правові норми, покликані забезпечити ефективне функціонування системних міжнародних механізмів.

Не викликає сумніву, що за всієї значимості для Москви успіхів у битві за Кавказ «українське питання» є ключовим у російській стратегії домінування на пострадянському просторі. При цьому очевидне чітке тактичне та стратегічне перспективне бачення та розуміння Росією того беззаперечного факту, що тільки досягнувши своїх цілей в Україні вона остаточно реалізує запропоновану її керівництвом «особливу модель» відносин із навколишнім світом. Фактично риторичним стали запитання: чи буде Росія й надалі прагнути реалізовувати свої імперські цілі методами примусу і сили, чи вона готова працювати всередині системи міжнародних відносин, яка зароджується, у якій цінуються співробітництво і консенсус?

Список використаних джерел:

1. Василенко І.А. Геополітика сучасного світу: Учебное пособие / І.А.Василенко. – М.: Гардарики, 2007. – С. 75.
2. Камінський Є. Між Росією та Америкою: хто винен і що буде? / Є.Камінський // День. – 2008. – 14 жовтня.
3. Російсько-грузинський конфлікт: причини та наслідки

АННОТАЦІЯ

Приоритетность для России геополитической составляющей и активная реализация концепции по формированию альтернативного – евразийского – центра влияния ведет к рассмотрению Москвой постсоветского пространства как зоны своих «легитимных» жизненно важных интересов. Августовский 2008 г. конфликт на Кавказе и «гибридная» война против Украины в 2014 г. стали вехами в борьбе России за постсоветское пространство и создали серьезную угрозу разрушения всей системы международных отношений.

Ключевые слова: Грузия, Украина, гибридная война, постсоветское пространство, Европейский Союз, НАТО.

АННОТАЦІЯ

Приоритетність для Росії геополітичної складової й активна реалізація концепції з формування альтернативного – євразійського – центру впливу веде до розгляду Москвою пострадянського простору як зони своїх «легітимних» життєво важливих інтересів. Серпневий 2008 р. конфлікт на Кавказі та «гібридна» війна проти України у 2014 р. стали віхами в боротьбі Росії за пострадянський простір і створили серйозну загрозу руйнації всієї системи міжнародних відносин.

Ключові слова: Грузія, Україна, гібридна війна, пострадянський простір, Європейський Союз, НАТО.

для європейської безпеки: експертна дискусія. Національний інститут стратегічних досліджень, 14 серпня 2008 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/table/408008/index.htm>

4. Що ж насправді відбувається в Грузії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/bala/article/1912.aspx>

5. Лузянин С.Г. Восточная политика Владимира Путина. Возвращение России на «Большой Восток» (2004 – 2008 гг.) / С.Г.Лузянин. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – С.12 – 13.

6. Мартинюк В. Російсько-грузинський конфлікт: зміна тенденцій поставок енергоносіїв з Каспійського регіону / В.Мартинюк // Українська правда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: prava.com.ua/news/2008/9/19/81534.htm

Сергій ТРОЯН, доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при МЗС

Алла КИРИДОН, доктор історичних наук, професор, завідувач відділу досліджень теоретичних і прикладних проблем національної пам'яті Українського інституту національної пам'яті

Глобальні конфлікти в історії ХХ століття

(до 100-річчя початку Першої і 75-річчя початку Другої світових воєн)

УДК 321:94(477)

Сергій ТРОЯН,
доктор історичних наук,
професор Дипломатичної
академії України при МЗС

Упродовж ХХ ст. система міжнародних відносин тричі зазнавала кардинальних зрушень. Двічі це відбулося внаслідок світових воєн – 1914-1918 і 1939-1945 рр., у ході яких було перекроєно не тільки кордони в Європі та світі, а й долі як окремих людей, так і цілих народів. Аналіз причин, наслідків і уроків світових воєн набуває особливої актуальності в обстановці загрози руйнації міжнародно-правових засад функціонування сучасної постбіполярної системи міжнародних відносин, зокрема, унаслідок розв'язаної Російською Федерацією війни проти України і російської окупації Криму, а також воєнно-політичної спроби Росії дестабілізувати обстановку на Сході України.

Перша світова війна 1914-1918 рр. стала відображенням докорінних змін глобального і внутрішнього характеру в різних країнах і групах країн, наслідком глибинних економічних і політичних

процесів розвитку цивілізації наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Основна причина війни корінилася в складних суперечностях між країнами-учасницями, що стало результатом глобальної кризи цивілізації як наслідку та прояву індустріального прогресу. При цьому особливо яскраво проявилася тенденція монополій до експансії та агресії. Зрощення монополій з державою і формування державно-монополістичного капіталізму надавало державній політиці все більш експансіоністського характеру. Про це свідчили, зокрема, зростання мілітаризації, виникнення військово-політичних союзів, збільшення локальних конфліктів, посилення колоніального гноблення тощо. Загострення суперництва між провідними державами і групами країн стало також наслідком відносної нерівномірності їх соціально-економічного розвитку на рубежі ХІХ – ХХ ст., що впливало на рівень і характер зовнішньої експансії та призвело, в кінцевому підсумку, до воєнного конфлікту світового масштабу. Перша світова війна розпочалася в 1914 р., охопила 38 держав з населенням понад 1,5 млрд. осіб і велася на території 4 млн. кв. км. Ініційована світовою війною революціонізація низки країн Європи й Азії, насамперед Російської імперії, призвела до встановлення політичної влади у формі

Summary

First and Second World Wars were the result of significant changes in the various states and groups of states, a consequence of the deep economic and political processes, advanced countries struggle for dominance on the European and global international arena. As a result, global conflicts have changed the borders of Europe and the world, they are tragically affected the destiny of individuals and peoples, has changed the whole system of international relations. Keywords: World War I, World War II, international relations, globalization.

диктатури пролетаріату на одній шостій частині планети. Перша світова війна та революції змінили не тільки політичну карту світу, а й на багато десятиріч визначили нові тенденції світового розвитку, пов'язані з протистоянням між капіталізмом і соціалізмом, тоталітаризмом і демократією, колоніалізмом і національно-визвольними рухами.

Перша світова війна 1914–1918 рр. стала наслідком різкого загострення протистояння і взаємовідносин між великими державами тогочасного світу, які групувалися в два військово-політичні блоки – Антанту та Троїстий союз.

У міжнародних конфліктах кінця ХІХ ст. головну роль відігравали Німеччина, яка перемогла Францію у війні 1870-1871 рр. і претендувала на світову гегемонію, та Англія, що прагнула зберегти і розширити свої колонії. Активну зовнішню політику проводили Франція, США, Японія, Росія, кожна з яких хотіла забезпечити свої економічні, політичні та військово-стратегічні інтереси за рахунок сусідніх держав. Як наслідок, на міжнародній арені склалися два військово-політичні союзи, готові вступити в

боротьбу за зміну співвідношення сил у світі.

Першим кроком на шляху створення Троїстого союзу стало укладення в 1873 р. угоди про «Союз трьох імператорів». Німеччина, Австро-Угорщина і Росія, які підписали її з метою ізоляції, перш за все, Франції, зобов'язувалися в разі нападу на одну з цих держав виробити «спільну лінію поведінки». Однак Росія не бажала війни з Францією, не хотіла посилення Німецької імперії на континенті також Англія. Тому рейхсканцлер Отто фон Бісмарк узяв рішучий курс на зближення з Австро-Угорщиною, а потім Італією. У результаті в 1879 р. було підписано австро-німецький союз. Водночас, здійснюючи політику «подвійної дипломатії», Бісмарк у 1881 р. пішов на відновлення «Союзу трьох імператорів», який набув виразних ознак угоди про нейтралітет. При поновленні цього договору в 1884 р. Росія зробила роз'яснення, що дотримання нею нейтралітету можливе тільки в разі нападу Франції на Німеччину, а не навпаки.

У цей час також загострилися англо-французькі колоніальні протиріччя

в Єгипті. Франція в 1881 р. здійснила збройне загарбання Тунісу. Це змусило Італію кинутися в обійми Німеччини. Але Бісмарк дав зрозуміти, що «з Риму шлях у Берлін лежить через Відень», тобто Німеччина згодна на союз з Італією лише разом з Австро-Угорщиною. Поступово в Римі схилилися до союзу з Німеччиною та Австро-Угорщиною. У Відні пішли на союз з Італією, оскільки він забезпечував тил Австро-Угорщині в разі її війни з Росією. У результаті 20 травня 1882 р. було підписано союзний договір між Німеччиною, Австро-Угорщиною та Італією, який отримав назву «Троїстого союзу». Договір було укладено на п'ять років, але кожного наступного п'ятиріччя він поновлювався та проіснував до 1915 р. (після другої Балканської війни до нього приєдналася Болгарія). Три держави, які підписали союзний договір, домовилися: у разі неспровокованого нападу Франції на Італію остання матиме військову підтримку Німеччини й Австро-Угорщини, а в разі нападу Франції на Німеччину – Італія підтримає Німеччину. Договір також зобов'язував усіх

учасників Троїстого союзу дотримуватися доброзичливого нейтралітету в разі війни з будь-якою іншою країною, крім Франції, і надавати військову допомогу, якщо на одного з них нападуть одразу дві великі держави. Так утворився перший військово-політичний союз великих держав Європи.

Троїстий союз був спрямований, з одного боку, проти Франції, а, з другого – проти Росії. Тому він логічно викликав зближення цих двох держав, яке започаткувало формування ще одного військово-політичного блоку в Європі.

У 1891 р. між Францією та Росією було підписано консультативний пакт, а в 1892 р. – таємна військова конвенція, ратифікована в 1893-1894 роках. Вона передбачала взаємну допомогу союзних армій у разі, якщо Франція зазнає нападу з боку Німеччини або Італії чи якщо на Росію нападе Німеччина або Австро-Угорщина. Франція в разі війни проти Німеччини виставляла на німецькому кордоні армію кількістю 1,3 млн. осіб, а Росія – від 700 до 800 тисяч. Англія, використовуючи своє острівне становище і могутній флот, поки

що залишалася позаблоковою державою, здійснюючи свою традиційну політику «блискучої ізоляції».

Однак німецька колоніальна експансія і посилення позицій Німеччини змусили Англію шукати союзників, що призвело до помітного пожвавлення на початку XX ст. англо-французьких взаємин. Після обопільних візитів у 1903 р. англійського короля Едуарда VII в Париж і Президента Франції Лубе в Лондон обидві країни у квітні 1904 р. підписали угоду, яка називалася «сердечною» – Антанта. Франція відмовилася від своїх претензій у Судані та Єгипті, Англія зобов'язувалася підтримувати французькі територіальні претензії в Марокко. Договір 1904 р. мав характер неприкритої угоди про поділ колоній між Англією та Францією і був важливим кроком у підготовці до війни з Німеччиною.

Після створення англо-французької Антанти в 1904 р. британський уряд усі зусилля спрямував на те, щоб втягнути в антинімецьку коаліцію Росію, яка, за прагматичними міркуваннями англійських дипломатів, після поразки в російсько-японській війні стала більш поступливою. Царський уряд, як і передбачали в Лондоні, погодився на переговори, що вже на початку 1906 р. дали свої плоди у вигляді англо-французької позики для Росії, що поповнила царську казну майже на мільярд карбованців.

31 серпня 1907 р. було підписано англо-російську конвенцію про розмежування сфер впливу в Ірані, Афганістані, Тибеті. Іран поділявся на три зони:

Північний визнавався сферою впливу Росії, Південно-Східний – Англії, а Центральний проголошувався нейтральною зоною. Афганістан (з деякими застереженнями) ставав сферою впливу Англії. Над Тибетом визнавався суверенітет Китаю, проте фактично англійський капітал зберіг там багато привілеїв.

Угода 1907 р. завершила створення троїстої Антанти у складі Англії, Франції та Росії, що фактично означало готовність цих держав до війни з Троїстим союзом. Уже в ході Першої світової війни до Антанти приєдналися Італія (1915), Румунія (1916), США (1917). На початку війни був також підписаний єдиний договір між Англією, Росією та Францією.

Перша світова війна стала продовженням тієї політики, яку вели імперіалістичні держави у передвоєнний період. Балканські війни та колоніальні суперечності вкрай загострили всі міжімперіалістичні протиріччя. Поділ Європи на два ворогуючих блоки держав – Антанта і Троїстий союз – означав неминучість у тих умовах широкомасштабного воєнного конфлікту. У рамках обох блоків відбувалася консолідація сил. Так, у 1906 р. між Англією та Францією була досягнута домовленість про спільні дії проти Німеччини. У 1912 р. обидві держави підписали військово-морську конвенцію і Англія брала на себе зобов'язання обороняти французьке узбережжя. Того ж року аналогічну конвенцію було підписано між Францією та Росією. Франція збільшила кількісний склад армії, із двох до

трьох років підвищила строк служби. У Росії в 1913 р. було введено Велику воєнну програму, що передбачала технічне переоснащення армії.

З другого боку, загально-визнаним є той факт, що німецький імперіалізм поспішав розпочати війну, побоюючись втратити єдиного союзника – багатонаціональну Австро-Угорщину, яка була на межі розпаду (у зв'язку з італо-австрійськими протиріччями на Балканах від Троїстого союзу відійшла Італія). Крім того, Німеччина поспішала з розв'язанням війни, оскільки була впевнена у своїй перевазі в матеріально-технічному плані над потенційними противниками, особливо над Росією. Німецька армія в 1914 р. спиралася на величезний економічний потенціал, була оснащена найновішою зброєю і технікою. На початок війни Німеччина завершила будівництво стратегічних залізниць як на сході, так і на заході країни, що давало їй змогу протягом усього двох тижнів мобілізувати й перекинути війська до місць воєнних дій. Тому німецький генеральний штаб розробив «план Шліффена», розрахований на блискавичний розгром французької армії ще до того, як російська армія зможе вести наступальні операції, щоб потім обрушитись усією силою німецької воєнної машини на російські збройні сили і примусити їх капітулювати.

Найгострішим вузлом протиріч у 1911-1914 рр. стали Балкани, зокрема Сербія перетворилася на арену боротьби між Австро-Угорщиною і Росією. На початку червня

1914 р. в Конопішті в замку спадкоємця австрійського престолу Франца Фердинанда відбулося його побачення з німецьким імператором Вільгельмом II. Обидва дійшли висновку, що настав найбільш сприятливий момент для початку війни. Перш за все, необхідно було скористатися обставинкою, розбити Сербію й утвердитися на Балканському півострові. Потрібен був привід для початку війни. У червні австрійська армія провела маневри біля сербського кордону. Глум над національними почуттями сербів досяг межі, коли Франц Фердинанд прибув 28 червня, у день сербської національної жалоби у зв'язку з іноземним завоюванням і втратою національної незалежності, у Сараєво. Провокаційний крок Фердинанда викликав величезне обурення у сербських демократичних і націоналістичних колах. У такій обстановці 28 червня 1914 р. в Сараєво членами сербської націоналістичної організації «Молода Боснія» були вбиті Франц Фердинанд і його дружина. Сараєвське вбивство зумовило липневу кризу і стало приводом до війни.

Одержавши звістку про нього, Вільгельм II зраділо вигукнув: «Тепер або ніколи!»

Під німецьким тиском Австро-Угорщина 23 липня пред'явила Сербії ультиматум і вимагала беззастережного його прийняття протягом 48 годин. Вимоги ультиматуму були несумісні з державним суверенітетом Сербії. За порадою Росії вона майже повністю погодилася з ними і лише питання про розслідування вбивства Франца Фердинанда пропонувала передати на обговорення міжнародного трибуналу в Гаазі, обіцяючи скоритися його рішення. Проте Австро-Угорщина не була зацікавлена у розв'язанні конфлікту мирним шляхом і за настійною вимогою Німеччини 28 липня 1914 р. оголосила Сербії війну. У відповідь царська Росія розпочала загальну мобілізацію. Тоді 1 серпня Німеччина оголосила війну Росії, а 3 серпня – Франції. Реалізуючи раніше розроблений план, Німеччина порушила бельгійський нейтралітет і вдерлася в Бельгію. Англія вимагала негайного виведення німецьких військ із Бельгії, але відповіді не одержала. Порушення

бельгійського нейтралітету стало приводом для Англії, щоб оголосити 4 серпня війну Німеччині. Так розпочалася Перша світова війна, в яку впродовж 28 липня - 4 серпня втягнулися всі члени Троїстого союзу й Антанти. Для обох сторін війна була несправедливою і загарбницькою.

Усього у Першій світовій війні взяло участь 38 держав із населенням понад 1 млрд. осіб. Загальна чисельність армій досягла 70 млн. У роки війни було вбито 10 млн. і поранено 18 млн. людей. Перша світова війна мала дуже серйозні політичні наслідки, призвела до низки революційних потрясінь і суттєво видозмінила політичну карту не тільки Європейського континенту, а й світу в цілому. Вироблені на Паризькій, а потім і Вашингтонській мирних конференціях у 1919-1922 рр. нові принципи міжнародного співіснування одержали назву Версальсько-Вашингтонської системи. Вона не ліквідувала всіх суперечностей, а лише тимчасово послабила старі та породила нові (між переможцями і переможеними, між країнами-переможницями, між державами Заходу та радянською Росією тощо). Головне, що в контексті підбивання підсумків Першої світової війни було зафіксовано, підтверджено й закріплено системою договорів нові геополітичні зміни в Європі та світі. По-перше, припинили існування чотири великі імперії – Російська, Австро-Угорська, Німецька, Османська. По-друге, виникла низка нових європейських держав у Центрально-Східній Європі. По-третє, вперше утвори-

лися соціалістичні радянські держави нового типу. По-четверте, були суттєво змінені, перекроєні в інтересах держав-переможниць і новостворених країн кордони в Європі. Це принципово змінило розстановку сил як на європейській, так і на міжнародній арені і визначило нові важливі тенденції розвитку всієї системи міжнародних відносин, які кардинально вплинули на їхню еволюцію в міжвоєнний період.

Друга світова війна 1939 – 1945 рр. стала найбільшим і найруйнівнішим конфліктом в історії людства – бойові дії велися на території 40 держав, їхні військові витрати становили 1 трлн. 117 млрд. доларів. В основі причин Другої світової війни були протиріччя міжвоєнного світу, закладені у Версальсько-Вашингтонській системі. Ці глибинні суперечності знайшли вираження в протистоянні між трьома групами держав – буржуазно-демократичними (насамперед, Велика Британія, Франція, Сполучені Штати Америки), соціалістичними (Радянський Союз) і нацистсько-фашистсько-мілітаристськими (Німеччина, Італія, Японія). Крах спроб створити систему колективної безпеки в Європі й англо-франко-радянських переговорів улітку 1939 р., «політика умиротворення» щодо Німеччини, укладення пакту Молотова – Ріббентропа 23 серпня 1939 р., з одного боку, а також відмова Німеччини від дотримання умов Версальського договору 1919 р., створення нею військово-політичного союзу з Італією та Японією (1936 р., вісь «Берлін – Рим – Токіо»),

підписання Антикомінтернівського пакту 1937 р. та пряма воєнна агресія «держав осі» у другій половині 30-х рр., з другого боку, зірвали мирний розвиток і поставили світ перед фактом виникнення нової світової війни.

Наприкінці 1933 р. радянський уряд виклав основні принципи своєї зовнішньої політики:

- дотримання нейтралітету, невтручання у будь-які воєнні конфлікти;
- політика умиротворення стосовно Німеччини і Японії (застерігалось, що вона мала певні межі);
- створення системи колективної безпеки в Європі під егідою Ліги Націй.

У листопаді 1933 р. СРСР був визнаний США і між обома країнами встановилися дипломатичні відносини. У вересні 1934 р. Радянський Союз прийняв до Ліги Націй. СРСР відгукнувся на пропозицію французького міністра закордонних справ Л. Барту про укладення системи колективної безпеки в Європі. У Парижі 2 травня 1935 р. було підписано франко-радянський договір про взаємодопомогу у зв'язку з будь-якою агресією. Проте ефективність його обмежувалася відсутністю окремої військової конвен-

ції. Того ж року СРСР підписав аналогічний договір із Чехословаччиною.

Однак повністю реалізувати ідею колективної безпеки не вдалося. Західні держави насторожено ставилися до Радянського Союзу. Частина політиків вбачала в нацистській Німеччині бастіон проти більшовизму. Випереджаючи події, СРСР пішов на зближення з Німеччиною і в березні 1938 р. підписав із нею економічну угоду. Масові репресії у СРСР також вплинули на позицію урядів європейських країн, які висловлювали сумніви щодо боєздатності Червоної Армії та надійності становища радянського режиму.

Останню спробу створити систему колективної безпеки в Європі було здійснено в 1939 році. СРСР після довгих вагань приєднався до гарантій західних держав Польщі, а у квітні 1939 р., одночасно з пропозицією Англії та Франції розпочати тристоронні переговори, запропонував Німеччині встановити тісні взаємовідносини. Не відставала й Англія, яка паралельно з переговорами в Москві таємно домовлялася з Гітлером. У такій обстановці у квітні 1939 р. розпочалися англо-франко-радянські переговори.

Радянська сторона запропонувала укласти тристоронній договір про взаємодопомогу, включаючи військову, у разі нападу агресора на будь-яку з трьох сторін. Англія, Франція, СРСР мали надати військову допомогу всім східноєвропейським країнам – від Румунії до Балтії. Західні держави ухилилися від вирішення цього питання, пообіцявши подумати, але насправді побоювалися, що ці країни можуть опинитися у сфері впливу СРСР. Не вирішувалося також питання про окрему військову конвенцію. З одного боку, велику роль тут відігравала реальна оцінка стану радянських збройних сил, значно ослаблених чистками і з великою кількістю недосконалої військової техніки. З іншого – СРСР небезпідставно звинуватив англійський і французький уряди в затягуванні переговорів, небажанні укласти з ним рівноправний договір, провокуванні його на розв'язання війни з Німеччиною. У Москві 12 серпня 1939 р. розпочалися переговори військових місій СРСР, Англії та Франції, які очолювали, відповідно, маршал К. Ворошилов, адмірал Дракс і генерал Думенк. Однак керівники західних делегацій не мали відповідних повноважень, зокрема щодо вирішення ключового питання – пропуск Червоної армії через територію Польщі й Румунії. Тому переговори закінчилися безрезультатно. СРСР, прагнучи зашкодити створенню антирадянської коаліції в Європі, взяв курс на зближення з нацистською Німеччиною.

Наприкінці липня 1939 р. відновилися пере-

говори між СРСР і Німеччиною. Радянська сторона прагнула підписати економічний договір і через посередництво останньої врегулювати збройний конфлікт із Японією на Далекому Сході. Обидві сторони також були не проти взаємовигідного вирішення територіальних питань у Європі. 19 серпня 1939 р. був підписаний радянсько-німецький торговий договір, який, крім надання кредиту, розширював можливості СРСР в експорті продовольчих товарів та імпорту нової техніки. Окрім того, у ході офіційних радянсько-німецьких переговорів у Москві німецька сторона заявила, що будь-які економічні, політичні, територіальні інтереси СРСР будуть задоволені. Представники Німеччини також поінформували Москву про плани розпочати бойові дії проти Польщі після 25 серпня 1939 року.

23 серпня 1939 р. (на кілька днів раніше від наміченого строку) до Москви прибув німецький Міністр закордонних справ Ріббентроп з узгодженим текстом договору. Уночі з 23 на 24 серпня 1939 р. він був підписаний, а наступного дня опублікований. Договір про дружбу і ненапад між СРСР і Німеччиною мав регулювати відносини між обома державами впродовж 10 років. Важливою складовою частиною пакту Молотова – Ріббентропа став Таємний протокол:

«1. У випадку територіально-політичного переустрою областей, які входили до складу Прибалтійських держав (Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва), північний кордон Литви

одночасно є кордоном сфер інтересів Німеччини і СРСР. При цьому інтереси Литви стосовно Віленської області визнаються обома сторонами.

2. У випадку територіально-політичного переустрою областей, які входять до складу Польської держави, кордон сфер інтересів Німеччини і СРСР буде приблизно проходити по лінії річок Нарев, Вісла і Сан.

Питання, чи є в спільних інтересах бажаним збереження незалежної Польської держави і які будуть кордони цієї держави, може бути виключно виявлене тільки протягом дальшого політичного розвитку.

У всякому випадку, обидва уряди будуть вирішувати це питання у порядку дружньої спільної згоди.

3. Стосовно південного сходу Європи з радянського боку підкреслюється інтерес СРСР до Бессарабії. З німецького боку заявляється про його повну політичну незацікавленість у цих областях.

4. Цей протокол буде зберігатися обома сторонами у строгому секреті».

Фактично Німеччина і СРСР розмежували між собою сфери впливу у Східній Європі.

Через вісім днів – 1 вересня 1939 р. – війська нацистської Німеччини напали на Польщу. Розпочалася Друга світова війна, яка перетворилася в найкровопролитніший конфлікт в історії людства. Її безпосередньою причиною стала агресивна політика Німеччини та її нацистського керівництва, недалекоглядна політика урядів Великої Британії, Франції та СРСР, які підштовхували Німеччину до застосування військової сили.

Свою частку відповідальності радянське керівництво несе за те, що підписанням договору про ненапад із Німеччиною воно створило сприятливі умови для розв'язання Гітлером і нацистськими політичними колами Другої світової війни. Серйозна відповідальність падає також на правлячі сили Великої Британії, Франції та США, які фактично до останнього моменту проводили політику потурання агресорам і не використали всіх шансів для створення системи колективної безпеки.

Можна виділити три головні причини, які призвели до світової війни 1939-1945 рр.:

1) Версальсько-Вашинг-

тонська система договорів, що поставила Німеччину в дуже складне становище. Японія та Італія також вважали себе обділеними. Усі вони стали на шлях боротьби за новий поділ світу;

2) загострення суперечностей між великими державами внаслідок глибокої економічної кризи. Одні країни виходили з неї шляхом державного регулювання, проведення демократичних реформ, в інших було встановлено тоталітарні режими, що проповідували курс на «світову революцію», загострення класової боротьби, расизм, націоналізм і мілітаризм;

3) до розв'язання воєнного конфлікту призвела політика потурання агресорам, яку проводили Велика Британія, Франція і США, зрив англо-франко-радянських переговорів улітку 1939 р., а також безпосередня підтримка агресора з боку СРСР, який підписав пакт Ріббентропа – Молотова, а потім узяв активну практичну участь не тільки в політико-дипломатичних, а й воєнних подіях уже на початковому етапі світової війни.

Друга світова війна розпочалася 1 вересня 1939 р. нападом нацистської Німеччини на Польщу. За планом «Вайс», затвердженим ще на початку квітня 1939 р., Німеччина кинула проти Польщі 62 дивізії, у тому числі 7 танкових, і 2 тис. літаків. Польська армія налічувала 1 млн. 750 тис. солдатів і 400 літаків. 6 вересня уряд Польщі втік із Варшави і 17 вересня перебрався до Румунії. 28 вересня гітлерівці захопили Варшаву. Одночасно, за умовами таємного протоколу пакту

Ріббентропа — Молотова, радянські війська 17 вересня перейшли кордон і почали просування по території Західної України та Західної Білорусії. Цей день став днем вступу СРСР у Другу світову війну. Польська держава фактично перестала існувати (за аналогією з кінцем XVIII ст., коли внаслідок трьох поділів була ліквідована тодішня Річ Посполита, вересневі події 1939 р. називають «четвертим поділом Польщі»). 28 вересня 1939 р. було підписано радянсько-німецький «Договір про дружбу та державний кордон», до якого теж додавалися протиправні й аморальні за своїм змістом секретні протоколи. 22-23 вересня 1939 р. в Бресті, Пінську, Гродно, Перемишлі з нагоди перемоги у війні з Польщею відбулися радянсько-німецькі військові паради. Зокрема, парад у Бресті 23 вересня о 16.00 приймали два командири в парадній формі: один із інспекторів танкової школи «Кама» біля Казані німецький генерал Гайнц Гудеріан і випускник Військової академії імені Фрунзе радянський комбриг Семен Кривошеїн. Упродовж другої половини вересня — листопада 1939 р. СРСР офіційно узаконив входження до свого складу нових територій, які були передані Українській і Білоруській Радянським Соціалістичним Республікам.

Друга світова війна розпочалася як загарбницька. Німеччина, Італія, Японія прагнули розширити власні території, завоювати нові ринки збуту та джерела сировини. СРСР у цих умовах намагався як мінімум підпорядкувати собі сфери впливу, які закри-

плював за ним радянсько-німецький Договір про ненапад від 23 серпня 1939 року. Спровокована Радянським Союзом агресія і Зимова війна 1939-1940 рр. проти Фінляндії призвела до того, що СРСР як держава-агресор 14 грудня 1939 р. був виключений із Ліги Націй. З другої половини 1940 р. в окупованих гітлерівцями країнах виник і розгорнувся масовий рух Опору. Для них ця війна стала справедливою і визвольною.

Розпочавшись 1 вересня 1939 р., Друга світова війна завершилася в Європі 8 травня 1945 р., коли в передмісті Берліна — Карлсхорсті — німецький фельдмаршал Кейтель підписав акт про беззастережну капітуляцію нацистської Німеччини. 2 вересня 1945 р. в Токійській бухті на американському лінкорі «Міссурі» було підписано акт про капітуляцію Японії. Це означало, що Друга світова війна, яка тривала 6 років, завершилася.

Усього у війні взяли участь 72 держави світу, які мобілізували до армій майже 110 млн. осіб. Військові дії велися на території 40 країн. Під час війни загинуло приблизно 55 млн. людей. Вартість матеріальних втрат усіх держав і коштів, витрачених ними на ведення війни, становить астрономічну цифру — 4 трлн. доларів. Радянський Союз втратив третину свого національного багатства (для порівняння, Англія — 0,8%, Франція — 1,5%). Водночас американським корпораціям Друга світова війна принесла 117 млрд. дол. чистого прибутку. За роки війни тільки в Європі було зруйновано 23,6 млн.

житлових будинків, 14,5 млн. громадських будов і промислових підприємств, понад 200 тис. км залізниць.

До основних міжнародних підсумків Другої світової війни треба віднести такі:

- 1) світове співтовариство було врятоване від нацистської та фашистської загрози, вирішальна роль у перемозі над якою належить Радянському Союзу і країнам антигітлерівської коаліції;
- 2) зростання міжнародної ролі СРСР і посилення позицій у світовій політиці США. СРСР і США перетворилися фактично у дві наймогутніші держави, протистояння між якими значною мірою визначало міжнародну обстановку під час «холодної війни» в другій половині 1940-1980-х рр.;
- 3) утвердження в країнах Східної Європи прорадянських політичних режимів і економічних систем, розкол Європи на два військово-політичні блоки;
- 4) пожвавлення національно-визвольного

руху, криза та розпад світової колоніальної системи;

- 5) створення Організації Об'єднаних Націй;
- 6) усталення нового міжнародного світопорядку, відомого як Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин, що проіснувала до початку 1990-х років, коли припинила своє існування разом із розпадом СРСР і світового соціалістичного блоку.

Список використаних джерел:

1. Кортунів С.В. Крушение Вестфальской системы и становление нового мирового порядка [Электронный ресурс] / С.В. Кортунів. — Режим доступа: <http://www.wpec.ru/text/200708310905.htm>
2. Киссинджер Г. Дипломатия / Г. Киссинджер. — М.: Ладомир, 1997. — 848 с.
3. Первая мировая война, Версальская система и современность. Сборник статей. — СПб., 2012. — 350 с.
4. Munkler H. Der Große Krieg. Die Welt 1914 bis 1918 / Herfried Munkler. — Berlin: Rowohlt, 2013. — 928 S.
5. Neiberg Michael S. Taniec furii. Wybuch pierwszej wojny światowej oczami Europejczyków / Michael S. Neiberg. — Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2013. — 352 s.

АННОТАЦІЯ

Первая и Вторая мировые войны стали результатом существенных изменений в различных государствах и группах государств, следствием развития глубинных экономических и политических процессов, борьбы передовых государств за доминирование на европейской и мировой международной арене. В итоге глобальных конфликтов были изменены границы в Европе и мире, они трагически отразились на судьбе отдельных людей и целых народов, изменилась вся система международных отношений.

Ключевые слова: Первая мировая война, Вторая мировая война, международные отношения, глобализация

АНОТАЦІЯ

Перша і Друга світові війни стали результатом докорінних змін у різних державах і групах держав, наслідком розвитку глибинних економічних і політичних процесів, боротьби передових держав за домінування на європейській і світовій міжнародній арені. У підсумку глобальних конфліктів були перекинуті кордони в Європі та світі, вони трагічно позначилися на долі окремих людей і цілих народів, зазнала змін уся система міжнародних відносин.

Ключові слова: Перша світова війна, Друга світова війна, міжнародні відносини, глобалізація

Hong Kong: Southern window to China

УДК 321:94

Pavlo IGNATIEV,
professor, doctor of political
science

Частина II

The prosperity of Hong Kong was connected to deep excellent harbour in well-protected against typhoons bay. In 1842-1997 the region was a big depot of goods, used in trade of the Great Britain (British Empire) with China. This land was attractive for refugees from Canton that left it during Japanese occupation of the 30-es and after Communist victory in a civil conflict in 1949. The merchants with considerable savings came here to stay under British security umbrella, thus bringing in necessary for development capital. After Korean War of 1950 - 1953 official Beijing became isolated in the world and had to cut ties to British Hong Kong. Subsequently the region was forced to go ahead with import substitution industrialization and became well-known as a source of cheap garments, plastic goods, toys and watches for British consum-

ers. Many refugees were ready to work during long hours for small wages and literally bowl of rice in cramped factories, owned by reach compatriots. Despite this 90 per cent of food (meat, tea, fruits and vegetables) still were imported from Southern China with demand especially growing during Chinese New Year or Buddhist festivities. Hong Kong also critically depended on water from Pearl river's confluent Dongjiang via Shenzhen Reservoir, which supplies around 80 per cent of SAR's needs. Today this situation remains despite heavy use of oceanic resources to flush toilets since 1960s and satisfy other technical priorities. Widespread system of filtering makes local tap water among the safest in the world, but the problem remains. For example, in 2012 the region paid to Chinese province of Guangdong 3,5 billion Hong Kong dollars and in 2013 – 3,7 billion [1].

Important to note that during colonial period the ruthless war on corrupt practices was declared. In 1974 the Hong Kong's Independent Commission Against Corruption (ICAC) was established in order to investigate widespread cases of bribery among policemen or fire-fighters and accept complains of multinational corporations. This body was directly accountable to the British governor of Hong Kong. Despite only 1300 personnel and limited budget it achieved considerable

Анотація
У статті, яка базується на особистому досвіді автора, а також китайських мас-медійних джерелах, зроблено аналіз глибинних чинників економічного успіху Гонконгу. Особливу увагу в дослідженні приділено розвитку бізнес-зв'язків Спеціального адміністративного району з КНР.
Ключові слова: Китай, Гонконг, торгівля, інфраструктурні послуги, перевалочний порт, інвестиції.

success. For example, in 2013 SAR was placed as 15 in a rating of «Transparency International», occupying a second position in Asia only after authoritarian Singapore, known as a «City of fines». Among the reasons behind this one must name high salaries of state servants and stringent control over their expenses, persecution of top officials even for the smallest breach of law (in one case ICAC investigated its own former chief for excessive payment during the dinner) and especially for receiving traditional oriental attribute – expensive gifts, special attention to deals with most precious resource of the region – commercial land, organization of education campaigns in kindergartens and schools about harm of corruption for economy and society in general.

The region also boasts one of the best and most efficient tax systems in the world, mainly left intact from 1940-es. The profits tax rate is the same for foreign and local companies and constitutes 17,5 per cent and the salaries tax rate does not exceed 16 per cent. The local Government collects an excise duty only on tobacco, hydrocarbon oil and methyl alcohol. Hong Kong can keep tax low because of other sources of income, derived from

highly developed services economy. Therefore the rate of tax evasion in the region remains among the lowest in the world and locals openly invest their money everywhere they want – for example in small businesses to resell imported in Hong Kong Western goods to Southern China. This gave a birth to class of small and middle entrepreneurs with considerable savings.

In the 80-es with initiation of market reforms by Deng Xiaoping Hong Kong businessmen became tops investors in nearby province of Guangdong, whose residents use Cantonese dialect and are considered their close relatives. By the end of 2012 those investments constituted 184,7 billion dollars – around 61,8 per cent of SAR capital abroad [20]. First free economic zone in China was created here in 1979 under the name Shenzhen immediately to the north of Hong Kong – 20 minutes by train from Kowloon. Later several sleepy towns of Guangdong like Guangzhou, Dongguan and Foshan became magnets for migrants from the countryside. The idea was to shift factories to Chinese districts with available land, cheap workforce, lax protection of workers rights and environment, concentrating instead on services to cater interna-

tional travelers, representatives of Chinese Diaspora in Singapore, Taiwan, Macau and people from continental China. The biggest investments came to the situated on the left bank of Pearl River Delta (PRD) capital of Guangdong – Guangzhou. Hong Kong, known as a major manufacturer of consumer goods, shifted their production to PRD and turned this overpopulated region into the «Factory of the world». Instead it begun to operate distantly new production units in Southern China and developed within own territory the production of high-end products – electronic goods and expensive jewelry. Simultaneously Hong Kong became a home of regional headquarters of thousands of multinational corporations, which opened their factories in Guangdong and wanted to control them from the nearby city with best infrastructure in Asia. Since ports in Southern China were not well developed, the region gradually turned into the principal middleman in handling goods of PRC and even today in it's re-export 62 per cent of commodities were of Chinese origin. In 2013 Hong Kong with a share of 9,6 per cent of Chinese trade was a second largest partner of China after the USA [2]. Many luxury brands also came here to explore the growing purchasing power of people from Pearl River Delta and their desire to demonstrate publicly middle class status.

On 1 July 1997 Hong Kong became Special Administrative Region of China under the principle «One country, two political systems» for the temporary period of 50 years. The region lost foreign policy

and defense powers, but it still remains self-sufficient in economic respect. SAR uses local currency under the name of Hong Kong dollar, which is pegged to American dollar since 1983; remains guided by British common law and own trade regulations; has a right to sign economic treaties and participate in work of international organizations under the name Hong Kong (China); practices the freedom of speech; continues the free use of English language in mass-media and education; imposes own visa regime and defines the duration of stay on it's territory of Chinese citizens; has a separate sport teams for Olympic Games. The Government of SAR is main authority of the region and is led by the Chief Executive, whose post was created instead of British Governor of Hong Kong. He or she appoints Members to the Executive Council, who assist him in duties.

After unification China largely did not interfere with internal affairs of Hong Kong, trying to show rebellious Taiwan the profitability of joining her under aforementioned principle. Moreover, the observers believe that official Beijing wanted to calm the population after the tragic events on 4 June 1989 in Tiananmen Square, which provoked a flight of capital from Hong Kong. However, in 2003 the local government prepared controversial internal security laws against sedition, treason and subversion, what together with Severe Acute Respiratory Syndrome epidemics, concealed by Chinese authorities in Southern China and infected thousands in SAR, led to record street protests in Hong

Kong with 500 thousand participants. In the wake of disaster official Beijing decided to calm local residents and business community by signing with SAR revolutionary economic agreement with considerable concessions to Hong Kong in many fields. On the other hand, mass media outlets complain of increased censorship of their owners, who, as heads of big conglomerates, have business interests in mainland China and do not want to jeopardize them by criticizing the policy of Communist Party.

A resolute step towards China

In 2003 both parties agreed to go ahead with further integration by signing of Closer Economic Partnership Arrangement (CEPA). They also decided to liberalize travel regime and to turn SAR into only offshore renminbi (RMB) trading centre. Free trade in goods was accomplished in 2006 due to abolition of barriers while with services the same will happen by the end of 2015. In order to receive preferences, each consignment of goods exported to the Mainland must be accompanied by a Certificate of Hong Kong Origin issued by local bodies. Many multinational corporations considered CEPA as an important incentive to set up offices in Hong Kong to develop their distribution and services nets in Southern China.

This agreement gave a further boost to the development of bilateral ties. Biggest Hong Kong banks opened their offices in Guangdong and entrepreneurs from this province also asked experienced middlemen from SAR to repre-

sent their interests abroad. The shares of top Chinese enterprises were listed in Hong Kong stock exchange. Construction and transport industries along with insurance companies enjoy constant profits due to close geographic proximity of Southern China, where many high-rise buildings are erected. Local architects, who already created unusual skyscrapers, are also in big demand on Chinese market since Guangdong and Shanghai are considered main world centers of construction industry along with the Persian Gulf. SAR also substantially increased the number of hotels and department stores in order to lure Chinese tourists across the border. Many multinational corporations opened offices in the region for dealing with China, because city had an excellent business, transport and exhibition infrastructure. In 2012 Hong Kong hosted 3800 Asian offices or headquarters of MNCs with some of them working in China directly and some – via local middleman.

It's next to impossible to find Chinese goods in huge universal stores of SAR, because they are saturated with Western fashion brands – expensive Swiss watches, garments, bags, alcoholic drinks, tea and tobacco. Hong Kong does not have taxes for import or export of goods and no value added tax, therefore local prices look affordable to Chinese tourists, who belong to the middle class. China is notorious for fake goods and many local people travel to Hong Kong to buy brands or safe food – like juices and milk for small children. Responding to this situation the government of SAR

decided to build many shopping malls near the border with China. Devaluation of American dollar against renminbi made shopping of Chinese in SAR even more lucrative on the background of remaining peg of Hong Kong dollar to American currency.

Rich people from China are arriving here in search for unique jade statues, ivory carvings, classic pearls necklaces and ancient Chinese vases, which dot prestigious Hollywood Street. Till last year SAR also remained one of world leaders by import of shark fins and drugs of traditional Chinese medicine, made from exotic animals. With the introduction of the individual visit scheme in 2003 the number of visitors from China rose considerably and they started to arrive not only for shopping, but also to buy flats, to receive English education, to give a safe birth to their children or cure illnesses in local world-class hospitals. Simultaneously the government decided to lure reach people, who would invest into local economy equivalent of 6,5 million of Hong Kong dollars (later this limit rose to 10 million) with promises of adobe and SAR passports.

In order to target foreigners Hong Kong begun to open amusement complexes, modeled after Western analogs. For example, Ocean Park near Aberdeen was presented to general public in 1977, but in 2011 it was substantially enlarged to accept more people with children. The aquarium for 5000 fish species was opened along with tropical rainforest and American hills. It is ranked the twelfth most visited theme park in the world and fifth most visited in Asia.

Smallest in the world and first in China Disneyland was build in 2005 on Lantau island near Penny bay and 5000 workers of it were forced to wear costumes of fairytale heroes in order to please a rising number of visitors. Due to proximity of international airport it became very popular among Chinese tourists [3]. As a result, both amusement parks receive on yearly basis more people than the number of whole population of Hong Kong. In order to attract more visitors their owners decided to build huge hotels in vicinity of parks. Mainlanders also attracted by numerous local beaches around SAR, which are relatively clean and not very crowded.

As a result, in 2013 54,3 million of tourists visited SAR, among them — 34,9 million of Chinese citizens. The increasing number of mainlanders gives a big boost to local travel industry, which employs 620,000 people or one sixth of its workforce. Moreover, since 2003 SAR substantially hiked import of luxury Western brands in order to resell them to mainlanders with expensive watches occupying around 40 per cent of whole volume. Because of flood of tourists from the mainland the city became most visited in Asia and one of the world leaders by this indicator. In general Hong Kong offers visa-free entry to visitors from over 170 countries, but the time allowed inside the city ranges from 7 days to many months, depending on the country of origin. Except for travelers from Chinese mainland, there are many people from Taiwan, Japan, the USA and South Korea with their numbers in Hong

Kong exceeding one million in 2013. In the nearest future SAR is striving to entertain around 100 million visitors per year but new infrastructure is needed to achieve this aim. Unfortunately, many observers believe that Hong Kong may face drop in Chinese visitors. Local society becomes richer people from the middle class travel to Europe and the USA instead of nearby Hong Kong or South Korea.

The dependence from China has another side of coin. Many local residents are upset with arrival of legions of Chinese tourists, because they hold them responsible for increase of food prices and overcrowding in central areas of Hong Kong and Kowloon, in subway or buses. Some tourists arrived here only for one day, therefore they took food and drinks with themselves. Many shops for common people were closed in central districts since their land was in big demand for huge department stores, ready to pay exorbitant rent to her owners. Today here function only small outlets that sell seafood and traditional Chinese medicine, squeezed between huge shopping malls. In order to buy food residents of Hong Kong have to visit distant markets in Kowloon, but prices grow each year because of mainlanders. They are also responsible for shortage of certain goods. SAR experienced sharp drop in prices of property after Asia's financial crisis of 1997, but Chinese tourists quickly «mended» this situation. It's important to note in this respect that every third resident of Hong Kong does not own flat, but local population grows annually on 10-12 thousand people. 210

thousand dwellers are waiting for the improvement of their living conditions. The city is notorious for mini-flats (cubicles), occupied by 170 thousand people. Hong Kong and Kowloon are overpopulated, but both districts simultaneously propose many working vacancies (today the level of unemployment stand at 3,1 per cent and local labor force constitutes 3,877 million people) in services and expensive flats, where 1 square meter can cost up to 20 thousand dollars. After the end of civil war in 1949 Hong Kong faced with inflow of refugees and local infrastructure could not support the needs of quickly rising population. Businesspeople found relatively simple way out by cutting flats in 4 or 5 pieces, as a result today one can find in Hong Kong apartments of 10 square meters and without conveniences inside or places where toilets and kitchens are shared by several families. Those tiny places are equipped with air-conditioning, because one can not stand hot weather inside of their hot and cramped premises in the summer. Some old people even forced to sleep in cages together with goods or inside of abandoned factories. Mainly for this reason foreigners call Hong Kong a «City of contrasts». All attempts of the government to built enough condominiums for such people are unsuccessful so far since huge amounts were invested into transport infrastructure — the enlargement of airport, building of cruise terminal, long bridge to Macau and fast train line to Guangdong. The policy to improve conditions of poor people with subsidies, income tax breaks and address assistance is

half-hearted and does not resolve the problem.

The situation is much better with cleanness of the streets, despite overpopulation. In 2003 region suffered from SARS and consequent-

ly faced a drop in tourist arrivals. In response to this calamity all airports and ports were equipped with portable thermometers and their workers received masks for protection. The

buttons of elevators periodically cleaned with strong disinfect and people frown upon those that sneeze in public places. Probably the intension to shield population from illnesses explains

harsh penalties for littering and spitting with fines ranging from 1500 to 5000 Hong Kong dollars. If one drops a stub on the pavement – big fine must be expected, but if something is thrown into the water – imprisonment is guaranteed. In Hong Kong cleanness is maintained by threats of fines and strict warnings in all public places, intended to scare tourists from China.

All attention to infrastructure

The electronics industry is the largest merchandise export earner of the city, accounting for the half of Hong Kong's exports with rest occupied mainly by the jewelry industry. The services contribute more than 90 per cent of GDP what demands existence and functioning of world-class infrastructure. When Hong Kong still belonged to the Great Britain local authorities decided to build from a scratch world's most expensive airport Chek Lap Kok with two terminals and two runways to cater Chinese tourists and passengers from South East Asia. The project was implemented by famous British architect Norman Foster and was named as one of greatest engineering achievements of XX century, because it was built on artificial island between Chek Lap Kok and Lam Chau. The man-made Chek Lap Kok is 6 kilometers long and 3,5 kilometers wide with 75 per cent of it's area reclaimed from the sea. The airport increased the land of Hong Kong by 1%, but one can easily add the new cargo or passenger terminal by building another artificial island under this technology. This architect was well-

known to local people for futuristic skyscraper of headquarters of Hong Kong - Shanghai bank, erected between 1979 and 1986. In difference to Kai Tak - old airport gates of Hong Kong in Kowloon (ceased all operations in 1998, when Chek Lap Kok commenced work), the planes are landing over the water, not over tall mountains and skyscrapers with view of people inside their flats.

In 2012 56,5 million people used services of this transport hub, which also transported 4,03 million of commercial cargo - more than any other competitor in the world. One year later it catered 59,9 million passengers and handled 4,12 million tones of cargo due to activity of a fleet of 26 Boeing 747s freighters. Chek Lap Kok serves 48 cities in continental China with majority of them situated near Pearl River Delta. Here are 280 shops and 80 food outlets for transit and own passengers. The airport gives jobs to 65 thousand local residents with substantial number of them hailing from Lantau - region with traditionally high level of unemployment due to low population density [4]. It is considered the best for business travel in China and was awarded many times with Air Cargo Award of Excellence and distinguished by excellent dining experience and cleanliness standards.

The biggest airline of Hong Kong and world's third largest by market capitalization aviation company «Cathay Pacific» also uses Chek Lap Kok as own hub. This company was registered in 1946 and it's name can be translated as a «Transporter from China via Pacific Ocean». In 2006 it

bought the shares of local competitor «Dragon Air», whose specialization was in flights to the region of Pearl River Delta. Today the fleet of «Cathay Pacific» has 135 wide body planes with average age less than 10 years. The management of the company, which has at disposal Airbus A-330s and Boeing-777-300ERs, decided to order 80 new planes, among them - very economical airplanes Airbus A-350s and Boeing-777Xs. It also owns number of ferries and land modes of transport to Southern China. Passengers from the Philippines often comprise half or more of «Cathay's» Middle East flights or flights for maids between Philippines and Hong Kong. The company also frequently participates in transportation of Haj pilgrims from Muslim countries. Airline caters Chinese Diaspora from Taiwan, Singapore and rest of South-East Asia, attracting them with luxury goods in sky shops at affordable prices. Finally, it connects headquarters of Western MNC's with their regional offices in Hong Kong. «Cathay Pacific» also serves as an intermediary between Hong Kong and 60 cities in China and India. This aviation company traditionally receives international awards for in-flight services and best business class due to wide selection of wines, regional dishes, easy conversion of seat into bed and use of expensive materials inside of this compartment. In March 2008 «Cathay Pacific» received a contract worth 5,9 billion American dollars to build and operate a third cargo terminal of Chek Lap Kok and it was opened in 2014. This state-of-the-art facility will increase HKIA's

capacity to 7,4 million tones.

Hong Kong has the world's fourth largest shipping register following Panama, Liberia and Marshall Islands. As at January 2014, more than 2,300 vessels with 86 million gross tonnes were registered here. There are 3 reasons behind the success. First, the income from the international trade of ships, registered under the flag of SAR, is exempted from profits tax. Second, many of ships belong to businessmen from Southern China, which consider local port as a convenient and efficient hub. Finally, huge number of banks and insurance companies in SAR provide essential services for ship owners in order to simplify their businesses.

Hong Kong has one of the best seaports in Asia and in 2012 it was declared 10 among busiest in the world and largest in Southern China. More than half of operations are connected to continental China and it

caters also the countries of South East Asia. It is situated in Kowloon not far away from the shore of South China Sea and plays a role of a middleman between Pearl River Delta and the rest of the world, therefore the operations of it are heavily concentrated on containers. Hong Kong has nine container terminals with 24 berths, which are owned and operated by the private investors. In 2012 port gates of the city served 23,1 million TEU (twenty equivalent unit - a container 6,1 meters long and 2,4 meters high), occupying by this indicator a third place after Shanghai and Singapore. During mentioned year the port handled 269,3 million tones of cargoes with lion share of them destined to Southern China.

The high speed train that links western part of Kowloon to Guangzhou via Shenzhen will become operational in 2015 in order to cover 142 kilometers less

than in 1 hour. The sides decided to make new infrastructure suitable for trains Beijing – Hong Kong. In 2011 the authorities also initiated the building of 42-kilometers long bridge in order to ease transit of goods between Hong Kong, Macau and neighboring town Zhuhai, where in 1980-es one of the first free economic zones was created. The main aim of the project – to cut travel time to one hour and open new factories on western bank of Pearl River, whose goods will be delivered to port of Hong Kong in timely manner via the waters of Lingdingyang of Pearl River Estuary. The bridge also intended to lessen dependency of SAR from transit of goods via Shenzhen to another Chinese provinces by 2016. On the other hand, the authorities of Macau believe that new infrastructure will significantly increase the number of visitors to casinos. Hoping for this the owners of gambling houses decided to abandon the concept of VIP tourism in favor of mass-market gamers.

Hong Kong is also considered a regional hub of exhibitions, because this economic activity gives a job to 69 thousand people. The international companies count on 50 specialized halls, but biggest among them are Exhibition and Convention Center near Victoria harbour with 91 thousand square meters and Asia-World-Expo complex in vicinity of international airport with 70 thousand square meters. The first place is very famous because the Handover Ceremony on 30 June 1997 took place here and Hong Kong Special Administrative Region was established. Only 2 afore-

mentioned venues annually host around 100 exhibitions. In 2012 Hong Kong boasted 192 hotels with 63 thousand rooms and great number of conference - halls. Local exhibitions are specializing in garments, furniture, tea, wines, electronic, jewelry, cameras, watches and drugs. Moreover, local premises are hosting exhibitions devoted to education and career opportunities thus helping MNCs to find suitable candidates for jobs [5].

Hong Kong also remains Asia's main hub for auctions of antiquities and famous paintings of Western and Oriental painters. The region does not have a sales tax for objects of art and the proximity of heavily-populated China along with Chinese Diaspora in Taiwan and Singapore makes this trade very promising. As a result, SAR is considered a third world centre of auctions after London and New York with famous Christie's and Bonhams companies selling here expensive artifacts. The flow of Chinese tourists to Hong Kong since 2003 convinced the government of SAR to abolish in 2008 wine excise along with value added tax in order to turn this region into first in Asia free wine port. This commodity can be exported to mainland and enjoy duty of only 8 per cent, when in China local companies have to pay to several times higher tax. Moreover, if the wine is bottled in SAR, it is not taxed in China at all. As a result, major producers decided to develop wine storage facilities in Hong Kong and volume of imported alcohol drinks grew considerably, enjoying speed of operations of local container port and banking support. Due to British colonial past

local restaurants also learned to combine traditional Chinese cuisine with European wines.

Hong Kong: The small dragon that tops world ratings

After aforementioned facts it's no wonder that Hong Kong leads the world in many respects. The region has been distinguished by most liberal economic system for 20 years in a row, highest competitiveness of services industry, 15th place among least corrupt states in 2013, third biggest stock exchange in Asia, 12th busiest airport and third by volume container port of the world. Service economy, catering huge market and population of Guangdong area, turns Hong Kong into essential middleman for the «Factory of the world». As Shanghai plays a role of gates to overpopulated Delta of Yangtze and Huang He rivers, SAR Hong Kong caters important region of Southern China. On the other hand, extremely high prices of residential and commercial property, provoked by influx of Chinese tourists, led to existence of poverty in one of the most prosperous corners of China, where 1,19 million of people survive each month on 775 American dollars. Despite all successes Hong Kong

remains a region of huge contrasts and decades are needed to improve the situation, aggravated by absence of suitable land in Hong Kong Island and Kowloon. Moreover, there is a danger that with economic growth in Guangdong and correspondent development of local infrastructure ports there will become more and more developed, thus diminishing the importance of SAR's services for Delta of Pearl River.

Endnotes:

- [1] "8 things you should know about Hong Kong water", *China water risk*. — <http://chinawater-risk.org/resources/analysis-reviews/8-things-you-should-know-about-hong-kong-water/>;
- [2] Wenda Ma. "Economic and Trade Information on Hong Kong", *HKDTC research*, May 25, 2014;
- [3] Lam S. "The magic in HK Disney's costume management", *IDG*, September 9, 2013;
- [4] "Facts and figures: HKIA factsheet", *Hong Kong International airport site*. — <http://www.hongkongairport.com/eng/business/about-the-airport/facts-figures/facts-sheets.html>;
- [5] "Convention and Exhibition industry in Hong Kong", *HKTDC research: Hong Kong industry profiles*, May 24, 2012;
- [44] Wong H. "Hong Kong: An art hub minus grassroots buzz", *CNN travel*, May 25, 2012. — <http://travel.cnn.com/hong-kong/life/hong-kong-international-art-hub-182058>;

АННОТАЦИЯ

В статье, основанной на личном опыте автора, а также китайских масс-медийных источниках, сделан анализ глубинных факторов экономического успеха Гонконга. Особое внимание уделено развитию бизнес-связей Специального административного района с КНР.

Ключевые слова: Китай, Гонконг, торговля, инфраструктурные услуги, перевалочный порт, инвестиции

SUMMARY

The article, which is based on personal experience of the author and Chinese mass-media sources, analyses in depth the factors of Hong Kong economic success and makes special emphasis on business connections of Special Administrative Region with China.

Key words: China, Hong Kong, trade, infrastructure, entrepot port, investment, services.

Щорічник «Зовнішня політика України – 2013»

Важливим науковим доробком у сфері міжнародних відносин стало чергове видання щорічника «Зовнішня політика України – 2013: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети» (україномовне видання, творчий колектив, за ред. д.політ.н. проф. Перепелиці Г.М.), 2014. – 352 с.

Інститут зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України представляє на розсуд читачів чергове восьме видання щорічника «Зовнішня політика України: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети». Він призначений для широкого кола читачів – представників вітчизняного дипломатичного корпусу, посольств України за кордоном та іноземних представництв в Україні, міжнародних організацій та аналітичних центрів, а також тих, хто цікавиться перспективами розвитку зовнішньої політики України.

Мета щорічника – дати комплексний аналіз зовнішньої політики України, ключових тенденцій, властивих їй упродовж останнього часу, та викласти прогнозні сценарії їх розвитку, окреслити пріоритетні напрями реалізації зовнішньополітичного курсу країни. Прогностична цінність такого видання, насамперед, полягає в тому, що на підставі комплексної оцінки вчорашнього дня автори надають можливість чита-

чеві зазирнути в майбутнє, побачити наслідки ухвалених зовнішньополітичних рішень, передбачити майбутні виклики і запропонувати упереджувальні заходи.

За своїм змістом щорічник «Зовнішня політика України – 2013: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети» цілком віддзеркалює основні напрями зовнішньої політики нашої країни. У першому розділі проаналізовано внутрішній і міжнародний контексти зовнішньої

політики України, висвітлено роль і місце нашої держави в сучасному міжнародному середовищі, зокрема міжнародній економічній співпраці, а також тенденції її зовнішньої політики у 2013 році. У другому розділі досліджено безпековий вимір зовнішньої політики України, окреслено глобальні та регіональні загрози, актуальні для національної та міжнародної безпеки. Особливу увагу приділено оцінкам діалогу Україна - НАТО,

участі нашої країни в міжнародних безпекових організаціях, головуванню в ОБСЄ та ролі в міжнародних режимах контролю над озброєнням. Третій розділ присвячено стратегічним напрямкам реалізації зовнішньої політики України. Зокрема, розглянуто питання європейської інтеграції нашої країни, конфронтаційний стан відносин із Росією, рівень двостороннього партнерства України та Польщі. У заключному четвертому розділі подано інформацію та системний аналіз двосторонніх відносин України з іншими державами. Ідеться, зокрема, про європейські країни, США, країни Центральної та Латинської Америки, Азії та Африки, Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Крім того, у додатку до щорічника вміщено перелік міжнародних багатосторонніх і двосторонніх документів, підписаних Україною впродовж 2013 року.

Проведений авторським колективом експертів-міжнародників аналіз зовнішньої політики України дає підстави для таких висновків.

Для зовнішньої політики України 2013 рік був надзвичайно суперечливим, що зумовлено драматичними подіями, пов'язаними із відтермінуванням підписання Угоди про асоціацію з ЄС 21 листопада 2013 р. і наступним підписанням

та синхронною ратифікацією цього документа парламентами України та Європейського Союзу. Такий поворот був спричинений бажанням експрезидента В. Януковича зберегти встановлений ним авторитарно-клептократичний режим, його нехтуванням інтересами, потребами та перспективами суспільно-політичного й економічного розвитку держави. У 2013 р. верхівка владної президентської вертикалі з вузьким неформальним колом осіб зберігали монополію на формування зовнішньої політики України.

Як результат, зовнішній політиці України в поєднанні з політикою внутрішньою протягом 2013 р. був притаманний надзвичайно суперечливий і непослідовний характер. Політична криза в Україні, початок якої безпосередньо пов'язаний із розвитком відносин з Євросоюзом, продемонструвала нездатність ЄС діяти на випередження, а також невміння оперативно продукувати злагоджену позицію з тих питань, які безпосередньо торкалися інтересів та безпеки Євросоюзу, зокрема в рамках Спільної політики безпеки та оборони ЄС. А сама Україна певною мірою виступила своєрідним джерелом небезпеки, поява якого була спровокована неефективною безпековою політикою ЄС і відсутністю реальних механізмів протидії сучасним викликам та загрозам, що набуло драматичного загострення на тлі посилення впливу Російської Федерації на європейські безпекові процеси загалом і внутрішньоукраїнські

процеси зокрема.

Відносини України та Сполучених Штатів перебували у стані стагнації в усіх сферах. Така ситуація пов'язана насамперед із питаннями вибіркового правосуддя та відхиленням від демократичних стандартів. Україна у своїй зовнішньополітичній діяльності зійшла переважно до рівня відносин між ЄС і Росією, деактивувавши, по суті, решту зовнішньополітичних векторів, у тому числі й американський. Відносини з країнами Центральної та Латинської Америки, Азії та Африки у 2013 р. також можна охарактеризувати як поодинокі та спорадичні. У кращому разі вони базувалися на окремих домовленостях, і то здебільшого відбувалися між комерційними підприємствами. Протягом останніх двох-трьох років спостерігається значний спад співпраці з цими регіонами на всіх рівнях і в усіх форматах.

2013 р. став кульмінаційним моментом міжцивілізаційного протистояння між Заходом і Росією за остаточне закріплення сфер впливу в Європі. Посилення розбіжностей між США та Європою, відсутність консенсусу всередині ЄС та стратегії його відносин із Росією, фінансово-економічна криза в Європі, зміна пріоритетів зовнішньої політики США та послаблення американського впливу на світові процеси — усе це значно послабило позиції Заходу у відносинах із РФ. Такі тенденції сприяли тому, що Росії вдалося значною мірою знівелювати дисбаланс у силі та розгорнути новий геополітичний наступ на

Європу з метою остаточного закріплення за собою тієї частини простору Східної Європи, яка не охоплена членством у ЄС і НАТО. Центральне положення в цьому просторі займає Україна. Це означає, що, перебуваючи у становищі «буферної зони», затиснута між Сходом і Заходом, Україна зіткнулася з реальною загрозою втратити свій державний суверенітет і територіальну цілісність. Отже, 2013 р. став кульмінаційною стадією цієї боротьби між Заходом і Росією за Східну Європу.

Від битви за Україну залежатиме результат цієї боротьби, оскільки її приєднання до європейського чи російського геополітичного простору визначатиме подальше розширення сфери геополітичного домінування чи то на Захід, чи то на Схід. Приєднавши Україну, Росія може із цієї стратегічної позиції розширювати свій подальший геополітичний поступ на Центральну Європу та нав'язувати свою нормативну силу Західній Європі. Вирішальною подією цієї геополітичної битви у 2013 р. став Вільнюський саміт «Східного партнерства» 29 листопада 2013 р., на якому В. Путін завдав нищівної поразки Європейському Союзу. Проте наслідки цієї геополітичної перемоги над Заходом виявилися не надто втішними для Росії, оскільки цей стратегічний плацдарм під назвою «Україна» виявився не таким стабільним і надійним, як передбачав Президент РФ.

Український внутрішньополітичний ґрунт, який так інтенсивно

«угноувала» Росія своєю інформаційною, культурною, релігійною, політичною та економічною експансією, усе ж виявився не цілком придатним для побудови на ньому російського цивілізаційного та геостратегічного плацдарму. Для В. Путіна, який поживав лаври переможця Вільнюського саміту й мав Україну майже в Митному союзі, цю жадану перемогу раптом звів нанівець український Євромайдан.

Відчуття втраченої перемоги над Україною та поява Євромайдану, який продемонстрував народження української нації, унеможливили реалізацію інтеграційного сценарію приєднання нашої країни до РФ через Митний союз, що й стало одним із чинників, який спонукав В. Путіна до запровадження дезінтеграційного сценарію повалення українського державного суверенітету й територіальної цілісності шляхом розв'язання воєнної агресії. Тож побудова Росією «руського мира» як цивілізаційного проекту перейшла у стадію підготовки та реалізації широкомасштабної воєнної окупації України.

Таким чином, щорічник являє собою своєрідний довідник визначальних зовнішньополітичних подій і представляє комплексний аналіз ключових аспектів зовнішньої політики країни. Він поєднує в собі науково-аналітичну частину, спрямовану на проблемно-діалогічне вивчення матеріалів, що суттєво покладається на самостійну пізнавально-пошукову діяльність читачів, та інформативні матеріали.

Політика, дипломатія і фортуна Нікколо Макіавеллі: погляд із ХХІ століття

УДК 327:94

Вячеслав ЦІВАТИЙ,
перший проректор
Дипломатичної академії
України при МЗС, кандидат
історичних наук, доцент
кафедри дипломатичної та
консульської служби,
заслужений працівник освіти
України

У сучасному суспільстві значно посилюється вплив політики та дипломатії на всі сфери життєдіяльності, а практика останніх десятиріч демонструє, що у вирішенні політичних проблем нерідко головним аргументом усе ще залишається військова сила. У цих складних умовах особливого значення набуває наукове обґрунтування політичних і політико-дипломатичних рішень, що приймаються державними службовцями, дипломатами і політиками. У зв'язку з цим сьогодні особливо важливо звертатися до світового історичного досвіду, накопиченого у сфері політики та дипломатії, спиратися на теоретико-методологічну базу, створену кращими

Рецензія: Юсим М.А. Макиавелли. Мораль, политика, фортуна. Этика Макиавелли. Макиавелли в России / М.А. Юсим. – М.: Издательство Московского университета, 2011. – 576с.: ил. – ISBN 978-5-88373-259-0

умами всіх часів і народів. Унікальне та особливе значення в цьому контексті має практична та теоретична діяльність видатного мислителя доби Ренесансу та головного героя цієї наукової розвідки – Нікколо Макіавеллі (1469-1527).

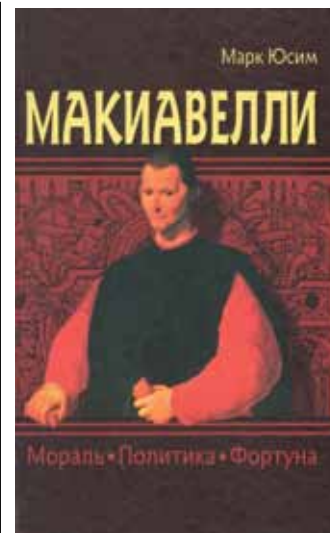
Постать усім добре відомого Нікколло Макіавеллі (1469-1527) нагадала про себе не випадково. З 2012 по 2014 рр. науковці продовжили з особливою прискипливістю палкі дискусії щодо наукової спадщини відомого політичного мислителя, державного секретаря Флоренції, оскільки 500-річний ювілей святкувала його найбільш відома праця «Государ» (або «Державець») (1513 р.). Саме завдячуючи цьому трактату Нікколо Макіавеллі здобув прихильність Медічі та 1520 р. Джуліо де Медічі зробив йому замовлення на написання історії Флоренції.

Автором цього рецензованого наукового дослідження про політико-дипломатичні погляди Н. Макіавеллі є провідний науковий співробітник відділу західноєвропейського Середньовіччя та раннього Нового часу Інституту всесвітньої історії РАН, професор, доктор історичних наук Марк Аркадійович

Юсим.

У цій книзі перевидаються його дві монографії, які розкривають, доповнюючи одна одну, цікавий, неординарний світогляд і діяльність Нікколо Макіавеллі. У першій монографії автор аналізує ключові проблеми його творчості і політико-дипломатичні погляди. У другій – нашої увазі подається аналіз сприйняття політичних ідей Н. Макіавеллі на російських теренах від доби Івана Грозного і Петра Першого – до середини минулого століття, а також у додатковому розділі подається короткий огляд літератури початку ХХІ ст., присвяченої Н. Макіавеллі.

Головний висновок, який автор нам переконливо доводить: Нікколо Макіавеллі є затребуваним і в наш час, на сьогодні є велика кількість різноманітних видань його творів у різних перекладах із коментарями, а також мовою оригіналу. Нікколо Макіавеллі у своїх роботах створив універсальний портрет ідеального правителя, який міг би не лише отримати владу, а й розпорядитися нею належним чином. Сьогодні ми сприймаємо створений Макіавеллі універсальний образ-портрет державця (керівника), попри його

500-річний вік, як образ нашого сучасника, зі здивуванням відзначаючи його пристосованість до сьогодення і типові риси психолого-політичного портрету сучасника ХХІ століття.

Як один із найпрекрасніших художників доби італійського Відродження Леонардо да Вінчі створив до сьогодні не розгадану посмішку Мони Лізи, так і Нікколо Макіавеллі намалював актуальний образ-портрет сильної та неординарної особистості, яка через віки дивує своєю мудрістю та здатністю ефективно управляти державою, привести суспільство та різні політичні підходи й думки в ньому до належного компромісу. Відмінна риса цього образу – прагнення до «золотої середини». Особисті риси правителя, по можливості, не повинні переходити межі дозволеного. Щедрість повинна бути

помірною, любов стати сусідом страху, а прямодушність і чесність мають можливість запросто уживатися з хитрістю і навіть лицемірством. Державець зобов'язаний поєднати в собі якості лева і лисиці. Уміти правильно оцінювати дії та поради своїх наближених, ухвалювати вольові рішення та, нарешті, мати природну мудрість. Усі вчинки повинні здійснюватися в ім'я державних інтересів і на благо підданих. Чи можливе в одній особі поєднання стількох якостей? На це запитання сам Нікколо Макіавеллі відповідає у своїх трактатах. На це ж запитання вже понад 500 років відповідають політики, дипломати, науковці в численних творах, дослідженнях, есе та дисертаційних роботах. Політика, дипломатія, мораль, фортуна – це суттєві складові барвистого життя, творчості та політико-дипломатичної діяльності Н. Макіавеллі, це великі пласти та нашарування життєвого шляху Великого Флорентійця!

Головним постулатом Н. Макіавеллі є політична програма, в основу якої покладено ідею сильної державної влади. Його потаємною мрією була сильна італійська держава, яка могла б дати достойну відсіч чужоземним загарбникам та економічному занепадові. Ця теорія й сприяла появі в 1513-1515 рр. трактату «Государ» (або ж у різних перекладах – «Державець»; «Князь»), надрукованого уже по смерті автора в 1532 році. Цей твір невдовзі набув величезного резонансу в європейській літературі, практиці та теорії політики.

Варто зазначити, що

майже за п'ять століть, які минули з часу діяльності Н. Макіавеллі, інтерес до його творчості постійно розширювався. За цей період різним аспектам його життя та діяльності присвячено понад дві тисячі робіт. Як зазначає Марк Юсім «... при добре відомій різноманітності течій і напрямів для наукової літератури характерно, що спроби принципового засудження великого автора відійшли в минуле, але в розумінні його спадщини існують значні розбіжності й різне трактування» (с. 93).

Інтерес до творчого доробку великого флорентійця не згасає, щороку виходить багато нових досліджень. Автор кожної розвідки прагне розгадати потаємну привабливість ідей та літературного слова Нікколо Макіавеллі, його секретів, як політика, дипломата і цілком пересічної особистості в реальному повсякденному житті. На основі створеного Макіавеллі індивідуалістичного ідеалу государя (державця), для якого не існує жодної перепони або заборони, пізніше сформувалося поняття «макіавеллізм» як уособлення нестримного егоїзму та всевиправдання в політиці. Нікколо Макіавеллі фактично створює

унікальну індивідуалістичну політичну доктрину, що базується на нездоланній для автора суперечності між аморальністю засобів і величністю мети.

Понад 500 років розділяють Н. Макіавеллі та нас, сучасних читачів, але його образ донині є символом неперевершеного політика в європейській історії та дипломатії, який спонукає наших сучасників створювати все нові й нові наукові та художні інтерпретації макіавеллівських поглядів.

Марк Юсім зазначає, що Н. Макіавеллі «...є одним із найбільш характерних типажів італійського Відродження, і засновником сучасної політичної науки, і творцем «макіавеллізму», терміна, що до сьогодні використовується в політичній термінології та практиці, у нього багато інших іпостасей – і всі вони отримували й отримують абсолютно протилежні оцінки, що особливо помітно нині, в епоху соціальних та інших зрушень, які зараз переживає світ...» (с. 513-514).

Кожне покоління по-своєму оцінює творчість цього великого майстра слова. Сьогодні «...помітні переміщення від різкого негативу до нового розуміння Макіавеллі як носія деякого особливого знання, в деякому сенсі елітарної політичної премудрості...» (с. 528).

Макіавеллі все-таки не був пересічним громадянином, якого Фортуна випадково перетворила на демонічний символ: посмертну славу він заслужив своїми працями й талантами. Макіавеллі відчував свою політичну силу, його політичні узагальнення й дипломатичні настанови, його «політична філосо-

фія» були спрямовані, перш за все, на те, щоб допомогти зробити правильні ставки на політичній рулетці та передбачати результат політичних подій і дипломатичних переговорів. Не даремно вони розбурхують думки та викликають палкі суперечки вже протягом п'яти століть.

Рецензована наукова праця може бути цікавою широкому колу науковців та експертів, які вивчають політику і дипломатію в історичному та сучасному вимірі глобалізованого світу.

Сподіваємося, що ці дослідження стануть корисною знахідкою для майбутніх дипломатів, фахівців у сфері зовнішніх зносин і політологів-міжнародників, яким вона й адресована, у першу чергу.

Потенціал науково-теоретичного використання творчої спадщини великого флорентійця на сьогодні далеко не вичерпаний і потребує свого подальшого вивчення й апробації в практичній діяльності.

Автор – професор Марк Аркадійович Юсім – так оцінив своє ставлення до героя дослідження: «Проте на ділі епіграфом до його [Н. Макіавеллі] творчості могли б стати слова, висловлені самим автором з приводу «Історії Флоренції»: «... я жодного разу не побажав прикрити непристойний вчинок слушним приводом або обчорнити похвальну справу із-за того, що вона зроблена заради поганої мети»» (с. 189).

Сподіваюся, що, прочитавши твори Нікколо Макіавеллі, ви також спробуєте відповісти на запитання: У чому ж полягає загадковість і сучасність Великого Флорентійця початку доби раннього Нового часу?

За нашу і вашу свободу!

Працівники посольств Литви, Латвії та Естонії 23 серпня 2014 р. на Європейській площі у Києві біля Українського дому організували акцію солідарності – символічний живий ланцюг. Таким чином представники дипломатичного корпусу, акредитовані в Україні, та чимало киян, які прийшли цього дня на свято, відзначили 25-річчя Балтійського шляху і День прапора України.

Долучилися до урочистостей і співробітники Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв та інтернет-видання про світ Theoutlook.com.ua. Загалом для формування символічного живого ланцюга зібралося майже 250 осіб. Основна мета акції, за словами представників посольств-організаторів, полягає у тому, щоб продемонструвати солідарність з українським народом, необхідність єднатися у справедливій боротьбі за обстоювання свободи, спираючись на приклад

Балтійських країн, а також у вшануванні пам'яті жертв тоталітарного режиму та всіх загиблих за вільне європейське майбутнє України.

25 років тому відбулася зміна світового порядку, ініційована частково акцією «Балтійський шлях», коли 23 серпня 1989 р. 2 мільйони людей,

тримаючись за руки, об'єдналися в живий ланцюг довжиною 600 кілометрів між Вільнюсом, Ригою і Таллінном. Це був мирний протест проти розподілу Європи та окупації Балтійських країн, проти злочину, який стався за 50 років до того – у далекому 1939-му, коли сталінський СРСР і гітлерівська Німеччина підписали таємний протокол, відомий як пакт Молотова-Ріббентропа.

Тож у ланцюзі-1989 кожна людина, кожна нація і кожна особистість була важлива для досягнення спільного успіху.

Акція біля Українського дому мала промовисте

Справа наліво: Ян Томбінські, голова Представництва ЄС в Україні, Борис Тарасюк, український політик і дипломат, та Василь Куйбіда, лідер Народного руху України

гасло: «За нашу і вашу свободу!». Українці вдячні представникам європейських країн за підтримку в непростий для країни час. Такі дії зміцнюють нашу надію на краще і підсилюють справедливе прагнення до вільного європейського майбутнього.

За інформацією ГДП

Справа наліво: Руслан Лук'янчук, голова депутатської групи ВР України з міжпарламентських зв'язків з Латвійською та Литовською Республіками, Пятрас Вайтекунас, Надзвичайний і Повноважний Посол Литовської Республіки в Україні, Ярослав Кендзьор, народний депутат 5-ти скликань, генеральний директор ДП «ГДП» Павло Кривонос в оточенні співробітників ДП «ГДП»

Надзвичайний і Повноважний Посол Латвійської Республіки в Україні Аргіта Даудзе

«Військові» сертифікати – бійцям сил АТО

Вікова історія людства переконливо свідчить — імперії завжди безславно гинуть, а за ними приходить життєвий кінець їхніх вождів. Нині демократичний світ зіткнувся з імперськими забаганками керівника сучасної Росії Володимира Путіна, скерованими проти нашого українського народу і нашої держави. Невже історичний досвід нікому не вчить?

Гірко усвідомлювати, що нащадки тих, хто виборював свою незалежність у боротьбі з фашистською німецькою імперією у Другій світовій війні разом зі своїми побратимами по зброї, — стануть ворогами! Здоровий глузд, сув'язь нашої пам'яті, врешті, міжкультурних зв'язків повинні зупинити агресію.

Прикро, що для народження вільної нації

мусять віддавати свої життя сильні, мужні люди. Тисячі добровольців пішли служити в розвалену українську армію, серед них і наші колеги, співробітники ДП «ГДП» Роман Гут (електромонтер з ремонту та обслуговування електрообладнання дирекції «Рембудексплуатація») і Руслан Бендус (водій дирекції «Автоцентр»). Сьогодні нікому

не можна лишатися осторонь. 3 вересня 2014 року колективом ГДП було придбано та передано «Військові» сертифікати бійцям сил АТО, які отримали важкі поранення та потребують довгострокової реабілітації. Віримо, що у страшних боях, за потреби, вони простягнуть руку допомоги нашим співробітникам.

Разом до перемоги!

Україна миру та єднання

Державне підприємство «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв» спільно з громадською організацією «Столичні ініціативи» 26 вересня 2014 р. організували та провели родинний захід «Україна миру та єднання». У приватній садибі Ігоря Добруцького зібралося більше сорока представників дипломатичного корпусу з родинами, Міністерства закордонних справ України, Міністерства культури України, Дипломатичної академії України та Державного управління справами Президента України. Під час заходу було проведено екскурсію садом навколо садиби та презентовано фотовиставку «Сади світу».

Гості заходу змогли долучитися до майстер-класів із плетіння вінків, народної вишивки та приготування млинців. Учасники заходу вже традиційно власноруч висадили дерева поряд з іменними деревами відомих діячів. А Посол Узбекистану в Україні Алішер Абдуалієв привіз саджанці в'язу зі

Олена Добруцька провела екскурсію для представників дипломатичного корпусу

Надзвичайний і Повноважний Посол Ісламської Республіки Пакистан в Україні Ваджахат Алі Муфті з дружиною

своїї Батьківщини і висадив їх на території садиби, що було символічно названо сплетінням не лише культур, а й садів. Також пан А. Абдуалієв подякував господарям за гостинність і подарував їм традиційні узбецькі халати та тюбетейки, майстерно вишиті золотими візерунками. Від імені Посольства Республіки Узбекистан усіх присутніх пригостили смачним пловом.

Надзвичайний і Повноважний Посол Малайзії в Україні Чуа Теонг Бан, Надзвичайний і Повноважний Посол Турецької Республіки в Україні Йонет Джан Тезель з родиною

Справа наліво: генеральний директор ДП "ГДП" Павло Кривonos, Олена та Ігор Добруцькі та Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Узбекистан в Україні Алішер Абдуалієв

Гостей розважав гурт "Топоркестра"

Охочі взяли участь у спортивних заходах: велопрогулянці, заїзді на квадроциклі, катанні на катамаранах, змаганні на турніку та грі у бадмінтон. Для дітей також було запропо-

новано низку розваг.

Разом з українськими майстринями кожен гість зміг долучитися до патріотичної ініціативи — спільними зусиллями вишити карту України, зробивши

порухом руки свій внесок у формування «України миру та єднання».

З учасниками зустрічі своєю творчістю поділилися естрадні виконавці та народні колективи. На

завершення всіх чекав святковий феєрверк. Відпочинок на природі створив невимушені умови для спілкування та залишив приємні спогади.

Инф. ГДП

Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Афганістан в Україні Мохаммад Акбар Мохаммаді праворуч

Культура долає кордони

У Міністерстві закордонних справ України відбулася презентація книги «Декоративне мистецтво України кінця XX століття. 200 імен», яку засновники цього проекту передали для подальшого поширення в закордонних дипломатичних місіях України. Це перше за роки незалежності України видання, присвячене творчості провідних художників професійного декоративного мистецтва, на думку організаторів, сприятиме поширенню світом знання про Україну, розуміння характеру її мешканців, утвердженню культурної спадщини.

Упорядник цього рідкісного збірника, автор ідеї та проекту – відомий мистецтвознавець Зоя Чегусова, яка отримала за реалізацію своєї ідеї Національну премію імені Тараса Шевченка.

У вступному слові мистецтвознавець зазначає, що декоративно-ужиткове мистецтво України розвивалося протягом століть. «Витоки його, – пише автор, – в колективній та індивідуальній праці чис-

ленних народних майстрів, які творили мистецтво за законами і канонами, що їх підказувало життя. Але поряд з народним мистецтвом розвивається професійне декоративне мистецтво. Слід визнати, що майже до 80-х років минулого століття його художня цінність багатьма мистецтвознавцями розглядалась з естетичних позицій народного мистецтва, що призводило до спотворення критеріїв оцінки творчих індивідуальностей. Проте професійне декоративне мистецтво утверджувалося саме неординарними творчими особистостями. В середині 80-х років і особливо у

90-х роках XX століття у так званому «Fin de siècle» пильну увагу в загальному мистецькому процесі повертають саме художники, які працюють в кераміці, склі, текстилі, металі, дереві, і, мабуть, перед усім завдяки активізації їхніх пошуків нестандартних підходів до матеріалу, що неминуче призводить до оновлення пластичної мови і не тільки на основі гармонії, але й на притаманній авангардному мистецтву дисгармонії, а відтак – і до трансформації звичної декоративної образності. Відбувається своєрідна станковізація декоративного мистецтва. Народжуються виставкові твори-образи зі скла, з'являється оригінальна інтер'єрна та садово-паркова керамопластика, конструюються умовно-фігуративні та декоративно-формальні композиції з дерева, металу. Відбуваються суттєві зміни композицій і колористики у традиційних видах ткання – гобеленах, ліжниках. Широкого розповсюдження набуває батік, вільний розпис на тканині. Відро-

джується техніка гарячої емалі не тільки в ювелірному мистецтві, але й в інших творах. Відродження переживає і вітраж. Кардинальні зміни бачимо в ювелірній пластиці, що все більше тяжіє до авангардного мистецтва».

Арт-проект «Декоративне мистецтво України кінця XX століття. 200 імен» ЮНЕСКО визнано кращим у Європі за останні 30 років. Біля витоків його реалізації стояв тодішній Надзвичайний і Повноважний Посол України у Франції, нині – Постійний представник України в Організації Об'єднаних Націй Юрій Сергєєв.

Серед хрещених батьків цього культурологічного проекту – його керівник і засновник Юрій Камільков, який передав Міністерству закордонних справ України сотні томів прекрасного виконаного художнього видання, кожний том якого вагою 4,5 кілограма, призначений для відправлення в усі закордонні дипломатичні місії України.

Юрій Камільков: Україна зробила цей дуже потужний культурологічний проєкт, який має назву «Культ-простір». Цей проєкт заснувала фундація «Культ-аура», до якої входить дуже багато відомих діячів культури. Від перших примірників книги до сьогодні минуло багато років. Але, як свідчать численні листи, які ми отримуємо від бібліотек, навчальних закладів, мистецьких установ, потреба в нашому альманасі дуже велика. Ми обмежені у своїх фінансових можливостях, тому вирішили найголовнішу увагу приділити позиціонуванню культурної спадщини України за кордоном. Тому звернулися до Мініс-

терства закордонних справ України з проханням сприяти передачі цих книжок українським посольствам і консульствам. А решту передамо Міністерству культури і дитячим будинкам. Сьогодні я прошу представників МЗС України прийняти від нас видання «Декоративне мистецтво України кінця ХХ століття. 200 імен» і передати в усі наші дипломатичні установи за кордоном.

Данило Лубківський, заступник Міністра закордонних справ України: Ми з вдячністю приймаємо такий благочинний жест, як передача цього дивовижного видання, яке підготувала видатний український мистецтвознавець Зоя Чегусова. Хотів би сказати, що тут є кілька моментів, на які варто звернути увагу. По-перше, в цій книзі представлено 200 імен видатних українських майстрів, дуже талановитих авторів, митців, які презентують і київську школу, і відому львівську школу декоративного мистецтва, а також — усю Україну, кожен її регіон. Я запрошую усіх переглянути це дивовижне, зі смаком зроблене видання. По-друге,

фундація, причетна до видання книги «Декоративне мистецтво України кінця ХХ століття. 200 імен», має назву «Культ-аура». Дуже хотів би, щоб ця культурна аура завжди існувала в Міністерстві закордонних справ України. Для нас є дуже важливим компонент культурної дипломатії, публічної дипломатії, але насамперед тієї дипломатії, яка апелює до емоції, до доброго ставлення до України, до відкриття України. Україну можливо відкрити за допомогою декількох ключів. Історичний ключ, ключ властивих українцям цінностей, які, як ми бачимо, утверджуються нині під час російської агресії проти України, що фактично є агресією проти цінностей демократії та свободи, і нарешті — це творчий мистецький ключ. Він відкриває світові той образ України, який ми хотіли б донести до усього світу. Є дивовижні альбоми, присвячені українській іконі, перевидання яких уже давно назріло, є дуже цікаві художні збірки репродукцій українських художників-авангардистів ХХ століття, ми пишаємося видатними українськими імена-

ми — від Архипенка і Малевича до Святослава Гординського. Є наші архіви за кордоном, і ми заохочуємо фундацію «Культ-аури» продовжувати свою працю, так само, як ми заохочуємо всіх наших партнерів знаних і ще не знаних готувати до публікації такі монографії, які демонстрували б світові, хто ми є, що являє собою українська культура, дивовижна, унікальна, напрочуд складна. Її духовний простір, її аура захищає наш народ. Кожен крок, спрямований на її поширення світом і популяризацію всередині України заслуговує на величезну вдячність і шану. Тож хочу подякувати від імені Міністерства закордонних справ України, від імені Національної комісії у справах ЮНЕСКО за такий добродічний жест, який зробила фундація «Культ-аура», яка знайшла можливість передати до кожної дипломатичної установи України за кордоном прекрасне видання «Декоративне мистецтво України кінця ХХ століття. 200 імен». Переконаний, завдяки цьому українська культура стане ближчою і зрозумілішою людям у багатьох країнах світу.

Інформація «З.С.»

«Простір свободи»

У Київській публічній бібліотеці ім. М.В. Гоголя працювала виставка з циклу фотOVERнісажів «Київські мініатюри-2014», на якій були представлені роботи відомого київського фотохудожника Валерія Лещинського під загальною назвою «Простір свободи». Як сказано в авторських ремарках, сюжети, занотовані на світлинах — це спроби мовою художньої фотографії знайти відповіді на одвічні питання взаємовідносин людей

та оточуючого простору. Їхньої зовнішньої «свободи» або «несвободи» у сучасному техногенному світі... Їхньої внутрішньої «свободи» та «несвободи» у складній палітрі людських відносин, незахищеності перед силою та агресією і здатності знаходити духовний опір у складному діалозі особистості та світу, спроби обстоювати власний погляд, власну гідність...

На 1-й стор. обкладинки — В. Лещинський. Вторгнення

«Живи піснями, земле, бо це твоє багатство»

Для України порятунком від хвороб цивілізації завжди був фольклор та усна народна творчість, що пройшла органічний шлях еволюції від архетипу до стереотипу й генетично закодувала в образах-символах безсмертні смисли буття. У фольклорі збережена вічність гармонійної творчості розуму й серця багатьох поколінь. Як стверджував геніальний учений Олександр Потебня, фольклор твориться безперервно, повсюди й скрізь, де живуть люди.

В умовах поступового розвитку євроінтеграційних процесів у нашій державі питання самоідентифікації стають усе більш актуальними. І саме тому розвиток фольклору, фольклорних колективів, народників має дуже велике значення. Цей народний спів нам треба нести до світових і європейських спільнот, проростаючи у них разом із американськими кантрі та старовинними піснями кельтів.

Саме такий шлях становлення та розвитку здолав відомий далеко за межами Київщини аматорський народний фольклорний колектив «Травневі роси» Бориспільського культурно-мистецького комплексу «АКАДЕМ».

Створений у вересні 1991 року, невдовзі колектив стає лауреатом обласного фольклорно-етнографічного конкурсу ім. П. Чубинського, знаним пропагандистом українських обрядових пісень. У 1995 році за вагомий внесок у популяризацію кращих зразків української народної пісенної творчості удостоєний звання народно-го. З того часу ансамбль неодноразово ставав лауреатом фольклорно-етнографічного

конкурсу «Онуки полянські»; підготував і представив чимало концертних програм у рамках проведення загальноміських свят і народних гулянь «Масниця», Зелена неділя, Трійця; брав активну участь у міжнародних фестивалях, зокрема, фольклорно-етнографічному святі «Етноліто».

Співачки – постійні учасниці святкових заходів з нагоди Дня незалежності України, і дуже символічним є те, що колектив став одноліткою нашої славної, незрівнянної Батьківщини.

Їх сміх і спів, як джерело, З якого п'єш травневі роси. І як би в світі не велося, Без них Вітчизни не було б. Так про них сказав поет Микола Бровко.

— Нашою родзинкою є автентичний народний спів, – розповідає одна з учасниць ансамблю Тетяна Єфімова. – Це – основа творчості «Травневих рос», адже в доробку колективу багато рідкісних, зібраних у різних українських селах пісень. І ми стараємося, щоб через наше виконання ці давні пісенні перлини оживали та пробуджували в українців національну генетичну пам'ять, давали змогу зрозуміти ментальність, психологічні особливості українського народу тим, хто приїздить у гості з-за кордону. Розкривали для них джере-

ла українського духу, культурних традицій нашої держави. Нині ми прагнемо поєднувати у своїй творчості як автентичний народний спів, так і його сучасне прочитання, обробку; зберігати та відтворювати старовинні народні обрядові дійства, щоб за ними цікаво було спостерігати молоді; виконувати твори сучасних поетів і композиторів рідної Бориспільщини.

І справді, спів ассapela, де зберігаються в первозданній красі та багатстві славні традиції багатоголосся, є найціннішим елементом у творчій практиці ансамблю. Тому велику увагу дівчата приділяють розвиткові техніки ансамблевого співу, глибокому проникненню у зміст виконуваних творів, цікавій інтерпретації. Учасниці колективу розуміють, що важливо не тільки зберігати та демонструвати народні звичаї та пісні, а й передава-

ти та примножувати їх для нащадків.

Із міжнародного досвіду найяскравіші враження залишила участь у Днях казахської культури в Україні, під час яких відбувався живий обмін культурними традиціями та фольклором двох народів. Згадка про ті події надихає співачок на нові пошуки та експерименти.

Сьогодні жіночий фольклорний народний ансамбль «Травневі роси» намагається проводити активну роботу з налагодження та зміцнення зв'язків із представниками культури української діаспори в усьому світі, з фольклорними колективами інших країн, запрошує до співпраці посольства різних держав, які працюють в Україні.

Основоположники колективу й ті, хто зараз підтверджує його високий політ на пісенній ниві, переконані в тому, що народна творчість – основа основ української нації, джерело мови та світогляду. Неувага до фольклору – це втрата того ґрунту, на якому ростуть і плодоносять наша генетична пам'ять, розум, душа й серце, формується дерево сучасного і майбутнього буття України.

Марія ЛУГОВА

